

ISSN 1847-8662

21. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE

Mali Lošinj, Hrvatska, 14.–17. svibnja 2023.

Simpozij

Integrativna bioetika i nova epoha

15.–16. svibnja 2023.

Studentska bioetička radionica

Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića

14.–17. svibnja 2023.

Okrugli stol

Umjetna inteligencija i budućnost čovječanstva

17. svibnja 2023.

21st LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Mali Lošinj, Croatia, May 14–17, 2023

Symposium

Integrative Bioethics and New Epoch

May 15–16, 2023

Student Bioethics Workshop

Bioethics, Environment and Non-Human Living Beings

May 14–17, 2023

Round Table

Artificial Intelligence and the Future of Humanity

May 17, 2023

Osnivači i organizatori *Lošinjских dana bioetike*

Hrvatsko filozofsko društvo
Hrvatsko bioetičko društvo
Grad Mali Lošinj

Suorganizatori *Lošinjских dana bioetike*

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Suorganizatori *Studentske bioetičke radionice*

Udruženje studenata filozofije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za filozofiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

The founders and organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Croatian Philosophical Society
Croatian Bioethics Society
Town of Mali Lošinj

The co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Centre of Excellence for Integrative Bioethics
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

The co-organisers of the *Student Bioethics Workshop*

Students of Philosophy Association,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

Department of Philosophy,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

**Pokrovitelj 21. *Lošinjskih dana bioetike* /
The patron of the 21st *Lošinj Days of Bioethics***

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**Medijski pokrovitelji 21. *Lošinjskih dana bioetike* /
Media sponsors of the 21st *Lošinj Days of Bioethics***

Medix Specijalizirani
medicinski
dvomjesečnik

 universitas
portal

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Organisation Committee of the <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	7
Uvod / Introduction	11
Program 21. <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Programme of the 21st <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	17
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	33
• Simpozij <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / Symposium <i>Integrative Bioethics and New Epoch</i>	35
• Studentska bioetička radionica <i>Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića</i> / Student Bioethics Workshop <i>Bioethics, Environment and Non-Human Living Beings</i>	119
• Okrugli stol <i>Umjetna inteligencija i budućnost čovječanstva</i> / Round Table <i>Artificial Intelligence and the Future of Humanity</i>	165
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications	175
Izložba fotografija / Photo exhibition	185
Adresar sudionika / Addresses of the participants	189
Donatori / Donors	203

**organizacijski
odbor**
*lošinjskih dana
bioetike*

**organisation
committee of the**
*lošinj days of
bioethics*

ORGANIZACIJSKI ODBOR LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE / ORGANISATION COMMITTEE OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Predsjednik / President:

ANTE ČOVIĆ (Zagreb)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

HRVOJE JURIĆ (Zagreb)

Poslovna tajnica / Business Secretary:

MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb)

Članovi i članice / Members:

EVA D. BAHOVEC (Ljubljana), TONI BUTERIN (Rijeka), DALIBOR CVITKOVIĆ (Mali Lošinj), IGOR ČATIĆ (Zagreb), BERISLAV ČOVIĆ (Zagreb), BRUNO ČURKO (Split), BARDHYL ČIPI (Tirana), PATRICK DALY (Chestnut Hill), JAN DEFRANČESKI (Zagreb), DEJAN DONEV (Skopje), ROBERT DORIČIĆ (Rijeka), JULIJA ERHARDT (Zagreb), IGOR ETEROVIĆ (Rijeka), SREČKO GAJOVIĆ (Zagreb), MICHAEL GEORGE (Fredericton), JOSÉ ROBERTO GOLDIM (Porto Alegre), NADA GOSIĆ (Rijeka), JOSIP GUĆ (Split), THOMAS SÖREN HOFFMANN (Hagen), LUKA JANEŠ (Zagreb), ORHAN JAŠIĆ (Tuzla/Sarajevo), ANA JELIČIĆ (Split), ŽIVKA JURIČIĆ (Zagreb), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Novi Sad), VALENTINA KANEVA (Sofija), MARINA KATINIĆ PLEIĆ (Zagreb), IVICA KELAM (Osijek), MARCUS KNAUP (Hagen/Zagreb), KATICA KNEZOVIĆ (Zagreb), LIDIJA KNORR (Zagreb), DENIS KOS (Zagreb), MARKO KOS (Zagreb), MARTINA KRAJINA MRŠO (Mali Lošinj), TOMISLAV KRZNAR (Zagreb), ANA KUČIĆ (Mali Lošinj), MISLAV KUKOČ (Zagreb), MATO MARKOVIĆ (Zagreb), MILOŠ MARKOVIĆ (Beograd), ANA MASKALAN (Zagreb), NADA MLADINA (Tuzla), AMIR MUZUR (Rijeka), TOMISLAV NEDIĆ (Osijek), TEODORA NOT (Zagreb), BORUT OŠLAJ (Ljubljana), AMER OVČINA (Sarajevo), JOSIP PERIŠA (Zagreb), IVAN PERKOV (Zagreb), LUKA PERUŠIĆ (Zagreb), EVANGELOS D. PROTOPAPADAKIS (Athena), ALEKSANDAR RACZ (Zagreb), SANDRA RADENOVIĆ (Beograd), IVA RINČIĆ (Rijeka), SUNČANA ROKSANDIĆ (Zagreb), DARIJA RUPČIĆ KELAM (Osijek), HANS-MARTIN SASS, WALTER SCHWEIDLER (Eichstätt), MARIJA SELAK RASPUDIĆ (Zagreb), MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zagreb), MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taichung), ZORAN TODOROVIĆ (Beograd), MARIJA TODOROVSKA (Skopje), LUKA TOMAŠEVIĆ (Split), MARKO TRAJKOVIĆ (Niš), TIJANA TRAKO POLJAK (Zagreb), IVANA TUCAK (Osijek), VELIMIR VALJAN (Sarajevo), MATIJA VIGATO (Zagreb), IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Zagreb), NIKOLA VISKOVIĆ (Split), VALERIJE VRČEK (Zagreb), GENTIAN VYSHKA (Tirana), IVANA ZAGORAC (Zagreb), SAŠA ZAVRTNIK (Varaždin), ELVIS ŽIVKOVIĆ (Mali Lošinj), KRISTINA ŽUŠKIN TOKIĆ (Mali Lošinj)

ORGANIZACIJSKI TIM STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE / ORGANISATION TEAM OF THE STUDENT BIOETHICS WORKSHOP

MIHAEL VRBANC (*voditelj tima / team leader*), JURAJ BOBANOVIĆ, ANA DARIA BOKAN, ANA KLASNIĆ, LENA RAJIĆ

uvod

introduction

Bioetika je mnogo više od nove znanstvene ili akademske discipline, ona je postala »znakom vremena«, i to posebnim znakom koji obilježava prelamanje epoha svjetske povijesti. I više od toga, postala je akterom procesa u kojima se okončava novi vijek kao doba znanstveno-tehničke civilizacije i počinje nova epoha. No, da bi postala znakom i akterom nastajanja nove epohe u povijesti svijeta, bioetika je i sama morala proći intenzivnu razvojnu preobrazbu od stadija »nove medicinske etike« do stadija »integrativne bioetike«. Bio je to put od detektiranja »opasnog znanja« i Potterove vizije bioetike kao »mosta prema budućnosti« do stadija metodološke izgrađenosti bioetike kao orijentacijske znanosti, odnosno »znanosti opstanka« (Potter).

Opasnost za opstanak nastupila je u vidu apsolutiziranja i dominacije tehnouznanstvenog znanja. A kako tamo gdje je opasnost »ra-
ste i ono spasonosno« (Hölderlin), u protuteži prema redukcionizmu opasnog znanja te s onu stranu tradicionalne etike nastala je nova etička kultura kao zajednički horizont niza etičkih projekata i inicijativa – od projekta »svjetski ethos« Hansa Künga, preko integrativne gospodarske etike Petera Ulricha i ekološke enciklike pape Franje, do projekta integrativne bioetike. Nova etička kultura pretpostavka je za »kulturu znanja«, a kultura znanja pretpostavka je za zasnivanje nove epohe u povijesti svijeta. Epohe se, naime, ne zasnivaju na događajima, nego na dominantnom tipu ili paradigmi znanja. Metodološki obrazac pluriperspektivizma, koji je razvijen u sklopu projekta integrativne bioetike, uvodi kulturne perspektive u novu paradigmu znanja te time, naspram tehnouznanstvene redukcije znanja, uspostavlja kulturu znanja ili znanje kao kulturu.

Znanstveno-kulturnu manifestaciju *Lošinski dani bioetike* treba utoliko vrednovati prema najvišem mjerilu doprinosa duhovnom zasnivanju nove epohe. U dijaloškom okviru *Lošinskih dana bioetike* odvijala su se i pretilala dva komplementarna idejna procesa:

- izgrađivanje koncepta integrativne bioetike;

Bioethics is much more than a new scientific or academic discipline, it has become a "sign of the age", a special sign that marks the turn of epochs of the world history. Even more, it has become the protagonist of processes of coming to an end of the Modern Age as the age of scientific-technical civilisation, and dawning of the new epoch. However, in order for it to become the sign and protagonist of the emergence of the new epoch, bioethics itself had to go through intensive developmental transformation from the stage of "new medical ethics" to the stage of "integrative bioethics". It was a path from detecting "dangerous knowledge" and Potter's vision of bioethics as a "bridge to the future" to the stage of methodological development of bioethics as the orientational science, i.e. "science of survival" (Potter).

Threat to survival has appeared in the form of absolutisation and domination of technoscientific knowledge. And since "where the danger is, also grows the saving power" (Hölderlin), in counterbalance towards reductionism of dangerous knowledge and beyond the traditional ethics, a new ethics culture as a common horizon of numerous ethics projects and initiatives – from Hans Küng's "World Ethos Project", through Peter Ulrich's integrative economic ethics and Pope Francis' ecological encyclical, to the project of integrative bioethics. The new ethics culture is a prerequisite for a "culture of knowledge", and the culture of knowledge is a prerequisite for establishing a new epoch in the history of the world. In fact, epochs are not based on events, but on the dominant type or paradigm of knowledge. Methodological framework of pluriperspectivism, developed as a part of the project of integrative bioethics, introduces cultural perspectives in the new paradigm of knowledge and thus establishes the culture of knowledge or knowledge as culture, as opposed to technoscientific reduction of knowledge.

The scientific-cultural conference *Lošinj Days of Bioethics* should be evaluated according to the highest scale of contribution to the spiritual establishment of the new epoch. In

- programsko osmišljavanje (»eupeiza- cija bioetike«) i stvarno etabliranje eu-ropske bioetike.

U sintezi tih procesa nastala je *integrativ- na bioetika* kao izvorni i zasnovajući koncept europske bioetike. U istom je razdoblju europska bioetika, otkrićem protobioetičara Fritza Jahra, dobila i polazišnu točku vlastite tradici- je. U otvoreni prostor nove tradicije ugrađeno je i potterovsko nasljeđe, koje je bioetički re- dukcionizam u međuvremenu u bitnome obez- vrijedio. Doprinos *Lošinjskih dana bioetike* u osmišljavanju tradicijskog niza *Jahr – Potter – integrativna bioetika* nedvojben je i očigle- dan, dok prave razmjere ukupnog doprinosa *Lošinjskih dana bioetike* u prijelomnom vre- menu povijesti bioetike, koje je bioetiku učini- lo »znakom i akterom« prijelomnog vremena u povijesti svijeta, tek treba istražiti.

Lošinjski dani bioetike u sinergiji s drugim stalnim manifestacijama (*Riječki dani bio- etike* u Rijeci, *Osječki dani bioetike* u Osije- ku, *Dani kulturne animalistike* u Splitu, *Kar- lovački bioetički susreti* u Karlovcu, *Ljetna škola »Bioetika u kontekstu«* u Njemačkoj i zemljama Jugoistočne Europe, uključujući Hrvatsku), s razvijenom međunarodnom su- radnjom, izgrađenim bioetičkim institucijama, bogatom publicistikom te s brojnim bioetič- kim projektima učinili su Hrvatsku geografs- kim i duhovnim središtem europske bioetike i mjestom razvojnih pomaka globalno-svjetske bioetike.

Kada je 10. studenoga 2014., na prijedlog Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazo- vanje i tehnološki razvoj, ministar znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske pro- glasio *Znanstveni centar izvrsnosti za integra- tivnu bioetiku*, ocjena o globalnoj mjerodav- nosti bioetičkih zbivanja u Hrvatskoj dobila je ne samo administrativnu nego, prethodno pro- vedenim postupkom međunarodnog recenzi- ranja, i autonomno znanstvenu potvrdu. Time je svim sudionicima u projektu razvijanja i institucionaliziranja ideje integrativne bioeti- ke odano vrhunsko priznanje koje je dimenzi- onirano zakonskom definicijom: »Znanstveni centar izvrsnosti je znanstvena organizacija ili

the dialogical framework of the *Lošinj Days of Bioethics* two complementary conceptual pro- cesses have been developing and intertwining:

- forming of the concept of integrative bioethics;
- programmatic formulation (“Europe- anization of bioethics”) and the actual establishment of the European bioethics.

Through synthesis of these processes *integrative bioethics* emerged as an original founding concept of the European bioethics. In the same period, the European bioethics came upon the starting point of its tradition with the discovery of the proto-bioethicist Fritz Jahr. Potterian heritage was also built in the open area of the new tradition, but in the meantime it was essentially devalued by bioethical reductionism. Contribution of the *Lošinj Days of Bioethics* to the conceptualisa- tion of the tradition series *Jahr – Potter – in- tegrative bioethics* is undeniable and obvious, while the true dimensions of the overall con- tribution of the *Days* in this crucial period in the history of bioethics, which has made bio- ethics the “sign and protagonist” of the turning point in the world history, is an issue yet to be explored.

The *Lošinj Days of Bioethics* in synergy with other regular conferences (the *Rijeka Days of Bioethics* in Rijeka, the *Osijek Days of Bioethics* in Osijek, the *Days of Animal Studies* in Split, the *Karlovac Bioethical Encoun- ters* in Karlovac, the *Summer School “Bioeth- ics in Context”* in Germany and the Southeast European countries, including Croatia), a de- veloped international cooperation, established bioethical institutions, numerous publications and bioethical projects have made Croatia a geographical and spiritual centre of the Euro- pean bioethics and a place of developmental shifts of the global bioethics.

At the suggestion of the National Coun- cil for Science, Higher Education and Tech- nological Development, the Minister of Sci- ence, Education and Sports of the Republic of Croatia declared on 10 November 2014 the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics*,

njezin ustrojbeni dio ili skupina znanstvenika koja po originalnosti, značenju i aktualnosti rezultata svoga znanstvenog rada ide u red najkvalitetnijih organizacija ili skupina u svijetu unutar svoje znanstvene discipline« (čl. 29. st. 1. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju). Nakon što je tijekom 2018. godine provedena srednjoročna evaluacija postignutih rezultata, ministrica znanosti i obrazovanja donijela je 14. listopada 2019. godine Odluku o produljenju rada *Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku* u narednom razdoblju od pet godina. Odluka o produljenju rada donesena je »na temelju izvršne ocjene inozemnog recenzenta i na osnovu mišljenja stručnog povjerenstva Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj«. Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku od početka svog djelovanja nalazi se u krugu suorganizatora *Lošinskih dana bioetike*.

Među razvedenim institucionalnim oblicima koje obuhvaća krovni projekt integrativne bioetike (bioetički centri, znanstveni centar izvrsnosti, referalni centar, ljetne škole, stalne manifestacije, simpoziji, tribine, istraživački projekti, studijski smjerovi i studijski kolegiji, katedre, bioetička društva, biblioteka, časopis, bioetičke nagrade i sl.), znanstveno-kulturna manifestacija *Lošinski dani bioetike* zauzima središnje mjesto kao bazično okupljalište bioetičara u ovom dijelu Europe, kao svojevrsna akademija integrativnog mišljenja i kao stalni međunarodni forum bioetičke rasprave.

Prof. dr. sc. Ante Čović
Predsjednik Organizacijskog odbora
Lošinskih dana bioetike

one of the seven such centres in Croatia. Thus, all the participants in the project of developing and institutionalising the idea of integrative bioethics received the top acknowledgment shaped by the legal definition: "Centre of excellence is a scientific organisation, or its organisational part, or a group of scientists that is by its originality, significance, and relevance of its scientific work results one of the highest quality organisations or groups in the world within its scientific discipline" (Article 29, paragraph 1 of the Act on Scientific Activity and Higher Education). Following a mid-term evaluation of the results achieved in 2018, the Minister of Science and Education made a decision on 14 October 2019 to extend the work of the Centre of Excellence for Integrative Bioethics for the next five years. The decision to extend the work was made "based on the excellent assessment of a foreign reviewer and based on the opinion of the expert committee of the National Council for Science, Higher Education and Technological Development". Since the beginning of its activity, the Centre of Excellence for Integrative Bioethics has been one of the co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*.

Among the diverse institutional forms under the umbrella project of integrative bioethics (bioethical centres, scientific centre of excellence, referral centre, summer schools, annual conferences, symposia, panel discussions, research projects, university study programmes and courses, bioethical chairs, bioethical societies, book series, journal, bioethical awards, etc.), the scientific-cultural conference *Lošinj Days of Bioethics* is central as the principal gathering place for bioethicists in this part of Europe, as a kind of academy of integrative thinking and as a permanent international forum for bioethical debate.

Prof. Ante Čović, Ph.D.
President of the Organisation Committee
of the *Lošinj Days of Bioethics*

program

programme

NEDJELJA, 14. svibnja 2023. / SUNDAY, May 14, 2023

***Dolazak i smještaj sudionika (Hotel Aurora, Mali Lošinj) /
Arrival and accommodation of participants (Aurora Hotel, Mali Lošinj)***

19.00 *Večera / Dinner*

20.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

***Otvaranje Studentske bioetičke radionice
»Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića« /
Opening of the Student Bioethics Workshop
“Bioethics, Environment and Non-Human Living Beings”***

Plenarno predavanje Igora Eterovića »Bioetička nerazdruživost
čovjeka i prirode – primjer: planinarenje« /
“Bioethical Inseparability of Human Being and Nature –
Example: Mountaineering”, a plenary lecture by Igor Eterović

Tijekom skupa, od 14. do 17. svibnja 2023., u hotelu *Aurora* bit će postavljena izložba fotografija *Betonski spavači: »brutalna« utopija, etika i estetika zgrada u Osijeku*, čiji su autori Ivan Kelam Rupčić i Fran Andrić.

During the conference, from 14 to 17 May 2023, in the *Aurora* Hotel, there will be a photo exhibition *Concrete Sleepers: “Brutal” Utopia, Ethics and Aesthetics of Buildings in Osijek* by Ivan Kelam Rupčić and Fran Andrić.

PONEDJELJAK, 15. svibnja 2023. / MONDAY, May 15, 2023

9.00–10.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

*Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches*

In memoriam – Hans-Martin Sass (1935–2023)

10.00–10.30 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

*Plenarno predavanje dobitnika nagrade »Fritz Jahr« za 2022. godinu /
Plenary lecture of the winner of the “Fritz Jahr” award for 2022*

CHRISTIAN BYK (France/Francuska): A Bridge to the Future?
Bioethical Universalism in Historical Context / Most prema budućnosti?
Bioetički univerzalizam u povijesnom kontekstu

10.30–11.00 *Pauza / Break*

**DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski) /
HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian)**

11.00–11.15 DRAGAN ĐURIĆ (Hrvatska/Croatia): Na granici života i smrti / On the Edge of Life and Death

11.15–11.30 ANITA DUČKIĆ SERTIĆ, JELENA ZADRO, DAMJAN KOVAČ (Hrvatska/Croatia): Oporavak kao egzistencijalni pristup životu / Recovery as an Existential Approach to Life

11.30–11.45 DAMJAN KOVAČ (Hrvatska/Croatia): Noodinamika kao mogući put postmodernog čovjeka / Noodynamics as a Possible Path of Postmodern Man

11.45–12.00 DANIJELA DE MICHELI VITTURI (Hrvatska/Croatia): Humor kao logoterapijski lijek u jačanju otpornosti kod bračnih i obiteljskih razmirica i čuvanju mentalnog zdravlja / Humor as Logotherapy Medicine for Improving Resilience in Marital and Family Disputes and Maintaining Mental Health

12.00–12.15 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 11.00–11.15 BJÖRN NEJADAVAZ (Germany/Njemačka): ‘Biosecurity’ through the Prism of Giorgio Agamben’s Bio-Political Theory / ‘Biosigurnost’ kroz prizmu bio-političke teorije Giorgija Agambena
- 11.15–11.30 NEVENA DIVAC, NIKOLA SAMARDŽIĆ (Serbia/Srbija): Long COVID and Long Populism / Dugi COVID i dugi populizam
- 11.30–11.45 TIJANA TRAKO POLJAK, VLADIMIR IVANOVIĆ, BRUNO ŠIMAC (Croatia/Hrvatska): Applying the Social-Ecological Systems Approach to Assessing the Quality of Life in Rural Areas: The Example of Croatian RSEs / Primjena pristupa socijalno-ekoloških sustava u istraživanju kvalitete života u ruralnim područjima: primjer hrvatskih RSES-ova
- 11.45–12.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA C, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 11.00–11.15 DAVOR MUHVIĆ, MIRA LULIĆ (Hrvatska/Croatia): Izazovi migracija ljudi iz pacifičkih malih otočnih država uzrokovani klimatskim promjenama u međunarodnom pravu / Challenges of Human Migrations from Pacific Small Island States Caused by Climate Change in International Law
- 11.15–11.30 IVAN PERKOV, FRAN MIŠKIĆ (Hrvatska/Croatia): Prometna pokretljivost kao javno dobro u suvremenom društvu / Transport Mobility as a Public Good in Contemporary Society
- 11.30–11.45 JELENA BONETA (Hrvatska/Croatia): Bioetika i epidemiologija: analiza pojma karantene u kontekstu utilitarističkog moraliteta Johna Stuarta Milla / Bioethics and Epidemiology: Analysis of the Concept of Quarantine in the Context of John Stuart Mill’s Utilitarian Morality
- 11.45–12.00 MARICA MARINOVIĆ GOLUBIĆ (Hrvatska/Croatia): Ponovna upotreba istraživačkih podataka – nužnost ili prečica? / Reuse of Research Data – a Necessity or a Shortcut?
- 12.00–12.15 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, hotel *Vespera* (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL D, *Vespera* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

11.00–11.15 ***Otvaranje drugog dana Studentske bioetičke radionice /
Opening of the second day of the Student Bioethics Workshop***

11.15–13.00 ***Seminarske grupe / Seminar groups***

Grupa »Gama« / Group “Gama”

Tema: Bioetika i novi mediji / Topic: Bioethics and New Media

Sudionici / Participants: Ana Daria Bokan (voditeljica / team leader), Luka Draganić, Ivana Gašparić, Hrvoje Gredičak, Mía Kevo, Mirna Krasnić, Stjepan Krovinović, Klara Kundich, Fran Miškić, Anton Tipura

Grupa »Delta« / Group “Delta”

Tema: Životinje u industriji / Topic: Animals in Industry

Sudionici / Participants: Juraj Bobanović (voditelj / team leader), Lena Rajić (voditeljica / team leader), Lovro Bilić, Karlo Ekmečić, Petra Paklan, Tin Pogorelac, Jan Pospihalj, Lucija Pušonjić, Karla Njegrić, Ana Marija Zagode

Grupa »Epsilon« / Group “Epsilon”

Tema: Prava ne-ljudskih živih bića / Topic: The Rights of Non-Human Living Beings

Sudionici / Participants: Ana Klasnić (voditeljica / team leader), Dora Bukovac, Eleonora Buršić, Andrej Dubić, Dominica Firšt, Čarna-Senka Kolar, Kristina Lovrenović, Lucija Ljubičić, Marijana Mijić, Dora Šajnić, Josip Tišlar

Grupa »Zeta« / Group “Zeta”

Tema: Bioetika i okoliš / Topic: Bioethics and Environment

Sudionici / Participants: Mihael Vrbanc (voditelj / team leader), Patricia Dutković, Sebastian Hleb, Nikša Janković, Fran Kušan Munjin, Marija Lucin, Filip Pavić, Mate Pavić, Tilija Simon, Lucija Veršić, Alisa Zviagina

13.00 *Ručak / Lunch*

**DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski) /
HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian)**

15.00–15.15 **SEAD ALIĆ (Hrvatska/Croatia): Govor i šutnja kao simptomi / Speech and Silence as Symptoms**

- 15.15–15.30 EVA D. BAHOVEC (Slovenija/Slovenia): Geofilozofija, bioetika i današnje vrijeme / Geophilosophy, Bioethics and the Present Day
- 15.30–15.45 TAMARA KUNIĆ (Hrvatska/Croatia): Etika javnog komuniciranja na portalima / Ethics of Public Communication on News Sites
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 JOSIP PERIŠA (Hrvatska/Croatia): Važne karakteristike teorije suvremenog bioetičkog istraživanja / Important Characteristics of the Theory of Contemporary Bioethical Research
- 16.30–16.45 IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR (Hrvatska/Croatia): Bioetička topografija ili kako je sjeme potterijanstva rastureno Asturijom / Bioethical Topography or How the Seeds of Potterianism Have Been Scattered over Asturias
- 16.45–17.00 IRIS BROMAN, WALDEMAR BROMAN (Hrvatska/Croatia): Ideja dobrobiti živog bića počinje promišljanjem o ugodu i zadovoljstvu / The Idea of the Well-Being of a Living Being Begins with the Consideration of Pleasure and Satisfaction
- 17.00–17.15 IVANA BULJAN (Hrvatska/Croatia): Neka pitanja iz životinjske etike: prilog iz klasične kineske filozofije / Some Questions from Animal Ethics: A Contribution from Classical Chinese Philosophy
- 17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*
- 17.30–17.45 *Pauza / Break*
- 17.45–18.00 JAKOV ERDELJAC (Hrvatska/Croatia): Antropocentrična integrativna bioetika? / Anthropocentric Integrative Bioethics?
- 18.00–18.15 JAN DEFRANČESKI (Hrvatska/Croatia): O ekološkom holizmu i geštalt ontologiji Arnea Næssa / On Arne Næss' Ecological Holism and Gestalt Ontology
- 18.15–18.30 JOSIP GUĆ (Hrvatska/Croatia): Zemlja kao najpotlačeniji entitet kod Paula Freirea / The Earth as the Most Oppressed Entity in Paulo Freire
- 18.30–18.45 IGOR ETEROVIĆ (Hrvatska/Croatia): Euromediterranski odnos prema živom i neživom okolišu kroz prizmu normativnog uvažavanja planinskog svijeta / Euro-Mediterranean Attitude Towards the Living and Non-Living Environment through the Prism of Normative Appreciation of the Mountain World
- 18.45–19.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 15.00–15.15 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): A (Modest) Methodological Proposal for Integrative Bioethics (and Beyond) / (Skromni) metodološki prijedlog za integrativnu bioetiku (i šire)
- 15.15–15.30 MARKO KOS (Croatia/Hrvatska): Morally Sound Judgment: Media, Information Literacy and Ethics / Moralno opravdano prosuđivanje: mediji, informacijska pismenost i etika
- 15.30–15.45 INES SKELAC, LUKA JANEŠ (Croatia/Hrvatska): Wittgenstein's Language Games in the Context of the End of Life / Wittgensteinove jezične igre u kontekstu kraja života
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 MATIJA VIGATO (Croatia/Hrvatska): Existence as the Criteria of Moral Considerability / Egzistencija kao kriterij moralnog razmatranja
- 16.30–16.45 MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Croatia/Hrvatska): Why There Is So Little Discussion on the Animals in the Philosophy of Sport? / Zašto je tako malo diskusije o životinjama u filozofiji sporta?
- 16.45–17.00 SANDRA RADENOVIĆ, NIKOLA MIJATOV (Serbia/Srbija): Sport: Playground for *homo ludens* / Sport: igralište za *homo ludensa*
- 17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*
- 17.15–17.30 *Pauza / Break*
- 17.30–17.45 SUZANNE BABICH (USA–Croatia/SAD–Hrvatska): Preparing Agents for Change in the Planet's Interest: The Indiana University Doctoral Program in Global Health Leadership / Priprema aktera za promjenu u interesu Planeta: doktorski studij rukovođenja u domeni globalnog zdravlja na Sveučilištu Indiane
- 17.45–18.00 ROMAN GLOBOKAR (Slovenia/Slovenija): Teaching Bioethics in High Schools: Opportunities and Challenges / Nastava bioetike u srednjim školama: prilike i izazovi
- 18.00–18.15 DARIJA RUPČIĆ KELAM (Croatia/Hrvatska): Trauma, Body and Dance / Trauma, tijelo i ples
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA C, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 15.00–15.15 VESNA PEŠIĆ, EDUARD PAVLOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Ambijenti/ambijentacije i majka Marija Krucifiksa Kozulić / Ambients/Ambientations and Mother Marija Krucifiksa Kozulić
- 15.15–15.30 TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Problematika obrazovanja u misli Ivana Cifrića / Issues of Education in the Thinking of Ivan Cifrić
- 15.30–15.45 LIDIJA ŠTIMAC (Hrvatska/Croatia): Važnost empatijske uznemirenosti učitelja razredne nastave u procesu socijalizacije učenika / The Importance of Empathic Distress of Classroom Teachers in the Process of Student Socialization
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): Ruke – temeljni alat kulture / Hands – Fundamental Tool of Culture
- 16.30–16.45 ALEKSANDAR RACZ, TARA BEATA RACZ, LJERKA ARMANO (Hrvatska/Croatia): Fiziološki i psihološki učinci Šumske kupke ili Shinrin-yoku (SY) i mogućnost njene primjene kao CAM metode u preventivnoj medicini / Physiological and Psychological Effects of the Forest Bathing or Shinrin-yoku (SY) and the Possibility of Its Application as a CAM Method in Preventive Medicine
- 16.45–17.00 TARA BEATA RACZ, TEODORA NOT (Hrvatska/Croatia): Korištenje art terapije kao komplementarne metode u svakodnevnom radu s osobama s intelektualnim teškoćama u Centru za rehabilitaciju Zagreb / The Use of Art Therapy as a Complementary Method in Daily Work with People with Intellectual Disabilities at the Center for Rehabilitation Zagreb
- 17.00–17.15 HRVOJE SERTIĆ, ANITA DUČKIĆ-SERTIĆ, IVAN SEGEDI, MARIJAN JOZIĆ (Hrvatska/Croatia): Je li etično baviti se borilačkim sportom? / Is It Ethical to Practice Combat Sports?
- 17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*
- 17.30–17.45 *Pauza / Break*
- 17.45–18.00 IVANA ZAGORAC (Hrvatska/Croatia): Siromaštvo, dehumanizacijske prakse i osjećaj srama / Poverty, Dehumanizing Practices, and Shame

- 18.00–18.15 ALEKSANDAR RACZ, SUZANA KUNAC, VELJKO KAJTAZI (Hrvatska/Croatia): Stereotipi i predrasude o Romima u svakodnevnom životu: upotreba jezika i grupno utemeljeni vicevi / Stereotypes and Prejudices about Roma People in Everyday Life: Language Use and Group-Based Jokes
- 18.15–18.30 IVANA TUCAK, ANITA BLAGOJEVIĆ, LAURA VILIĆ (Hrvatska/Croatia): Budućnost pobačajnog zakonodavstva / The Future of Abortion Access
- 18.30–18.45 *Rasprava / Discussion*

DVORANA D, hotel *Vespera* (hrvatski): Studentska bioetička radionica / HALL D, *Vespera* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop

- 15.00–17.00 *Seminarske grupe (»Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) / Seminar groups (“Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*
- 17.00–17.30 *Pauza / Break*
- 17.30–19.00 *Studentska radionica »Trash & Art« / Student Workshop “Trash & Art”*
- 17.30–19.00 *Studentska debatna radionica »Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića« / Student Debate Workshop “Bioethics, Environment and Non-Human Living Beings”*

19.00 *Večera / Dinner*

21.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications

- ALDO LEOPOLD: *Ljetopis Pješčanog okruga* [Croatian translation of *A Sand County Almanac* by Aldo Leopold], Sveti Martin na Muri: SmartWay, 2021.
- HANS BLUMENBERG – HANS JONAS: *Briefwechsel* [Correspondence], Berlin: Suhrkamp Verlag, 2022.
- WALTER SCHWEIDLER: *Wiedergeburt* [Rebirth], Freiburg, München: Verlag Karl Alber, 2020–2022.

- MARCUS KNAUP: *Gewachsenes und Gemachtes: Philosophische Grundlegungen und bioethische Perspektiven* [*The Grown and the Made: Philosophical Foundations and Bioethical Prospects*], Baden-Baden: Verlag Karl Alber, 2023.
- LUKA JANEŠ, ŠTEFANIJA KOŽIĆ (ur./eds.): *Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju* [*Bioethical Views on Mental Health*], Zagreb: Centar za bioetiku Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2023.
- IVAN PERKOV: *Društvo otpada* [*Waste Society*], Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2022.
- IGOR ETEROVIĆ: *Filozofija i bioetika planinarenja* [*Philosophy and Bioethics of Mountaineering*], Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2023.
- BRUNO ĆURKO, JOSIP GUĆ: *Odgoj za životinje: razvoj kritičke misli i bioetičkog senzibiliteta kod djece* [*Education for Animals: Development of Critical Thinking and Bioethical Sensibility in Children*], Zadar: Udruga *Mala filozofija*, 2022.
- BARDHYL ČIPI, ADMIR SINAMATI: *Bioetika mjekësore* [*Medical Bioethics*], Tirana: Flamuri, 2023
- EVA D. BAHOVEC: *Foucaultova kraljevska pot med filozofijo, zgodovino in psihoanalizo* [*Foucault's Royal Road between Philosophy, History and Psychoanalysis*], Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2023.
- ČASOPIS *NOVA PRISUTNOST* – prvih dvadeset godina [JOURNAL *NOVA PRISUTNOST* (New Presence) – first twenty years].
- ČASOPIS *MEDIX* – noviji brojevi [JOURNAL *MEDIX* – recent issues].
- ČASOPIS *FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA* – temati »Bioetička misao u pravnom okviru« [JOURNAL *FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA* (*Philosophical Investigations*) – issues on “Bioethical Thought in Legal Framework”].

Predstavljajući / Presenters: Dora Bukovac, Marcus Knaup, Walter Schweidler, Ante Čović, Ines Skelac, Luka Janeš, Jan Defrančeski, Tomislav Krznar, Hrvoje Jurić, Katica Knezović, Maja Vejić, Luka Perušić

UTORAK, 16. svibnja 2023. / TUESDAY, May 16, 2023

9.00–10.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

***Plenarno predavanje povodom godišnjice rođenja i smrti
Hansa Jonasa (1903. – 1993.) /
Plenary lecture on the occasion of the anniversary of birth and
death of Hans Jonas (1903–1993)***

MARCUS KNAUP (Germany–Croatia/Njemačka–Hrvatska), HRVOJE JURIC (Croatia/Hrvatska): Integrative Philosophy of Life of Hans Jonas: Retrospect and Prospect / Integrativna filozofija života Hansa Jonasa: pogled unatrag i unaprijed

10.00–10.15 *Pauza / Break*

**DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski) /
HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian)**

10.15–10.30 STIJEPO LETUNIĆ (Hrvatska/Croatia): Ekonomske zakonitosti i bioetički problem razvoja tehnologije u uvjetima pukog opstanka / Economic Laws and the Bioethical Problem of Technology Development in Conditions of Mere Existence

10.30–10.45 IVICA KELAM, IVAN VČEV (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti utjecaja dugoročnosti (*longtermism*) na životnu filozofiju Elona Muska / Bioethical Aspects of the Influence of Longtermism on Elon Musk's Life Philosophy

10.45–11.00 MARIJANA KOLEDNJAK (Hrvatska/Croatia): Promišljeno starenje / Thoughtful Aging

11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.30 *Pauza / Break*

11.30–11.45 FRANO BARBIR (Hrvatska/Croatia): Etičke dileme energetske krize i energetske tranzicije / Ethical Dilemmas of Energy Crisis and Energy Transition

11.45–12.00 MARIJA SELAK RASPUDIĆ (Hrvatska/Croatia): Učinkovitija zaštita okoliša: može li Hrvatska diktirati trendove ili je osuđena čekati europske propise? / More Effective Environmental Protection: Can Croatia Dictate Trends or Is It Doomed to Wait for European Regulations?

- 12.00–12.15 IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR (Hrvatska/Croatia): Prilog (bio)etici prostora: studija slučaja uvale Mrtvaška / A Plea for the (Bio)ethics of Space: A case Study of the Mrtvaška Bay
- 12.15–12.30 SAŠA ZAVRTNIK, JELENA LOBOREC, DAMIR ŽUBČIĆ (Hrvatska/Croatia): Velike klimatske promjene i malene medonosne pčele / Big Climate Changes and Tiny Honey Bees
- 12.30–12.45 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (njemački i hrvatski) /
HALL B, Aurora Hotel (German and Croatian)**

- 10.15–10.30 WALTER SCHWEIDLER (Deutschland/Njemačka): Gabe und Gemeinwohl: Interkulturelle Perspektiven / Dar i zajedničko dobro: interkulturalne perspektive
- 10.30–10.45 IVO DŽINIĆ (Kroatien/Hrvatska): Kulturkritisches Potenzial des Mythos / Kulturkritički potencijal mita
- 10.45–11.00 KATICA KNEZOVIĆ (Kroatien/Hrvatska): Bioethische Herausforderungen bei der Aufarbeitung der Folgen der erklärten Coronavirus-Pandemie SARS-CoV-2 / Bioetički izazovi u prosudbi posljedica proglašene pandemije koronavirusa SARS-CoV-2
- 11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*
- 11.15–11.30 *Pauza / Break*
- 11.30–11.45 SILVANA PAVLINOVIĆ, GORDANA PELČIĆ, SUZANA VULETIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti medicinskog turizma / Bioethical Aspects of Medical Tourism
- 11.45–12.00 JELENA ZADRO (Hrvatska/Croatia): Tjelesni dismorfni poremećaj – kontraindikacija za estetsku kirurgiju? / Body Dysmorphic Disorder – Contraindication for Cosmetic Surgery?
- 12.00–12.15 VELIMIR TERZIĆ, MARIA MAGDALENA TERZIĆ (Hrvatska/Croatia): Perkutana cistostoma iz kuta bioetike / Percutaneous Cystostomy from the Angle of Bioethics
- 12.15–12.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, hotel *Vespera* (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL D, *Vespera* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

10.30–12.00 *Seminarske grupe (»Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) /
Seminar groups (“Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*

13.00 *Ručak / Lunch*

15.00 *Izlet / Excursion*

**DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

15.00–16.30 *Studentska radionica »Trash & Art« /
Student Workshop “Trash & Art”*

15.00–16.30 *Studentska debatna radionica »Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića« /
Student Debate Workshop “Bioethics, Environment and Non-Human
Living Beings”*

16.30–16.45 *Pauza / Break*

16.45–17.45 *Seminarska rasprava (»Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) /
Seminar discussion (“Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*

17.45–18.00 *Pauza / Break*

18.00–19.00 *Istraživački inovatorij: uvod u pisanje interdisciplinarnog rada /
Research Inovatorium: Introduction into Writing an Interdisciplinary
Paper*

19.00 *Večera / Dinner*

SRIJEDA, 17. svibnja 2023. / WEDNESDAY, May 17, 2023

9.00–9.30 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Studentska bioetička radionica »Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića«: svečana dodjela priznanja / Student Bioethics Workshop “Bioethics, Environment and Non-Human Living Beings”: Acknowledgment ceremony

9.30–12.30 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Okrugli stol »Umjetna inteligencija i budućnost čovječanstva« / Round table “Artificial Intelligence and the Future of Humanity”

- DOMINIK MIKIĆ (Germany–Croatia/Njemačka–Hrvatska): The Role of Bioethics in Human–AI Interaction / Uloga bioetike u odnosu čovjeka i umjetne inteligencije
- LUKA PERUŠIĆ (Croatia/Hrvatska): Bioethical Complexity of Artificial Intelligence / Bioetička kompleksnost umjetne inteligencije
- MAJA VEJIĆ (Croatia/Hrvatska): Doctor – the Last Human in Modern Medicine? / Liječnik – zadnji čovjek u modernoj medicini?
- *Rasprava / Discussion*
- *Pauza / Break*
- PREDRAG ZIMA (Hrvatska/Croatia): Kroćenje jednoroga: granice korištenja informatičke tehnologije i umjetne inteligencije / Taming the Unicorn: The Limits of Using Information Technology and Artificial Intelligence
- IVAN PERKOV, STJEPAN KROVINOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Pametni gradovi: put prema utopiji ili distopiji? / Smart Cities: The Road to Utopia or Dystopia?
- LUKA POSLON (Hrvatska/Croatia): Ostvarivanje punog potencijala ChatGPT-a pomoću objašnjive umjetne inteligencije / Using Explainable Artificial Intelligence to Reach ChatGPT’s Full Potential
- LUKA FOTAK (Hrvatska/Croatia): Umjetna inteligencija u medicini – *quo vadis?* / Artificial Intelligence in Medicine – *quo vadis?*
- *Rasprava / Discussion*

12.30 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

sažeci izlaganja

paper abstracts

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Plenarna predavanja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Plenary lectures

CHRISTIAN BYK

*Intergovernmental Bioethics Committee, UNESCO, Paris, France /
Međuvladin odbor za bioetiku, UNESCO, Pariz, Francuska*

**A BRIDGE TO THE FUTURE? BIOETHICAL
UNIVERSALISM IN HISTORICAL CONTEXT**

Can bioethics be a global village and open up a peaceful path to the future? Bioethics is more than that: it is a capacity to recreate links between people, their society and their institutions, and an openness to take into account our belonging to a larger world made up of biodiversity and not only of new spaces to be conquered. But it is also faced with complex realities that force it to “give time to time”, to patiently build its principles and reasoning without ever giving in to the temptation to impose them, but without ever escaping from certain duties such as respecting the other in what he or she is and for what he or she is, and thus showing listening and solidarity.

**MOST PREMA BUDUĆNOSTI? BIOETIČKI
UNIVERZALIZAM U POVIJESNOM KONTEKSTU**

Može li bioetika biti globalno selo i otvoriti miran put u budućnost? Bioetika je više od toga: ona je sposobnost ponovnog stvaranja veza među ljudima, njihovim društvom i njihovim institucijama, te spremnost da uzmemo u obzir našu pripadnost većem svijetu koji se sastoji od bioraznolikosti, a ne samo od novih prostora koje treba osvojiti. No bioetika je također suočena s

kompleksnim zbiljama koje ju tjeraju da »daje vremena vremenu«, da strpljivo gradi svoja načela i razmišljanja bez ikakva podlijeganja iskušenju da ih nametne, ali i bez bijega od određenih dužnosti kao što je poštivanje drugog u onome (za) što on ili ona jest, čime se iskazuje slušanje i solidarnost.

MARCUS, KNAUP^{1,2}, HRVOJE JURIĆ²

*¹ University of Hagen, Germany /
Sveučilište u Hagen, Njemačka*

*² University of Zagreb, Croatia /
Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

INTEGRATIVE PHILOSOPHY OF LIFE OF HANS JONAS: RETROSPECT AND PROSPECT

On the occasion of 30th anniversary of his death and 120th anniversary of his birth, in this two-part lecture, we would like to remind of Hans Jonas (1903–1993), a German-American philosopher of Jewish origin, who is considered one of the most important philosophers of the 20th century. In philosophical theology and religious studies, in philosophy of nature and philosophy of technology, in ethics and bioethics – Jonas's contributions, in all phases and areas of his activity, were mostly pioneering and turning points, and in any case original. Starting from the fact that Jonas, during his long and exciting life, and an equally long and exciting academic career, systematically developed an integrative philosophy of life, in the first part of the lecture we will briefly present Jonas's bio-bibliography and look back at the path that led him from the research of Gnosticism, on the basis of existential philosophy and philosophical hermeneutics, to philosophical biology, while in the second part of the lecture we will talk about Jonas's derivation of a new ethics, i.e. the ethics of responsibility, from philosophical biology and reflections on the technological civilization and the human relationship to nature and life, as well as about the relevance of his philosophy for recent developments on the global level and in the perspective of the future.

INTEGRATIVNA FILOZOFIJA ŽIVOTA HANSA JONASA: POGLED UNATRAG I UNAPRIJED

Povodom 30. obljetnice njegove smrti i 120. obljetnice njegova rođenja, u ovom dvodijelnom predavanju želimo podsjetiti na Hansa Jonasa (1903. – 1993.), njemačko-američkog filozofa židovskog porijekla, kojega se smatra jednim od najznačajnijih filozofa 20. stoljeća. U filozofijskoj teologiji i religiozologiji, u filozofiji prirode i filozofiji tehnike, u etici i bioetici – Jonasovi doprinosi, u svim fazama i područjima njegova djelovanja, uglavnom su bili

pionirski i prekretnički, a u svakom slučaju originalni. Polazeći od toga da je Jonas, tijekom svoga dugog i burnog života te jednako duge i burne akademske karijere, sustavno razvijao integrativnu filozofiju života, u prvome dijelu predavanja prikazat ćemo ukratko Jonasovu biobibliografiju i osvrnuti se na put koji ga je vodio od istraživanja gnosticizma, na podlozi egzistencijalne filozofije i filozofijske hermeneutike, do filozofijske biologije, a u drugome dijelu predavanja bit će riječi o Jonasovu izvođenju jedne nove etike, odnosno etike odgovornosti, iz filozofijske biologije i promišljanja ljudskoga odnosa prema prirodi i životu, kao i o relevantnosti njegove filozofije za recentna zbivanja na globalnom planu i u perspektivi budućnosti.

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Sekcijska izlaganja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Section Papers

SEAD ALIĆ

*Sveučilišni centar Koprivnica, Sveučilište Sjever, Hrvatska /
University Centre Koprivnica, University North, Croatia*

GOVOR I ŠUTNJA KAO SIMPTOMI

Ideja je ovog izlaganja analizirati govor i šutnju kao simptome bolesnoga društva. S jedne strane, riječ je o medijskom »korištenju patnje« i masmedijskoj proizvodnji »katarzične osjetljivosti«. S druge strane, želi se aktualizirati šutnju intelektualnoga svijeta o strašnim iskustvima rata. Što nas žrtva može naučiti? Na koji nas način mediji uče šutnji o nemoralu i zločinima? O kojoj se bolesti društva radi, ako je riječ o ovim simptomima?

SPEECH AND SILENCE AS SYMPTOMS

The idea of this paper is to talk about speech and silence as symptoms of a sick society. On the one hand, it is about the media's "use of suffering" and the mass media's production of "cathartic sensitivity". On the other hand, the paper wants to actualize the silence of the intellectual world about the terrible experiences of war. What can the victim teach us? How does the media teach us to be silent about immorality and crimes? What is the disease of society, if we are talking about these symptoms?

SUZANNE BABICH

Richard M. Fairbanks School of Public Health, Indiana University, Indianapolis, USA & Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia / Škola javnoga zdravstva »Richard M. Fairbanks«, Sveučilište Indiane, SAD & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

PREPARING AGENTS FOR CHANGE IN THE PLANET'S INTEREST: THE INDIANA UNIVERSITY DOCTORAL PROGRAM IN GLOBAL HEALTH LEADERSHIP

Most of the world's healthcare systems were inadequately prepared to respond to the COVID-19 pandemic. A constellation of social, political, economic, and organizational factors conspired to create this global disaster, but the situation illuminated the urgent need to improve public health workforce capacity within countries and to prepare teams to work effectively across borders. This requires a robust system of public health education in every country, including acceleration of high-quality interprofessional programming and leadership development for health professionals. The Doctoral Program in Global Health Leadership at Indiana University is a nontraditional professional doctoral degree program designed to equip mid- to senior-level health professionals with the knowledge, skills, and abilities – and the will to apply them – to effectively lead change. Scholars address the world's most challenging, complex and urgent public health problems, including climate change, violence and conflict, access to health care, and more.

PRIPREMA AKTERA ZA PROMJENU U INTERESU PLANETA: DOKTORSKI STUDIJ RUKOVOĐENJA U DOMENI GLOBALNOG ZDRAVLJA NA SVEUČILIŠTU INDIANE

Većina svjetskih zdravstvenih sustava bila je neadekvatno pripremljena za odgovor na pandemiju COVID-19. Konstelacija društvenih, političkih, ekonomskih i organizacijskih čimbenika urotila se da stvori ovu globalnu katastrofu, ali situacija je osvijetlila urgentnu potrebu za poboljšanjem kapaciteta radne snage u javnom zdravstvu unutar pojedinih zemalja i za pripremu timova za učinkovit međunarodni rad. To zahtijeva snažan sustav javnozdravstvenog obrazovanja u svakoj zemlji, uključujući ubrzanje visokokvalitetnog interpro-

fesionalnog programiranja i razvoj rukovođenja među zdravstvenim djelatnicima. Doktorski studij rukovođenja u domeni globalnog zdravlja na Sveučilištu Indiane netradicionalni je profesionalni doktorski studij osmišljen kako bi opremio zdravstvene stručnjake srednje i više razine znanjem, vještinama i sposobnostima – kao i voljom za njihovom primjenom – u svrhu učinkovitog upravljanja promjena. Profesori se bave najizazovnijim, najsloženijim i najurgentnijim javnozdravstvenim problemima u svijetu, uključujući klimatske promjene, nasilje i sukobe, pristup zdravstvenoj skrbi itd.

EVA D. BAHOVEC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija /
Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia*

GEOFILOZOFIJA, BIOETIKA I DANAŠNJE VRIJEME

Izlaganje počinje s poznatom idejom o »velikim momentima« u povijesti filozofije, vezanima uz specifične povijesne i kulturne uvjete, koji kod Alaina Badioua figuriraju kao hegelijansko »filozofsko konkretno univerzalno«. Potom ih se povezuje s konkretnijim, u okolini utemeljenim i društveno konstruiranim »geofilozofskim« propitivanjem Gillesa Deleuzea i Félixu Guattarija, da bi se naglasila potreba za povijesno konkretnom i geografski preciznom elaboracijom problema. Cilj je izlaganja proširenje prevladavajućeg »grčko-njemačko-francuskog« objašnjavanja – i isključivanja – geofilozofije u ono što Badiou sâm naziva »francusko-slovenskim momentom« u suvremenoj filozofiji te pokazati u novom svjetlu njezin razvoj prije i poslije pada Berlinskog zida, kao i u širem kontekstu suvremene bioetike kao nove filozofske orijentacije u regiji Jugoistočne Europe.

GEOPHILOSOPHY, BIOETHICS AND THE PRESENT DAY

The paper starts with the well-known presentation of the “great moments” in the history of philosophy, related to specific historical and cultural conditions, and described in Alain Badiou as Hegelian “philosophical concrete universal”. It then relates them to the more concrete, environmentally based and socially constructed “geophilosophical” questioning by Gilles Deleuze and Félix Guattari, to emphasize the need for a historically concrete and geographically precise elaboration of the problem. The aim of the paper is to proceed from the prevailing “Greek-German-French” explanations – and exclusions – of geophilosophy to what Badiou himself called “the French-Slovene moment” in contemporary philosophy, and to shed a new light on the developments before and after the fall of the Berlin wall, and in the broader context of contemporary bioethics as a new philosophical orientation in the region of Southeast Europe.

FRANO BARBIR

Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Electrical Engineering, Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of Split, Croatia

ETIČKE DILEME ENERGETSKE KRIZE I ENERGETSKE TRANZICIJE

Energetska tranzicija, tj. postupna zamjena fosilnih goriva s energentima iz obnovljivih izvora energije, već je bila u tijeku kad je zbog rata u Ukrajini nastupila energetska kriza. To je stvorilo dileme na nekoliko razina. Treba li nastaviti s energetsom tranzicijom ili koristiti trenutno dostupna i najjeftinija goriva bez obzira na to što emitiraju emisije stakleničkih plinova? Ili treba ubrzati energetska tranziciju, pogotovo u onim segmentima gdje ujedno i smanjuje ovisnost o uvoznim energentima, pa koliko košta da košta? Kako u tržišnom gospodarstvu osigurati osnovne energetske potrebe stanovništva po pristupačnim cijenama? Jesu li vladine interventne mjere pravedne? Ove etičke dileme imaju ne samo ekonomske nego i sociološke implikacije.

ETHICAL DILEMMAS OF ENERGY CRISIS AND ENERGY TRANSITION

Energy transition, i.e. gradual replacement of fossil fuels with energy carriers from renewable energy sources, was underway when an energy crisis struck due to the war in Ukraine. This created dilemmas on several levels. Should we continue with energy transition or use the most easily available and least expensive fuels, regardless on their greenhouse gases emissions? Or should we accelerate the energy transition, particularly where it also reduces the dependence on imported energy, regardless on the cost? How in market economy ensure basic energy needs at affordable prices? Are the government measures just? These ethical dilemmas have not only economic, but also sociological implications.

JELENA BONETA

*Nastavni zavod za javno zdravstvo »Dr. Andrija Štampar«, Zagreb, Hrvatska /
Andrija Štampar Teaching Institute of Public Health, Zagreb, Croatia*

**BIOETIKA I EPIDEMIOLOGIJA:
ANALIZA POJMA KARANTENE U KONTEKSTU
UTILITARISTIČKOG MORALITETA
JOHNA STUARTA MILLA**

Pojam 'karantena', što znači četrdeset dana izolacije, oblikuje se u 14. stoljeću za vrijeme širenja kuge iz Kine u Europu. Prva službena karantena u svijetu osnovana je u Dubrovniku 27. srpnja 1377. godine. Karantena je u prošlosti predstavljala međunarodni sustav izdvajanja ljudi, životinja i dobara, na određeni vremenski period, prije ulaska u određeno područje. U razmjerima širim od državnih granica, karantena je u doba pandemije bolesti COVID-19 prema potrebi podrazumijevala potpuno zatvaranje društva ili *lockdown*. U korelaciji s utilitarističkim principom najveće sreće najvećeg broja ljudi, *lockdown* bi se mogao promatrati kao »najveća sreća«, ako sreća podrazumijeva zaustavljanje širenja virusa, što može smanjiti broj zaraženih i smrtnost. Socijalna izolacija može se pokazati i upitnom s obzirom na navedeni princip. U ovom radu analizira se pojam karantene u kontekstu konzekvencijalističko-utilitarističke teorije Johna Stuarta Milla.

**BIOETHICS AND EPIDEMIOLOGY:
ANALYSIS OF THE CONCEPT OF QUARANTINE
IN THE CONTEXT OF JOHN STUART MILL'S
UTILITARIAN MORALITY**

The term 'quarantine', which means forty days of isolation, was formed in the 14th century during the plague spread from the China to Europe. The first official quarantine was formed in Dubrovnik on July 27, 1377. In the past, quarantine represented an international system of separating people, animals and goods, for a certain time and before entering a certain area. During the COVID-19 pandemic, quarantine was applied beyond national borders and occasionally included the complete closure of a society or *lockdown*. Due to the utilitarian principle of the greatest happiness of the greatest number of people,

a *lockdown* could be seen as “the greatest happiness”, if happiness implies stopping the spread of the virus, which can reduce the number of infections and mortality. The social isolation may be questionable regard to the stated principle. This paper analyzes the concept of quarantine in the context of the consequentialist-utilitarian theory of John Stuart Mill.

IRIS BROMAN, WALDEMAR BROMAN

*Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

IDEJA DOBROBITI ŽIVOG BIĆA POČINJE PROMIŠLJANJEM O UGODI I ZADOVOLJSTVU

Dobrobit životinja, u bilo kojem razdoblju, filozofskom kategorizacijom ulazi u područje primijenjene etike. Euripidove krilatice i ideje nalaze se danas u sklopu sloboda i dobrobiti životinja u svjetskim normama različite težine, od povelja Ujedinjenih naroda i direktiva Vijeća Europe do nižih zakonskih instancija. Utilitaristi jasno postavljaju pozitivan pristup dobrobiti životinja. Današnja psihologija i filozofija ponovno prepoznaju ulogu zadovoljstva u ljudskom življenju, kao i kompleksnost zadovoljstva i za ljude i za životinje.

THE IDEA OF THE WELL-BEING OF A LIVING BEING BEGINS WITH THE CONSIDERATION OF PLEASURE AND SATISFACTION

Animal welfare, in any given period, falls into the field of applied ethics by philosophy categorization. Euripides's mottos and ideas are found today within animal welfare and freedoms advisory and legislative norms of various gravity, from United Nations' treaties and European Council's directives to lower instances with special appliance purposes. Utilitarians give a clear positive approach to animal welfare. Contemporary psychology and philosophy recognize the role of pleasure in human living, as well as the complexity of pleasure in both human beings and animals.

IVANA BULJAN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

NEKA PITANJA IZ ŽIVOTINJSKE ETIKE: PRILOG IZ KLASIČNE KINESKE FILOZOFIJE

Za razliku od antičkih grčkih tekstova, u ranim kineskim tekstovima raspravljajući o životinjskom svijetu te epistemološke paradigme u kojima je znanje o životinjama usustavljeno nisu bili motivirani zoologijskim i biologijskim interesima. Premda životinjski svijet nije predmet ovakvog tipa analiziranja, rani kineski korpus obiluje referencama na životinje. Štoviše, životinje su česta filozofijska inspiracija, kao i model za ljudsko djelovanje. I dok je metaforička i simbolička uloga životinja u ranim kineskim tekstovima obilno istraživana, pitanje statusa životinja te odnosa prema životinjama uglavnom se zanemaruje. U ovome ću izlaganju argumentirati da rani kineski tekstovi nude relevantan konceptualni okvir za diskusije u životinjskoj etici. Dok su suvremene rasprave iz životinjske etike često oblikovane humanističkim i post-humanističkim rječnikom te pokušajem transformiranja starih ideja i činidbi, rani kineski diskurs može ponuditi drugačiju paradigmu u pogledu vrijednosti ne-ljudskog života i našega stava prema ne-ljudskim životinjama. Posebice ću se osvrnuti na značaj koncepta nedjelovanja u pitanjima iz životinjske etike.

SOME QUESTIONS FROM ANIMAL ETHICS: A CONTRIBUTION FROM CLASSICAL CHINESE PHILOSOPHY

In contrast to the ancient Greek texts, in the early Chinese texts the discussion about the animal world and the epistemological paradigms in which knowledge about animals was established were not motivated by zoological and biological interests. Although the animal world is not the subject of this type of analysis, the early Chinese corpus abounds in references to animals. Moreover, animals are a frequent philosophical inspiration, as well as a model for human action. While the metaphorical and symbolic role of animals in early Chinese texts has been extensively researched, the question of the status of animals and our relationship to animals is largely neglected. In this paper I will argue that early Chinese texts offer a relevant conceptual framework for discus-

ssions in animal ethics. While contemporary debates in animal ethics are often shaped by humanist and post-humanist vocabulary, and attempts to transform old ideas and practices, early Chinese discourse can offer a different paradigm on the value of nonhuman life and our attitude toward nonhuman animals. In particular, I will refer to the significance of the concept of non-action on questions in animal ethics.

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of
Zagreb, Croatia*

RUKE – TEMELJNI ALAT KULTURE

Sve što je stvorilo ljudsko biće, materijalno i duhovno, temelji se na uporabi najuniverzalnijeg prirodnog alata, ruke sa šakom. Taj prirodni alat posjedovao je *Čovjek iz Čada*, prvi hominin prije 7 milijuna godina. No, tek prije 3,3 milijuna godina načinio je prvi umjetni alat, kameno sječivo. Formiranje ljudskog bića snažno je povezano s razvojem ruke. Ona je i dalje izvrstan prirodni alat koji ne služi samo za postupke praoblikovanja te ostale postupke pravljenje artefakata. Ona percipira prisutnost i osjeća oblik, težinu i mjesto otpora te nosi predmete i stvari u prostoru. U nekim je aspektima ruka prirodno sredstvo djelovanja i transporta te senzor dodira. Stoga je i danas jedinstvena te nadilazi bilo koji umjetni alat. Ljudske ruke izrazito su važan podsustav ljudskog tijela.

HANDS – FUNDAMENTAL TOOL OF CULTURE

Everything created by a human being, the material and spiritual, is based on the use of the most universal natural tool, the hand with a fist. This natural tool was possessed by *Man from Chad*, the first hominin, 7 million years ago. However, it was only 3.3 million years ago that he made the first artificial tool, a stone blade. The formation of a human being is strongly related to the development of the hand. It is still an excellent natural tool that is not only used for prototyping and other artefact making procedures. It perceives presence and feels shape, weight, and place of resistance, and carries objects and things in space. In some respects, the hand is a natural means of action and transport, and a sensor of touch. Therefore, even today, it is unique and surpasses any artificial tool. Human hands are an extremely important subsystem of the human body.

JAN DEFRANČESKI

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

O EKOLOŠKOM HOLIZMU I GEŠTALT ONTOLOGIJI ARNEA NÆSSA

Arne Næss, ugledni norveški filozof i ekološki mislilac, u svojim je dubinskoekološkim istraživanjima nerijetko propitivao ontološke temelje raznih ekoloških teorija. Smatrajući da cjelina (tj. priroda) nije tek zbroj pojedinačnih elemenata (tj. živih i neživih bića), Næss je u svojim istraživanjima zastupao određenu vrstu geštalt ontologije, na čijim je principima razvijao svojevrсни »ekološki holizam« utemeljen na tzv. »modelu totalnog polja«. Referirajući se na Næssova glavna dubinsko-ekološka djela, kao i na članak »Ecosophy and Gestalt Ontology« (»Ekozofija i geštalt ontologija«), cilj je izlaganja razmotriti odnos između geštalt ontologije i dubinske ekologije Arnea Næsssa.

ON ARNE NÆSS' ECOLOGICAL HOLISM AND GESTALT ONTOLOGY

Arne Næss, the distinguished Norwegian philosopher and ecological thinker, often questioned the ontological foundations of various ecological theories in his deep ecological research. Believing that the whole (i.e. nature) is not just the sum of individual elements (i.e. living and non-living beings), Næss advocated a certain type of gestalt ontology in his research, based on the principles of which he developed a kind of "ecological holism" based on the so-called "total-field model". By referring to Næss' main deep ecological works, as well as to his article "Ecosophy and Gestalt Ontology", the aim of this presentation is to consider the relationship between Arne Næss' gestalt ontology and deep ecology.

DANIJELA DE MICHELI VITTURI

Split, Hrvatska /

Split, Croatia

HUMOR KAO LOGOTERAPIJSKI LIJEK U JAČANJU OTPORNOSTI KOD BRAČNIH I OBITELJSKIH RAZMIRICA I ČUVANJU MENTALNOG ZDRAVLJA

Logoterapijski pristup uključuje cjelovitu osobu: stanje duha, duše i tijela te njen odnos prema transcendentnom iz čega proizlazi osnovni odnos prema sebi i drugima. Pristupajući *logoterapijski*, prepoznaje se smisao i ljekovitost humora koji je primjenjiv samostalno i u kombinaciji s drugim logoterapijskim lijekovima. Osnovni mu je smisao doći do druge osobe na prihvatljiv i istinoljubiv način i pritom je ne uvrijediti, nego joj pomoći spoznati istinu. Humor je lijek u prevenciji sukoba koji proizlaze iz neprimjerene komunikacije. Važno ga je prepoznati i pravovremeno dozirati. Umijeće smijeha je komunikacijska vještina kojom se spretno služe nadareni duhovni i duhoviti ljudi. Duh humora okuplja obitelj, brani i hrani civilizaciju ljubavi uz poštivanje života, međusobno uvažavanje i razvijanje dijaloga, preraspodjelu poslova neophodnu za zajednički dobro i ravnotežu obitelji. Poželjno je od malih nogu, učeći se primjerom odraslih, ozbiljno poraditi na vještini primjene humora u obitelji.

HUMOR AS LOGOTHERAPY MEDICINE FOR IMPROVING RESILIENCE IN MARITAL AND FAMILY DISPUTES AND MAINTAINING MENTAL HEALTH

The logotherapy approach includes a whole person: the state of mind, soul and body, and his/her relationship to the transcendent, from which the basic relationship to oneself and others emerges. Approaching *logotherapeutically*, one recognizes the meaning and healing properties of humor, which can be applied independently and in combination with other logotherapeutic means. Its basic meaning is to reach the other person in an acceptable and truthful way, and at the same time not to offend, but to help the individual to learn the truth. Humor is a medicine in the prevention of conflicts arising from inappropriate communication. It is important to recognize it and dose it in a timely manner. The art of laughter is a communication skill skilfully used by gifted spiritual and witty people. Spirit of humor brings the family together, defends

and nourishes the civilization of love with respect for life, mutual respect and the development of dialogue, redistribution of work necessary for the common good and balance of the family. It is desirable from a young age, learning from the example of adults, to *seriously* work on the skill of applying humor in a family environment.

NEVENA DIVAC¹, NIKOLA SAMARDŽIĆ²

¹ Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija

² Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija

LONG COVID AND LONG POPULISM

Since the COVID outbreak, the pandemic has been accompanied by the irresponsibility of those whose main role is to protect the public health. The vaccine campaign was stained by the media supported anti-vaccination movement. After two and a half years since the onset of the pandemic, the mortality and hospitalization rates have dropped, and the pandemic seems to be vanishing from the public awareness. And while the infection causes still worrying mortality, primarily due to the failure to effectively vaccinate a sufficient percentage of the world's population, another threat emerged, so-called *long COVID*, with different post-COVID sequelae. We are facing a pandemic of chronic disability. Long COVID will also affect populist led countries in a more devastating manner, in their incapacity to support functional measures towards development and implementation of the effective prophylactic and therapeutic options aimed at different forms of COVID. (This paper is the result of the authors' work on the project of the European Union's *Horizon 2020* research and innovation program under grant agreement No. 822682. It reflects only the authors' views and the Agency is not responsible for any use that may be made of the information it contains.)

DUGI COVID I DUGI POPULIZAM

Od izbijanja COVID-a, pandemiju prati neodgovornost onih čija je glavna uloga zaštita javnog zdravlja. Kampanju cijepljenja opstruirao je medijski podržan antivakcerski pokret. Nakon dvije i pol godine od izbijanja pandemije, smanjile su se stope smrtnosti i hospitalizacije, a pandemija kao da nestaje iz svijesti javnosti. I dok infekcija još uvijek uzrokuje zabrinjavajuću smrtnost, prvenstveno zbog neuspjeha učinkovitog cijepljenja dovoljnog postotka svjetske populacije, pojavila se još jedna prijetnja, tzv. *long COVID* (*dugi COVID*), s različitim post-COVID posljedicama. Suočavamo se s pandemijom kronične invalidnosti. Dugi COVID također će razornije utjecati na populistički vođene

države i sustave, u njihovoj nesposobnosti da podrže učinkovite mjere za razvoj i provedbu djelotvornih profilaktičkih i terapijskih opcija usmjerenih na različite oblike COVID-a. (Ovo je izlaganje rezultat rada autora u okviru projekta provedenog unutar programa za istraživanje i inovacije Europske unije *Horizon 2020*, a prema ugovoru o dodjeli sredstava br. 822682. Izlaganje odražava samo stajališta autora i Agencija nije odgovorna za bilo kakvu upotrebu informacija koje izlaganje sadrži.)

ANITA DUČKIĆ SERTIĆ, JELENA ZADRO, DAMJAN KOVAČ

Centar za promicanje dobroti ranjivih osoba, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /

Centre for the Promotion of the Welfare of Vulnerable Persons, Croatian Catholic University, Zagreb, Croatia

OPORAVAK KAO EGZISTENCIJALNI PRISTUP ŽIVOTU

Poteškoće s kojima se susreće suvremeno društvo su život u izolaciji, otuđenju i besmislu, što potiče razvoj ovisnosti kod pojedinca. Velike promjene i proces oporavka od ovisnosti najčešće su potaknuti dubokim egzistencijalnim krizama, kao i značajnim duhovnim iskustvima te pozitivnim poticajima iz okoline koji radikalno redefiniraju pogled na život, osobni identitet i međuljudske odnose, što pomaže pojedincu u otkrivanju smislenosti života i donošenju proaktivnih odluka. U postizanju cjelovitog oporavka od ovisnosti i jačanju otpornosti važnu ulogu ima priznavanje problema, donošenje osobne odluke o korjenitoj promjeni života, prihvaćanje sebe, preuzimanje osobne odgovornosti, duhovno iskustvo itd. Stoga je potrebno oporavak promatrati u kontekstu egzistencijalnog pristupa životu i djelovanju pojedinca jer duboka subjektivna iskustava pojedinca imaju važnu ulogu u definiranju i jačanju čimbenika održivog oporavka od ovisnosti i poticanju procesa resocijalizacije.

RECOVERY AS AN EXISTENTIAL APPROACH TO LIFE

The difficulties faced by modern society represent life in isolation, alienation and meaninglessness, which encourages the development of addiction in the individual. Great changes and the process of recovery from addiction are most often triggered by deep existential crises as well as significant spiritual experiences and positive stimuli from the environment that radically redefine the view on life, personal identity and interpersonal relationships, which helps the individual to discover the meaning of life and make proactive decisions. In achieving complete recovery from addiction and strengthening resilience, an important role is played by acknowledging the problem, making a personal decision about a radical change in life, accepting oneself, assuming personal responsibility, spiritual experience, etc. Therefore, it is necessary to observe recovery in the context of an existential approach to the life and actions of an individual, because the deep subjective experiences of an individual have an important role in defining and strengthening the factors of sustainable recovery from addiction and encouraging the process of resocialization.

IVO DŽINIĆ

*Fakultät für Kroatische Studien, Universität Zagreb, Kroatien /
Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

KULTURKRITISCHES POTENZIAL DES MYTHOS

Im Hintergrund dieses Vortrags steht Cassirers Verständnis von Mythos in seinem gesamten Konzept von Philosophie der symbolischen Formen, wonach Mythos eine wichtige Rolle bei der Konstruktion kultureller Wirklichkeit zukommt. Zugleich ist sein wesentliches Merkmal die Anlehnung an Emotionen und Phantasie, als auch seine Unberechenbarkeit im Hinblick auf die Möglichkeit immer neuer Erscheinungen und die Übernahme einer Rolle in der Gestaltung des Alltags. Vor diesem Hintergrund soll versucht werden, den Mythos als ein Phänomen angemessener Kulturkritik zu betrachten. Die Philosophie und die Wissenschaft von Mythos sollte man nämlich Perzipieren nicht ausschließlich als eine Art der Exotik oder Anhäufung von Wissen über Mythos zu verstehen, sondern auch als Wissensschatz zur vielfacher (Selbst-) Reflexion kultureller Wirklichkeit, was gerade eine kulturkritische Dimension von Mythos impliziert.

KULTURNOKRITIČKI POTENCIJAL MITA

Pozadina ovoga predavanja jest Cassirerovo razumijevanje mita unutar cjelokupnoga koncepta filozofije simboličkih formi, prema kojemu mitu pripada važna uloga u izgradnji kulturne zbilje. Pritom je njegova bitna karakteristika oslonjenost na emocije i maštu, pa samim tim onda i nepredvidivost u pogledu mogućnosti uvijek novoga pojavljivanja i preuzimanja uloge u kreiranju svagdašnjice. Na toj će se pozadini pokušati mitu pristupiti i kao fenomenu primjerene kritike kulture. Naime, ni filozofiju mita, ni samu znanost o mitu ne bi se smjelo percipirati isključivo kao tematiziranje svojevrstne egzotike ili gomilanje znanja o mitu, nego i kao bogatstvo spoznaja za višestruku (samo) refleksiju kulturne zbilje, a to implicira i kulturnokritičku dimenziju mita.

DRAGAN ĐURIĆ

*Novinski tjednik »Nacional«, Zagreb, Hrvatska /
News Magazine "Nacional", Zagreb, Croatia*

NA GRANICI ŽIVOTA I SMRTI

Bivanje na granici života i smrti osobno sam doživio kada su mojoj supruzi u kolovozu 2002. godine liječnici, nakon mog teškog moždanog udara s izljevom, uz prateći 21 dan duboke kome, preporučivali da me isključi s aparata koji su me održavali u tom komatoznom dijelu mog života. Moje šanse preživljavanja liječnici su tada na osnovi snimki MR-a procijenili na minimalnih 0,5 posto. S druge strane, objašnjavali su supruzi da ću, ako i preživim, vegetirati poput biljke. U ovom izlaganju reflektiram o tome i povezujem to sa slučajem Terri Schiavo, koja je uslijed oštećenja mozga punih 15 godina bila u komi te je bila prva Amerikanica kojoj je sudskom odlukom prekinut dovod hrane i pića, kao i sa slučajem Jean-Dominiquea Baubyja, čovjeka s *locked-in* sindromom, koji je o svom iskustvu, treptajima očnog kapka i uz pomoć drugih, uspio napisati knjigu *Skafander i leptir*.

ON THE EDGE OF LIFE AND DEATH

Personally, I have experienced being on the edge of life and death when, in August 2002, after my severe stroke with effusion, with the accompanying 21 days of deep coma, my wife was recommended to disconnect me from the machine that kept me in that comatose part of my life. Based on the MRI scans, the doctors estimated my chances of survival at a minimum of 0.5 percent. On the other hand, they explained to my wife that, if I survived, I would vegetate like a plant. In this presentation, I reflect on this and connect it with the case of Terri Schiavo, who was in a coma for 15 years due to brain damage and was the first American citizen whose food and drink supply was cut off by a court decision, as well as with the case of Jean-Dominique Bauby, a man with locked-in syndrome, who managed – by the blinks of his eyelid and with the help of others – to write the book about his experience, *The Diving-Bell and the Butterfly*.

JAKOV ERDELJAC

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

ANTROPOCENTRIČNA INTEGRATIVNA BIOETIKA?

Svi centrizmi od etičkih agenata zahtijevaju stupanj svijesti o poziciji koju isti zastupaju. Zbog tog razloga, u ovome izlaganju razmotrit ćemo pitanje perspektive antropocentrične integrativne bioetike kroz odnos sa standardnim spektrom biocentričnih bioetičkih pozicija. Sagledavajući navedeni odnos, napraviti ćemo epistemološku analizu obiju pozicija kako bismo uvidjeli teorijske poteškoće koje te pozicije postuliraju za pitanja integrativne bioetike. Također, analizirat ćemo problematiku dijalektike ovih dviju pozicija kako bismo dobili perspektivu mogućih rješenja problema centrične usmjerenosti integrativne bioetike kao nove epohe.

ANTHROPOCENTRIC INTEGRATIVE BIOETHICS?

This paper explores the relationship between anthropocentric integrative bioethics and the standard spectrum of biocentric bioethical positions. We assume that a degree of awareness of the position one advocates is necessary for all forms of centrism from moral agents, in fact our thesis shows that this is a presupposition for any ethical agency whatsoever. Through an epistemological analysis of both positions, we identify the theoretical difficulties they pose for integrative bioethics. We also analyse the dialectical problem between the two positions and propose possible solutions to the problem of centric orientation in integrative bioethics as a new epoch.

IGOR ETEROVIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

EUROMEDITERANSKI ODNOS PREMA ŽIVOM I NEŽIVOM OKOLIŠU KROZ PRIZMU NORMATIVNOG UVAŽAVANJA PLANINSKOG SVIJETA

Polazeći od osnovnih ciljeva znanstvenog projekta EUROBIOMED (HRZZ IP-2020-02), ovim se istraživanjem nastoji dati prilog rasvjetljavanju odnosa prema živom i neživom okolišu u zemljama europskog Mediterana. Jedna dimenzija tog odnosa svakako jest svijest i stupanj razvijenosti okolišne etike, odnosno normativnog stava prema okolišu koji nas okružuje. Planinski se svijet, tj. odnos prema njemu, nameće kao vrlo pogodna dimenzija za ovakvo istraživanje s obzirom na krajnju apstraktnost normativnog odnosa spram okoliša koji uključuje mnogo više od živog svijeta – cjelokupni neživi okoliš, napose ako je riječ o višem gorju u kojemu vlada vječni led. U ovom će radu mediteranski odnos prema planinskom svijetu biti istražen na dvjema linijama. (1) Prva se odnosi na eksplicitnu artikulaciju zaštite planina i planinskih područja kroz oblike formalne (službene) zaštite na državnoj razini (npr. *nacionalni parkovi* kao najviši oblik zaštite). (2) Druga se tiče nešto implicitnije, odnosno neformalnije kodifikacije tog odnosa kroz kodekse planinarske etike kao sublimacije neformalnog odnosa prema planinskom svijeta i njegova doživljavanja u moralnom horizontu nekog područja (npr. *etički kodeksi nacionalnih planinarskih saveza* kao vrhovni oblik te formulacije). Uvidi ovakva istraživanja svakako će rasvjetliti važne oblike odnosa prema okolišu, tj. prevladavajućih i općeprihvaćenih normi ponašanja spram okoliša i djelovanja u okolišu u zemljama Euromediterrana.

EURO-MEDITERRANEAN ATTITUDE TOWARDS THE LIVING AND NON-LIVING ENVIRONMENT THROUGH THE PRISM OF NORMATIVE APPRECIATION OF THE MOUNTAIN WORLD

Starting from the basic objectives of the scientific project EUROBIOMED (HRZZ IP-2020-02), this research aims to contribute to the clarification of the relationship to the living and non-living environment in the countries of Euro-

pean Mediterranean. One dimension of this relationship is certainly the awareness and degree of development of environmental ethics, that is, a normative attitude towards the environment that surrounds us. The mountain world, i.e. the relationship to it, is imposed as a very suitable dimension for this kind of research, considering the extreme abstractness of the normative relationship to the environment, which includes much more than the living world – the entire non-living environment, especially if it is a matter of high-altitude mountains where eternal ice reigns. In this work, the Mediterranean relationship to the mountainous world will be explored through two lines. (1) The first refers to the explicit articulation of the protection of mountains and mountain areas through forms of formal (official) protection at the state level (e.g. *national parks* as the highest form of protection). (2) The second concerns a somewhat more implicit, i.e. more informal, codification of this relationship through codes of mountaineering ethics as a sublimation of the informal relationship towards the mountain world and its perception in the moral horizon of a certain region (e.g. *ethical codes of national mountaineering associations* as the supreme form of this formulation). Insights of such research will certainly shed light on important forms of attitudes towards the environment, i.e. on prevailing and generally accepted norms of behaviour towards the environment and actions in the environment in the Euro-Mediterranean countries.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište sv. Tome, Fredericton, Kanada*

A (MODEST) METHODOLOGICAL PROPOSAL FOR INTEGRATIVE BIOETHICS (AND BEYOND)

One of the most pressing issues for any ethical or bioethical project that intends to promote the development of a comprehensive sensibility and the inclusion of all relevant experience and perspectives for all those engaged in any *ethical x* must be to find a mode of identifying, understanding and organizing the ethical project so that its general features and aims are apparent and communicable. Following this train of thought, I suggest that the basic academic and social function of integrative bioethics is to develop and apply a form of critical dialectics in the largest sense of attempting to promote those ideas, proposals, and positions that promote human development, and to reverse all those ideas, proposals, and positions that diminish human possibilities and lead to degeneration. From this starting point, certain necessary features of a functional integrative bioethics become clear, starting with the multi- and inter-disciplinary nature of the project. Further, the critical historical dimension of human reality is emphasized in a fuller fashion as past, present, and future are recognized as constitutive and vital. In order to provide an example of how this methodological proposal might function I will examine how applying a critical historical sensibility to question and problem identification might illuminate and clarify how inter-disciplinary collaborative work might proceed and develop, while simultaneously providing a new way of developing stronger bonds between academic institutions and the communities within which they exist in a mutually beneficial fashion.

(SKROMNI) METODOLOŠKI PRIJEDLOG ZA INTEGRATIVNU BIOETIKU (I ŠIRE)

Jedno od najhitnijih pitanja za bilo koji etički ili bioetički projekt koji nastoji promovirati razvoj obuhvatnog senzibiliteta i uključivanje svih relevantnih iskustava i perspektiva za sve one koji su uključeni u bilo koji *etički*

x mora biti pronalaženje načina identificiranja, razumijevanja i organiziranja etičkog projekta tako da njegove opće značajke i svrhe budu očite i komunikabilne. Slijedeći ovaj tijek misli, sugeriram da je temeljna akademska i društvena funkcija integrativne bioetike razvijanje i primjena oblika kritičke dijalektike u najširem smislu pokušaja promicanja onih ideja, prijedloga i pozicija koji promiču ljudski razvoj te preokretanje svih onih ideja, prijedloga i pozicija koji umanjuju ljudske mogućnosti i vode u degeneraciju. S ove početne točke postaju jasne određene nužne značajke funkcionalne integrativne bioetike, počevši od multi- i interdisciplinarnar naravi projekta. Nadalje, kritička povijesna dimenzija ljudske stvarnosti naglašena je na potpuniji način jer su prošlost, sadašnjost i budućnost prepoznate kao konstitutivne i vitalne. Da bih ponudio primjer kako bi ovaj metodološki prijedlog mogao funkcionirati, ispitat ću kako bi primjena kritičkog povijesnog senzibiliteta na pitanja i identifikaciju problema mogla rasvijetliti i pojasniti način na koji bi se interdisciplinarni suradnički rad mogao odvijati i razvijati, istovremeno nudeći nov način razvijanja jačih veza između akademskih institucija i zajednica unutar kojih te veze postoje na obostrano koristan način.

ROMAN GLOBOKAR

*Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia /
Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

TEACHING BIOETHICS IN HIGH SCHOOLS: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Although bioethics is not a compulsory subject of study in high schools, bioethical topics are interesting and appropriate for this period of education. Since the late 1970s, programs have been developed, particularly in the USA, to teach bioethics to high school students in the context of other subjects (biology, chemistry, geography, history, humanities, and languages). In 17 years of teaching bioethics to high school students in the context of religious education, the author of this paper has identified the great importance of bioethics for the holistic growth of young people (critical thinking, ethical argumentation, responsibility for the common good). The current EU project BIOSEM (*Bioethics and Sustainable Environmental Management in Schools*), in which seven countries are participating, will be presented. The project aims to develop curricula and the contents for the elective subject *Bioethics for High Schools*. The core curriculum consists of Global Justice; Climate Change; Human Development; Ecosystem Health and Water Resources; Science, Technology and Bioethics; Animal Living; and Minimalist Living.

NASTAVA BIOETIKE U SREDNJIM ŠKOLAMA: PRILIKE I IZAZOVI

Iako bioetika nije obvezni predmet u srednjoj školi, bioetički su sadržaji zanimljivi i primjereni tom razdoblju obrazovanja. Od kraja 1970-ih godina, uglavnom u SAD-u, stvaraju se programi poučavanja bioetičkih sadržaja srednjoškolicima u sklopu drugih predmeta (biologija, kemija, geografija, povijest, humanističke znanosti, jezici). U 17 godina poučavanja bioetičkih sadržaja u okviru vjeronauka, autor ovog rada prepoznao je veliku važnost ovih sadržaja za cjelovit razvitak mladih (kritičko mišljenje, etičko argumentiranje, odgovornost za opće dobro). Predstaviti će se aktualan EU-projekt BIOSEM (*Bioetika i održivo upravljanje okolišem u školama*) u kojem sudjeluje sedam zemalja i koji priprema nastavni plan i razvija sadržaje za izborni predmet *Bioetika za srednje škole*. Temeljni kurikulum sastoji se od sljedećih sadržaja: Globalna

pravednost; Klimatske promjene; Ljudski razvoj; Zdravlje ekosustava i vodni resursi; Znanost, tehnologija i bioetika; Život životinja, te Skromnost kao način življenja.

JOSIP GUĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

ZEMLJA KAO NAJPOTLAČENIJI ENTITET KOD PAULA FREIREA

Premda se filozofija Paula Freirea (1921. – 1997.) obično sagledava kao antropocentrična, barem neke izjave s kraja njegova života svjedoče o osviještenosti o ekološkoj krizi, pa i volji da na temu ekopedagogije piše svoju iduću knjigu. Da se ne radi samo o potrebi površnog priključenja raspravi o temi kojoj raste popularnost, govori i činjenica da Freire Zemlju naziva *najpotlačenijim entitetom*. Težina te tvrdnje lako se uočava uzme li se u obzir Freireova usredotočenost na potlačene, kao jedine potencijalne nositelje humanizacije. Radi li se o ishitrenoj tvrdnji ili o začetku važnog preokreta u njegovoj misli nemoguće je sa sigurnošću utvrditi, no moguće je pružiti neke smjernice za odgovor pozivajući se na Freireovu pisanu ostavštinu, što je upravo zadatak ovog izlaganja.

THE EARTH AS THE MOST OPPRESSED ENTITY IN PAULO FREIRE

Although the philosophy of Paulo Freire (1921–1997) is usually seen as anthropocentric, at least some statements from the end of his life testify his awareness of the ecological crisis, and his willingness to write his next book on the topic of ecopedagogy. The fact that Freire names the Earth *the most oppressed entity* shows that he is not just interested in joining the debate on a topic that is growing in popularity. The weight of that claim can easily be seen if one considers Freire's focus on the oppressed, as the only potential bearers of humanization. Whether this is a hasty claim or the beginning of an important turn in his thought is impossible to say with certainty, but it is possible to provide some guidelines for an answer by referring to Freire's written legacy, which is precisely the task of this presentation.

IVICA KELAM^{1,2}, IVAN VČEV¹

¹ Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

² Kineziološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Kinesiology, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIČKI ASPEKTI UTJECAJA DUGOROČNOSTI (LONGTERMISM) NA ŽIVOTNU FILOZOFIJU ELONA MUSKA

Pojam *dugoročnost* (*longtermism*) predstavlja teoriju koja smatra da je važno fokusirati pažnju na dugoročne posljedice naših postupaka na budućnost čovječanstva. To uključuje brigu o okolišu, ekonomiji, političkoj stabilnosti, tehnologiji i drugim ključnim pitanjima koja bi mogla imati dugotrajne negativne učinke na buduće generacije, pri čemu je naglasak na vrlo dalekoj budućnosti čovječanstva koja se mjeri u milijunima godina. Iako promotori dugoročnosti tvrde da ovaj pristup može pomoći u donošenju odluka koje osiguravaju bolju daleku budućnost čovječanstva, ovakav pristup može dovesti do zanemarivanja trenutnih potreba i izazova s kojima se suočava čovječanstvo, kao što su problem gladi i klimatskih promjena, a što bi također moglo imati negativne posljedice za čovječanstvo u budućnosti. Elon Musk najbogatiji je čovjek na svijetu, a ujedno i najpoznatiji i najutjecajniji promotor *longtermisma*. U izlaganju ćemo analizirati izjave i postupke Elona Muska koje su vođene idejom *longtermisma* te ukazati na njihovu bioetičku neodrživost.

BIOETHICAL ASPECTS OF THE INFLUENCE OF LONGTERMISM ON ELON MUSK'S LIFE PHILOSOPHY

Concept of *longtermism* represents a theory that considers it essential to focus on the long-term consequences of our actions on the future of humanity. These include concerns about the environment, economy, political stability, technology, and other vital issues that could have long-term adverse effects on future generations, with an emphasis on the very distant future of humanity, measured in millions of years. Although the promoters of longtermism claim

that this approach helps make decisions that ensure a better distant future for humanity, this approach can lead to neglecting the current needs and challenges facing humanity, such as problems of hunger and climate change, which could also have negative consequences for humanity in the future. Elon Musk, the wealthiest man in the world, is also the most famous and influential promoter of longtermism. In this presentation, we will analyze the statements and actions of Elon Musk, which are guided by the idea of longtermism, and point out their bioethical unsustainability.

KATICA KNEZOVIĆ

*Fakultät für Lehrerbildung, Universität Zagreb, Kroatien /
Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

BIOETHISCHE HERAUSFORDERUNGEN BEI DER AUFARBEITUNG DER FOLGEN DER ERKLÄRTEN CORONAVIRUS-PANDEMIE SARS-CoV-2

Die drei Jahre der erklärten SARS-CoV-2-Coronavirus-Pandemie haben große Konsequenzen in verschiedenen Lebensbereichen der gesamten Menschheit hinterlassen – von Einzelpersonen aller Altersgruppen und Berufe bis hin zu Berufsgemeinschaften. Die Bioethik als wissenschaftliche Disziplin, die eine offene Begegnung und einen Dialog verschiedener Wissenschaften und Aktivitäten ermöglicht, steht vor großen Herausforderungen, diese Konsequenzen zu erkennen, zu analysieren, zu diskutieren und zu lösen. Bei der Bewältigung dieser Herausforderungen stützt sich die Bioethik auf die philosophische und theologische Ethik, auf die Ethik der medizinischen und biomedizinischen Wissenschaften. Aus diesem ethischen Fundus heraus blickt sie auf das Biorecht und die Biopolitik, die das gesellschaftliche Leben von der nationalen, zur internationalen und globalen Ebene bestimmt haben und weiterhin bestimmen. Wie keine andere wissenschaftliche Disziplin verfügt die Bioethik über gültige Rahmenbedingungen, die es jedem Einzelnen und jeder Gesellschaft ermöglichen, sich den Folgen der erklärten Pandemie zu stellen und sie ethisch zu bewerten.

BIOETIČKI IZAZOVI U PROSUDBI POS LJEDICA PROGLAŠENE PANDEMIJE KORONAVIRUSA SARS-CoV-2

Tri godine proglašene pandemije koronavirusa SARS-CoV-2 ostavile su velike posljedice u različitim područjima života cijeloga čovječanstva – od pojedinaca svih uzrasta i zanimanja do profesionalnih zajednica. Bioetika, kao znanstvena disciplina koja omogućuje otvoren susret i dijalog različitih znanosti i djelatnosti, stavljena je pred velike izazove u prepoznavanju tih posljedica, njihovu analiziranju, diskutiranju i rješavanju. U sučeljavanju s tim izazovima bioetika se oslanja na filozofsku i teološku etiku, na etiku medicinskih i biomedicinskih znanosti. Iz tog etičkog bazena sagledava biopravo i biopolitike

koje su određivale i nadalje određuju društveni život od nacionalne do internacionalne i globalne razine. Kao nijedna druga znanstvena disciplina, bioetika ima valjane postavke koje svakom pojedincu i svakom društvu omogućuju sučeljavanje s posljedicama proglašene pandemije i njihovo etičko vrednovanje.

MARIJANA KOLEDNJAK

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

PROMIŠLJENO STARENJE

Starenje stanovništva dugoročan je trend. Smanjenje fertiliteta i povećanje očekivanog trajanja života doveli su do porasta broja i udjela starijih u ukupnom stanovništvu. U Europskoj uniji svaki peti stanovnik ima 65 ili više godina. Mnoge su zemlje EU-27 povećale dobnu granicu za odlazak u mirovinu s ciljem što duljeg zadržavanja starijeg stanovništva na tržištu rada. Rezultat je porast udjela osoba starih između 65 i 74 godine koji nastavljaju raditi. U SAD-u 67 % radnika u dobi od 40 do 65 godina planira nastaviti raditi nakon što navrši 66 godina. Malo se respektabilnih filozofa pozabavilo temom starenja od Cicerona 45. godine pr. Kr. Stari Grci i Rimljani mogli su očekivati doživjeti oko 35 godina. Danas je to oko 79 godina. Razmišljanje o starenju vrlo je važno: što se više zna o tom procesu, to starenje izaziva manje straha te se ljudi mogu bolje pripremiti za starost kakvu žele.

THOUGHTFUL AGING

Population aging is a long-term trend. A decrease in fertility and an increase in life expectancy have led to an increase in the number and share of the elderly in the total population. In the European Union, every fifth resident is 65 or older. Many EU-27 countries have increased the retirement age with the aim of keeping the older population on the labor market as long as possible. The result is an increase in the share of people aged between 65 and 74 who continue to work. In the US, 67 percent of workers aged 40 to 65 plans to continue working after turning 66. Few respectable philosophers have tackled the subject of aging since Cicero in 45 BC. The ancient Greeks and Romans could expect to live about 35 years. Today it is about 79 years. Thinking about aging is very important: the more we know about the process, the less fear it causes and people can better prepare for the age they want.

MARKO KOS

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

MORALLY SOUND JUDGMENT: MEDIA, INFORMATION LITERACY AND ETHICS

The link between knowledge and morals has been an ongoing issue for centuries, especially in ethics and moral philosophy. Questions about autonomy, free will (Kant) and responsibility (Jonas) have to be reinserted into the contemporary “situation”. Ethically sound judgments and morally sound judgments on some of humanities most pressing issues have been blurred by alternative facts and fake news. This presentation will explore the inability to make ethically sound judgments when basic requirements for an action that could be called moral were not met. Most commonly these would be the situations where actions were based on lies, lack of predisposition to exert free will or autonomy. The second explored undesirable outcome will be the cases of “partial judgments” where our reasoning was formally consistent but we did not have all the information to make them “sound judgments” – this case is best described through the example of “actions with delayed consequences”. Actions with delayed consequences have had some of the most horrifying effects on humanity as we know it, as an example we can take the lingering radiation that killed millions even decades after the Second World War.

MORALNO OPRAVDANO PROSUDIVANJE: MEDIJI, INFORMACIJSKA PISMENOST I ETIKA

Veza između znanja i morala stoljetni je problem, posebice u etici i filozofiji morala. Pitanja o autonomiji, slobodnoj volji (Kant) i odgovornosti (Jonas) moraju se ponovno umetnuti u suvremenu »situaciju«. Etički ispravne prosudbe i moralno ispravne prosudbe o nekim od najhitnijih pitanja čovječanstva su zamagljene alternativnim činjenicama i lažnim vijestima. Ova će prezentacija istražiti nemogućnost donošenja etički opravdanih prosudbi kada osnovni zahtjevi za djelovanje – koje bi se moglo nazvati moralnim – nisu ispunjeni. Najčešće su to situacije u kojima su se radnje temeljile na lažima, nedostatku predispozicija za očitovanje slobodne volje ili autonomije. Drugi istraženi neželjeni ishod bit će slučajevi »djelomičnih prosudbi« u kojima je

naše razmišljanje bilo formalno dosljedno, ali nismo imali sve informacije da ih donesemo kao »opravdane sudove« – ovaj se slučaj najlakše prikazuje kroz primjer »djelovanja s odgođenim posljedicama«. Radnje s odgođenim posljedicama imale su neke od najstrašnijih učinaka na čovječanstvo kakvo poznajemo, a kao primjer možemo navesti preostalu radijaciju koja je ubila milijune čak i desetljećima nakon Drugog svjetskog rata.

DAMJAN KOVAČ

Centar za promicanje dobrobiti ranjivih osoba, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /

Centre for the Promotion of the Welfare of Vulnerable Persons, Croatian Catholic University, Zagreb, Croatia

NOODINAMIKA KAO MOGUĆI PUT POSTMODERNOG ČOVJEKA

Moderno doba, prepuno čudesnih tehnoloških postignuća, obilježeno konstantnim napretkom, kao svog glavnog aktera ima čovjeka kojemu taj napredak služi. Čovjek kojemu nikada u povijesti nije bilo tako lako živjeti olako može zaključiti da je ono što je teško i zahtjevno zapravo čisti gubitak vremena, ako ne i nešto sasvim loše. Ipak, život u neprestanoj homeostazi za čovjeka nije moguć. Određene životne napetosti presudne su za psihičko zdravlje pojedinca. Među brojnim autorima koji podržavaju ideju poteškoća kao nužnih za zdravo funkcioniranje podrobnije ćemo izložiti učenje Viktora Frankla o noogenoj dinamici koja je bipolarno polje napetosti što se neotklonjivo i nezaobilazno otvara između čovjeka i zadatka koji stoji ispred njega. Predstaviti ćemo i istraživanja Karla Jaspersa o psihičkom zdravlju osobe kroz zadatak seberazumijevanja putem njemu mogućih načina obuhvatnog.

NOODYNAMICS AS A POSSIBLE PATH OF POSTMODERN MAN

The modern age, full of miraculous technological achievements, marked by constant progress, has as its main protagonist the man whom this progress serves. Man, who has never through history had such a carefree way of living can easily conclude that that which is difficult and demanding is actually a pure waste of time, if not something completely wicked. However, life in constant homeostasis is not possible. Certain life tensions are crucial for an individual's psychological health. Among the many authors who support the idea of difficulties as necessary for healthy functioning, we will explain in more detail Viktor Frankl's teachings on noogenic dynamics, which is a bipolar field of tension that inevitably opens up between man and the task in front of him. We will also present the research of Karl Jaspers on the mental health of a person through the task of possible self-understanding through the encompassing.

TOMISLAV KRZMAR

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

PROBLEMATIKA OBRAZOVANJA U MISLI IVANA CIFRIĆA

U ovom izlaganju nastojimo detektirati one bibliografske jedinice, i prikazati njihove sadržaje, u kojima je hrvatski sociolog i filozof Ivan Cifrić (Petrijevcima kraj Valpova, 22. siječnja 1946. – Zagreb, 23. studenoga 2018.) promišljao problematiku obrazovanja u suvremenom društvu. Kako je poznato, Cifrić je bio iznimno inventivan mislilac i vrlo plodan znanstveni pisac. U obilju tema koje je istraživao, od onih usječeno socioloških, preko općih kulturalnih, do bioetičkih i filozofskih, problemi obrazovanja ističu se kao dobra poveznica ostalih tema, što je uvid koji i ovim izlaganjem nastojimo istaknuti. U tom pogledu izlaganje će imati nekoliko zadataka: prvo, prikazati vremenski presjek pojavljivanja ovih tema u Cifrićevom opusu, drugo, ukazati na vezu obrazovanja i održivog odnosa prema živom svijetu, i treće, prikazati Cifrićevo razumijevanje uloge obrazovanja u suvremenom društvu. Nema dvojbe da je misao Ivana Cifrića snažan poticaj da se iznova promišljaju i teme obrazovanja.

ISSUES OF EDUCATION IN THE THINKING OF IVAN CIFRIĆ

In this presentation we try to detect and present those bibliographic units and their contents in which the Croatian sociologist and philosopher Ivan Cifrić (Petrijevcima near Valpovo, January 22, 1946 – Zagreb, November 23, 2018) reflected on the issues of education in contemporary society. Cifrić was an extremely inventive thinker and a very prolific scientific writer. In the abundance of topics that he researched, from strictly sociological, through general cultural, to bioethical and philosophical ones, the issues of education stand out as a good link to other topics. This is an insight that we also try to highlight in this presentation. This presentation has several tasks: first, to show the time section of the appearance of these topics in Cifrić's oeuvre; second, to point out the connection between education and a sustainable relationship to the living world; and third, to show Cifrić's understanding of the role of education in contemporary society. There is no doubt that the thinking of Ivan Cifrić is a strong incentive to rethink the topics of education.

TAMARA KUNIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

ETIKA JAVNOG KOMUNICIRANJA NA PORTALIMA

Komunikacija u idealnoj javnoj sferi po Habermasu bi trebala slijediti pravila diskurzivne etike, poput osiguravanja logične i koherentne argumentacije koja dovodi do kooperativne potrage za istinom te slaganja među sudionicima. Komunikacija u digitalnim javnim prostorima često obiluje neprihvatljivim govorom, čak i govorom mržnje. Pitanje komunikacije u okruženju novih medija nije samo pitanje pravne i regulatorne prakse, nego i pitanje medijske etike i aktera uključenih u novu digitalnu etiku otvorenog kodeksa. U središtu takve nove medijske etike jest konvergencija temeljnih novinarskih vrijednosti poput univerzalne istine, dužnosti, pravila, objektivnosti i nepristranosti. Evolucija medija promovira prijelaz sa zatvorene profesionalne etike na otvorenu medijsku etiku, u kojoj su etički prijevori i očuvanje vrijednosti javne sfere briga i obveza svih građana, odnosno interaktivne publike. Na informativnim portalima, putem komentara čitatelja, publika je ta koja preoblikuju medijsku etiku putem novih medija, a u isto je vrijeme i potencijalni pokretač stvaranja globalnog etičkog diskursa koji je inkluzivan i participativan.

ETHICS OF PUBLIC COMMUNICATION ON NEWS SITES

According to Habermas, communication in the ideal public sphere should follow the rules of discursive ethics, such as ensuring logical and coherent argumentation leading to a cooperative search for truth and agreement among participants. Communication in the digital public space is often characterised by unacceptable expressions, even hate speech. The question of communication in the new media environment is not only a question of legal and regulatory practice, but also a question of media ethics and the actors involved in the new open digital ethics. At the heart of such a new media ethics is the convergence of basic journalistic values such as universal truth, duty, rules, objectivity and impartiality. The evolution of the media promotes the transition from a closed professional ethics to an open media ethics in which ethical

disputes and the preservation of the values of the public sphere are the concern and obligation of all citizens, i.e. the interactive audience. On news websites, it is the audience that reshapes media ethics through readers' comments using new media and at the same time is a potential driver for the creation of a global ethical discourse that is inclusive and participatory.

STIJEPO LETUNIĆ

*Sveučilište u Dubrovniku, Hrvatska /
University of Dubrovnik, Croatia*

**EKONOMSKE ZAKONITOSTI I BIOETIČKI PROBLEM
RAZVOJA TEHNOLOGIJE U UVJETIMA
PUKOG OPSTANKA**

Kod bioetičkog problema razvoja tehnologije u uvjetima pukog opstanka, u primjeni i razvoju tehnologije ključnu ulogu imaju ekonomske zakonitosti. Stoga se izlažu faktori koji utječu na razvoj i primjenu tehnologije u međunarodnoj ekonomiji i njihova međuovisnost. Odnose se na neoklasične ekonomske zakonitosti u međunarodnoj razmjeni.

**ECONOMIC LAWS AND THE BIOETHICAL PROBLEM OF
TECHNOLOGY DEVELOPMENT IN CONDITIONS
OF MERE EXISTENCE**

In the bioethical problem of technology development in conditions of mere existence, in the application and development of technology economic laws play a key role. Therefore, the factors influencing the development and application of technology in the international economy and their interdependence are presented. They refer to neoclassical economic laws in international exchange.

MARICA MARINOVIĆ GOLUBIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PONOVNA UPOTREBA ISTRAŽIVAČKIH PODATKA – NUŽNOST ILI PREČICA?

Sve snažniji trend usmjeren k otvorenoj znanosti potaknuo je mnoge istraživače da se okrenu upotrebi već »gotovih« podataka. Sekundarna upotreba znanstvenih podataka odnosi se na ponovnu analizu vlastitih starijih podataka ili na analizu podataka nastalih u projektima drugih istraživača. Iako se na prvi pogled radi o praksi »reciklaže«, koja se izvrsno uklapa u današnji trend održivosti, mnoštvo radova koji se bave etičkim i praktičnim aspektima ponovne upotrebe podataka ukazuju na to da taj proces prerade nije jednostavan. Posebno je osjetljivo pitanje ponovne upotrebe kvalitativnih podataka iz područja sociologije, antropologije ili etnologije jer se smatra da istraživač i njegovi podaci tvore nedjeljivo jedinstvo i da podatke nije moguće analizirati izvan konteksta konkretnog projekta u kojem su nastali.

REUSE OF RESEARCH DATA – A NECESSITY OR A SHORTCUT?

The growing trend towards open science has encouraged many researchers to use data that already exists. Secondary use of scientific data refers to the re-analysis of one's own older data or to the analysis of data generated by other researchers' projects. Although at first glance it seems to be a practise of "recycling" that fits perfectly into today's trend of sustainability, many papers dealing with the ethical and practical aspects of reusing data show that this process is not easy. The issue of reusing qualitative data from the fields of sociology, anthropology or ethnology is particularly sensitive, as it is assumed that the researcher and his or her data form an inseparable unit and that the data cannot be analysed outside the context of the specific project for which it was created.

DAVOR MUHVIĆ, MIRA LULIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

**IZAZOVI MIGRACIJA LJUDI
IZ PACIFIČKIH MALIH OTOČNIH DRŽAVA
UZROKOVANI KLIMATSKIM PROMJENAMA
U MEĐUNARODNOM PRAVU**

Stotine milijuna ljudi u današnjem svijetu u opasnosti su da budu prisiljeni napustiti svoja mjesta prebivališta zbog ekstremnih klimatskih promjena. Zbog porasta razine svjetskih oceana i mora, sve jačih i viših valova, čestih ciklona, uragana, tajfuna, plavljenja i erozije obale i sl., njihov je opstanak na arhipelazima sve ugroženiji. Među najugroženijima su, između ostalih, narodi pacifičkih malih otočnih država kao što su Kiribati, Tuvalu i Maršalovi Otoci. U međunarodnom pravu još uvijek nema općeprihvaćenog pojma ili definicije za takve skupine. Kako bi se tim narodima pružila potrebna pravna zaštita, bitno je jasno razriješiti njihov položaj unutar međunarodnopravnih sustava.

**CHALLENGES OF HUMAN MIGRATIONS
FROM PACIFIC SMALL ISLAND STATES
CAUSED BY CLIMATE CHANGE IN
INTERNATIONAL LAW**

Hundreds of millions of people in the world today are at risk of being forced to leave their places of residence due to extreme climate change. Due to the increasing level of the world's oceans and seas, increasingly stronger and higher waves, frequent cyclones, hurricanes, typhoons, coastal flooding and erosion, etc., their survival on the archipelagos is increasingly endangered. Among the most threatened are, *inter alia*, peoples of Pacific small island states such as Kiribati, Tuvalu and Marshall Islands. There is still no generally accepted term or definition for such groups in international law. In order to provide these peoples the necessary legal protection, it is vital to resolve clearly their position within the international legal systems.

BJÖRN NEJADAVAZ

*University of Hagen, Germany /
Sveučilište u Hagen, Njemačka*

‘BIOSECURITY’ THROUGH THE PRISM OF GIORGIO AGAMBEN’S BIO-POLITICAL THEORY

Firstly, the objective of this presentation is to give an understanding of Giorgio Agamben’s bio-political theory. According to Agamben, the original activity of sovereignty is the production of bare life by the inclusive exclusion of natural life in a state of exception. Bare life, borrowed from Roman law to name *homo sacer*, is situated at the point of indistinction between violence and the law. The sovereign sphere is the sphere in which it is permitted to kill without committing homicide and without celebrating a sacrifice. *Homo sacer*, thus, is a paradoxical figure. Secondly, this presentation is aimed at critically discussing the paradigm ‘biosecurity’ as continuation of the aforementioned state of exception experienced during the COVID-19 pandemic. Thirdly, Agamben’s bio-political theory demands timeless attention in a larger political context as the world is facing the *Zeitenwende*, an epochal tectonic shift where phenomena of democracy fatigue are emerging the world over.

‘BIOSIGURNOST’ KROZ PRIZMU BIO-POLITIČKE TEORIJE GIORGIJA AGAMBENA

Kao prvo, cilj je ovog izlaganja omogućiti razumijevanje bio-političke teorije Giorgija Agambena. Prema Agambenu, izvorna je djelatnost suvereniteta proizvodnja golog života uključivim isključivanjem prirodnog života u izvanrednom stanju. Goli život, posuđen iz rimskog prava kako bi imenovao *homo sacera*, nalazi se na točki nerazlikovanja između nasilja i zakona. Suverena je sfera sfera u kojoj je dopušteno ubijati bez počinjenja ubojstva i bez slavljenja žrtve. *Homo sacer* je, dakle, paradoksalna figura. Kao drugo, ovo je izlaganje usmjereno na kritičku raspravu o paradigmi ‘biosigurnosti’ kao produžetku gore spomenutog izvanrednog stanja koje smo doživjeli tijekom pandemije COVID-19. Kao treće, Agambenova biopolitička teorija zahtijeva trajnu pozornost u širem političkom kontekstu jer se svijet suočava s *Zeitenwende*, epohalnim tektonskim pomakom u kojemu se diljem svijeta pojavljuju fenomeni zamora od demokracije.

**SILVANA PAVLINOVIĆ¹, GORDANA PELČIĆ²,
SUZANA VULETIĆ³**

¹ *Studij Hotelijerstvo i gastronomija u Makarskoj, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /*

Hotel Management and Gastronomy Studies in Makarska, University of Split, Croatia

² *Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /*

Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia

³ *Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /*

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIČKI ASPEKTI MEDICINSKOG TURIZMA

Medicinski se turizam rapidno razvija s dva temeljna pokretača: liberalnim bioetičko-legislativnim zakonodavstvom i ekonomskom pristupačnošću. U pojedinim prohibitivnim zakonodavstvima, propagatori moralnog laksizma traže ispunjenje svojih permisivnih težnji u zemljama manje restriktivnijeg pristupa (za ilegalne medicinske postupke, crnu burzu transplantacija, komercijalne donacije, surogatno majčinstvo, zajamčenu diskreciju, pobačaj višeg stupnja gestacije, alternativnu medicinu, eutanaziju...). Drugi motiv ekspanzije medicinskog turizma proistječe iz ekonomske pristupačnosti manjih cijena usluga tretmana u tzv. zemljama u razvoju, koje u tome vidu svoju gospodarsku priliku. One omogućuju medicinske usluge uz niže izdatke radne snage i manje troškove osiguranja, koriste prednost destinacije i time povećavaju potrošnju zdravstvenih usluga, što privlači i strane investitore da ulažu u izgradnju tehnološki sofisticiranih modernih bolnica. Time se povećavaju i troškovi zdravstvenog sustava domicilnih zemalja, čije usluge postaje nedostupnijima za domaće pacijente. S druge strane, ulaže se samo u profitabilne grane medicine, čime se reducira i suženi interes za njihovu specijalizaciju (stomatologija, estetska kirurgija, psihoterapija...). Time se značajno umanjuje temeljni bioetički princip pravedne distribucije zdravstvenih usluga, ali i sama kvaliteta medicinske usluge može biti značajno narušena, što se negativno odražava i na samo zdravlje.

BIOETHICAL ASPECTS OF MEDICAL TOURISM

Medical tourism is rapidly developing mainly thanks to two fundamental drivers: liberal bioethical-legislation and economical accessibility. In some prohibitive legislation, propagators of moral laxism seek the fulfilment of their permissive aspirations in countries with a less restrictive approach (for illegal medical procedures, black market transplantation, commercial donations, surrogacy, guaranteed discretion, abortion at a higher stage of gestation, alternative medicine, euthanasia...). Another motive for the expansion of medical tourism stems from the economic affordability of lower prices for treatment services in the so-called developing countries which see this as their economic opportunity. They enable medical services with lower labour costs and lower insurance expanses, taking advantage of the destination and by increasing the consumption of health services, which also attracts foreign financiers to invest in the construction of technologically sophisticated modern hospitals. This increases the costs of the healthcare system of these countries, whose services become more unavailable for domestic patients. On the other hand, investments are directed toward the profitable branches of medicine, which reduces and narrows the interest in their specialization (dentistry, aesthetic surgery, psychotherapy...). This significantly reduces the basic bioethical principle of fair distribution of health services, but the quality of the medical service itself can be significantly decreased, which has a negative impact on health itself.

JOSIP PERIŠA

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

VAŽNE KARAKTERISTIKE TEORIJE SUVREMENOG BIOETIČKOG ISTRAŽIVANJA

U radu ćemo predstaviti najvažnije odrednice suvremenoga bioetičkog istraživanja iznesene u članku Luke Perušića »Narav i metoda integrativne bioetike. Rasprava«, objavljenom u zborniku *Integrativno mišljenje i nova paradigma znanja*. Teorijski prijedlog raščlambe strukture suvremenog bioetičkog istraživanja sastoji se od radno-istraživačkih etapa obrazloženja problema, obrazloženja svrhe istraživanja, obrazloženja pristupa, aspektualnog raščlanjivanja, aspektualnog razrješavanja, orijentacijskih rezultata te zaključka. Radno-istraživačke etapa aspektualnog razrješavanja raščlanjuje se na metodsku i narativnu obradu (makromoduli), a strukturu narativne obrade raščlanjuje na pregled, razradu, interakciju, eliminaciju i integraciju (mikromoduli). Nakon predstavljanja bitnih odrednica pojedinih etapa suvremenog bioetičkog istraživanja, istaknut ćemo važnost narativne obrade s obzirom na to da se upravo u toj radno-istraživačkoj etapi valoriziraju, integriraju i eliminiraju znanstvene i izvanznanstvene jezgre znanja, što je krucijalni proces svakoga suvremenog bioetičkog istraživanja.

IMPORTANT CHARACTERISTICS OF THE THEORY OF CONTEMPORARY BIOETHICAL RESEARCH

In the paper, we will present the most important determinants of contemporary bioethical research presented in Luka Perušić's paper "Nature and Method of Integrative Bioethics. A Discussion", published in the book *Integrativno mišljenje i nova paradigma znanja* (Integrative Thinking and New Paradigm of Knowledge). The theoretical proposal for the analysis of the structure of contemporary bioethical research consists of explanation of the problem, explanation of the purpose of the research, explanation of the approach, aspectual analysis, aspectual resolution, orientation results, and conclusion. Furthermore, aspectual resolution contains methodological and narrative processing (macromodules), while the structure

of narrative processing includes review, elaboration, interaction, elimination, and integration (micromodules). After the presentation of the most important characteristics of the theory of contemporary bioethical research, we will more thoroughly discuss narrative processing because of valorisation, integration and elimination of scientific and non-scientific perspectives, which is the crucial process of every contemporary bioethical research.

IVAN PERKOV, FRAN MIŠKIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PROMETNA POKRETLJIVOST KAO JAVNO DOBRO U SUVREMENOM DRUŠTVU

Kretanje prostorom jedna je od osnovnih ljudskih potreba, a pravo na pokretljivost jedno od temeljnih ljudskih prava koja štite najznačajniji međunarodni dokumenti. U suvremenom društvu kretanje i mobilnost sve više dobivaju na važnosti, a najviše se realiziraju kroz promet. Korištenje prometom dio je svakodnevice, a ljudi koriste promet i prometna sredstva da bi mogli realizirati temeljne životne aktivnosti poput obrazovanja, rada i liječenja. Prema Urryju, industrija prometa, široko shvaćena, zapravo je najveća svjetska industrija, a ujedno je i jedna od najvećih političkih tema današnjice jer utječe na sve sfere života, kako tvrdi Vannini. Dostupnost i kvaliteta prometnih sredstava i rješenja značajno utječu na ukupnu kvalitetu života, a učinkovita mobilnost i mogućnost izbora oblika mobilnosti među glavnim su preduvjetima kvalitetnog života u suvremenim gradovima. U ovome će se izlaganju kritički preispitati suvremena mobilnost u kontekstu mogućnosti građana da realiziraju svoja temeljna prava.

TRANSPORT MOBILITY AS A PUBLIC GOOD IN CONTEMPORARY SOCIETY

Movement in space is one of the basic human needs and the right to mobility is one of the fundamental human rights protected in the most important international documents. In modern society, movement and mobility are becoming increasingly important and are mostly realised through transport. The use of transport is part of daily life, and people use transport and transportation to be able to carry out basic life activities such as education, work and treatment. By and large, the transport industry is the largest industry in the world (Urry), and it is also one of the biggest political issues of our time as it affects all aspects of life (Vannini). The availability and quality of transport means and solutions have a significant impact on the overall quality of life. Efficient mobility and the possibility to choose a form of mobility are among the most important prerequisites for a good life in modern cities. This presentation will critically examine contemporary mobility in the context of citizens' ability to realise their basic rights.

VESNA PEŠIĆ¹, EDUARD PAVLOVIĆ²

¹ Rijeka, Hrvatska /

Rijeka, Croatia

² Opatija, Hrvatska /

Opatija, Croatia

AMBIJENTI/AMBIJENTACIJE I MAJKA MARIJA KRUCIFIKSA KOZULIĆ

Cilj je ovog izlaganja saznati od kolikog su značenja mogli biti zasebni ambijenti/ambijentacije u stvaranju specifične duhovnosti Majke Marije Krucifikse Kozulić. Na osnovi dostupne literature, navedeno je analizirano, međusobno povezano i opisano. Rođena u Rijeci 1852., ona potječe iz bogate lošinjske obitelji brodovlasnika i kapetana, a školovana je u Rijeci i u Gorici (Italija), u ženskom benediktinskom samostanu, za poziv učiteljice i predškolske odgajateljice. Osnivačica je raznih karitativnih ustanova u Rijeci i utemeljiteljica autohtone hrvatske redovničke zajednice Družbe sestara Presvetog Srca Isusova u Rijeci, čija je svrha odgoj i obrazovanje siromašne djece i ženske mladeži. Ne nalazi se neka izrazitija pozicija ambijenta/ambijentacija koja bi nadvisivala druge. Izgleda da je svaki od ambijenata/ambijentacija pridonio (ili je mogao pridonijeti) stvaranju specifične duhovnosti Majke Marije Krucifikse Kozulić. Umrla je na glasu svetosti 1922. godine u Rijeci.

AMBIENTS/AMBIENTATIONS AND MOTHER MARIJA KRUCIFIKSA KOZULIĆ

The aim of this paper is to find out from what significance particular ambients/ambientations could have in creating the specific spirituality of Mother Marija Krucifiksa Kozulić. Based on the available literature, the above mentioned is analysed, interrelated and described. Born in Rijeka in 1852, she comes from a wealthy Lošinj family of shipowners and captains. She was educated in Rijeka (Croatia) and in Gorizia (Italy), in women's Benedictine monasteries, to become a teacher and preschool educator. She is the founder of various charitable institutions in Rijeka and the founder of the autochthonous Croatian religious community of the Society of the Sisters of the Sacred Heart of Jesus in Rijeka, which purpose is to educate poor children and female youth. There is no more pronounced position of ambients/ambientations that would

surpass others. It seems that each of the ambients/ambientations contributed (or could have contributed) to the creation of a specific spirituality of Mother Marija Krucifiksa Kozulić. She died with a reputation for holiness in 1922 in Rijeka.

ALEKSANDAR RACZ¹, SUZANA KUNAC², VELJKO KAJTAZI³

¹ Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /

University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia

² Zagreb, Hrvatska /

Zagreb, Croatia

³ Hrvatski sabor, Zagreb, Hrvatska /

Croatian Parliament, Zagreb, Croatia

STEREOTIPI I PREDRASUDE O ROMIMA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU: UPOTREBA JEZIKA I GRUPNO UTEMELJENI VICEVI

Predmet su ovog rada stereotipi i predrasude o Romima u svakodnevnom životu, sagledani kroz upotrebu jezika i grupno utemeljene viceve. U prvom dijelu rada opisat će se stereotipi o Romima u hrvatskog frazeologiji s naglaskom na analizi semantičkog taloga, ponajprije stereotipa, shvaćenog kao frazemska pozadinska slika koja motivira određeno frazeološko značenje, te će se pokušati objasniti na koji je način neki stereotip o Romima utjecao na značenje frazema, primjerice »crn kao Cigan«, »smrdjeti kao Cigan«, »lagati kao Cigan«. U drugom dijelu rada analizirat će se prisutnost predrasuda i stereotipa o Romima u grupno utemeljenim vicevima o Romima s naglaskom na predrasadama i stereotipima o nedostatku čistoće, lijenosti, nedostatku obrazovanja, načinu života, sklonosti kriminalu, lopovluku, laganju, promiskuitetnosti, incestuoznim vezama, ranim brakovima, maloljetničkim trudnoćama i nastranoj seksualnosti.

STEREOTYPES AND PREJUDICES ABOUT ROMA PEOPLE IN EVERYDAY LIFE: LANGUAGE USE AND GROUP-BASED JOKES

The subject of this paper are stereotypes and prejudices about Roma people in everyday life, seen through the language use and group-based jokes. In the first part of the paper, stereotypes about Roma people in Croatian phraseology will be described with an emphasis on the analysis of the semantic residue, primarily stereotypes, understood as an idiomatic background image that motivates a certain phraseological meaning, and an attempt will be made to explain how a stereotype about Roma people influenced the meaning of the idiom, for

example “black like a Gypsy”, “stinks like a Gypsy”, “lies like a Gypsy”. The second part of the paper will analyse the presence of prejudices and stereotypes about Roma people in group-based jokes about Roma people with an emphasis on prejudices and stereotypes about lack of cleanliness, laziness, lack of education, lifestyle, propensity for crime, thievery, lying, promiscuity, incestuous relationships, early marriages, underage pregnancies, and kinky sexuality.

ALEKSANDAR RACZ¹, TARA BEATA RACZ², LJERKA ARMANO³

¹ Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /

University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia

² Centar za rehabilitaciju Zagreb, Hrvatska /

Center for Rehabilitation Zagreb, Croatia

³ Klinički bolnički centar »Sestre milosrdnice«, Zagreb, Hrvatska /

Sisters of Mercy Clinical Hospital Centre, Zagreb, Croatia

FIZIOLOŠKI I PSIHOLOŠKI UČINCI ŠUMSKE KUPKE ILI SHINRIN-YOKU (SY) I MOGUĆNOST NJENE PRIMJENE KAO CAM METODE U PREVENTIVNOJ MEDICINI

Šumsko kupanje ili Shinrin-yoku (SY) praksa je iscjeljivanja utemeljena na istraživanju kroz uranjanje u šumsko okruženje s ciljem promicanja mentalnog i fizičkog zdravlja, reduciranje stresa i prevenciju bolesti, dok se u isto vrijeme u šumi može uživati, ali ju i poštovati i cijeniti. Razni autori, uglavnom iz Japana, izvijestili su da SY ima niz psiholoških i fizioloških mjerljivih učinaka, od smanjenja krvnog tlaka i otkucaja srca, smanjenja razine hormona stresa (urinarni adrenalin, noradrenalin i kortizol u slini/serumu), povećanje razine serumskog adiponektina i dehidroepiandrosteron sulfata te povećanje broja NK stanica i njihove aktivnosti. Konačno, u POMS testu, SY dovodi do smanjenja rezultate za anksioznost, depresiju, ljutnju, umor i zbunjenost. Međutim, zaključci provedenih sustavnih pregleda i meta-analiza sugeriraju da pouzdanost i dosljednost rezultata laboratorijskih mjerenja i kliničkih dokaza, kao i ukupnu kvalitetu studija, treba analizirati vrlo kritički zbog potencijalnih metodoloških pogrešaka, grešaka pristranosti pri odabiru ispitanika, nedostatka kontrolnih skupina, nepoznatog omjera doza–učinak, te nepraćenog srednjoročnog i dugoročnog efekta itd.

**PHYSIOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF
THE FOREST BATHING OR SHINRIN-YOKU (SY) AND THE
POSSIBILITY OF ITS APPLICATION AS A CAM METHOD IN
PREVENTIVE MEDICINE**

Forest bathing or Shinrin-yoku (SY) is a research-based healing practice through immersion in forest environments with the aim of promoting mental and physical health and improving stress reduction and disease prevention while at the same time being able to enjoy and appreciate and respect the forest. Various authors, mainly from Japan, have reported that SY has several psychological and physiological measurable effects from reduction of blood pressure and heart rate to the reduction of the stress hormones (urinary adrenaline, noradrenaline and salivary/serum cortisol), increase of the levels of serum adiponectin and dehydroepiandrosterone sulphate and increase of the number of NK cells and their activity. Finally, in the POMS test, SY reduces the scores for anxiety, depression, anger, fatigue, and confusion. However, conclusions of systematic reviews and meta-analyses suggest that the reliability and consistency of laboratory measurement results and clinical evidence as well as the overall quality of studies should be analysed very critically due to potential methodological failures, several selection biases, the lack of a control group, unknown dose–response ratio, and unfollowed middle and long-term effects, etc.

TARA BEATA RACZ, TEODORA NOT

Centar za rehabilitaciju Zagreb, Hrvatska /

Center for Rehabilitation Zagreb, Croatia

**KORIŠTENJE ART TERAPIJE KAO KOMPLEMENTARNE
METODE U SVAKODNEVNOM RADU S OSOBAMA S
INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA
U CENTRU ZA REHABILITACIJU ZAGREB**

Ekspresivna art terapija spada u grupu kreativnih terapija u čijem je fokusu likovno izražavanje kao sredstvo ekspresije emocija i misli te razrješavanja psiholoških konflikata. Kao takva, ona može biti korisna kao komplementarna terapija u uvjetima kada određena tjelesna, intelektualna ili osjetilna ograničenja inhibiraju realizaciju emocionalnih ili socijalnih potreba. U radu će biti prikazano praktično iskustvo primjene nekih tehnika art terapije u svakodnevnom radu s osobama s intelektualnim teškoćama. Nakon višemjesečne primjene art terapije pokazalo se da se kod osoba s intelektualnim teškoćama potiče razvoj osjećaja autonomije i osnažuje kontrola jer korisnici imaju slobodu izabrati materijal i pribor koji će koristiti te kroz interakciju s grupom samo odlučuju hoće li se povezati s drugima u stvaralačkom procesu i konačno hoće li djelo izložiti pred širom grupom. Kroz ovakav oblik rada korisnici na određeni način daju dublji smisao svome životu i postižu veće razumijevanje sebe.

**THE USE OF ART THERAPY AS A COMPLEMENTARY
METHOD IN DAILY WORK WITH PEOPLE WITH
INTELLECTUAL DISABILITIES
AT THE CENTER FOR REHABILITATION ZAGREB**

Expressive art therapy belongs to the group of creative therapies whose focus is artistic expression as a means of expressing emotions and thoughts, and resolving psychological conflicts. As such, it can be useful as a complementary therapy in conditions when certain physical, intellectual or sensory limitations inhibit the realization of emotional or social needs. The paper will present the practical experience of applying some art therapy techniques in everyday work with people with intellectual disabilities. After several months of applying art therapy, it has been shown that people with intellectual disabilities develop

a sense of autonomy and strengthen control, since users have the freedom to choose the materials and accessories they will use, and through interaction with the group they only decide whether they want to connect with others in the creative process and finally whether they will present the work in front of a wider group. Through this form of work, users in a certain way give a deeper meaning to their lives and achieve a greater understanding of themselves.

SANDRA RADENOVIĆ¹, NIKOLA MIJATOV²

¹ *Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, Serbia / Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

² *Institute for Contemporary History, Belgrade, Serbia / Institut za suvremenu povijest, Beograd, Srbija*

SPORT: PLAYGROUND FOR *HOMO LUDENS*

Sport is a complex historical, social and cultural phenomenon that arose from the game, but it is also characterized by hyperregulation: clearly defined rules for each sport, but also the rules for the behaviour of athletes, regardless of which sport we are talking about. Practically, this means that it is clear which behaviour is “good sportsmanship” and which is “bad sportsmanship”, which athletes respect *fair play* and which do not, which athletes are role models and idols due to their behaviour and value system, and which are not, etc. Often the target of public condemnation are those athletes who, at a certain moment of a sporting event, are actually what *homo ludens* (“a man who plays”) is. Let us take football as an example, where from the “Hand of God” of Diego Armando Maradona, through the “scorpion” defence of René Higuit, and to the antics of Mario Balotelli, *homo ludens* appears, breaking down the barriers of hyperregulation and seriousness that are persistently imposed on the sport. Finally, at the culmination of the 2022 World Cup in Qatar, at the trophy ceremony, Emiliano Martínez, the goalkeeper of Argentina’s first-place team, celebrated winning the Golden Glove, an individual award, in a very interesting way: he put the glove on his crotch and turned towards the stands. This gesture, or more precisely, the way of celebration, was unanimously evaluated by the world public as vulgar, uncultured, primitive, etc. The authors believe that this is a specific, lucid moment in which *homo ludens* comes to its expression. More precisely, sport is essentially, despite hyperregulation, in the sphere of the irrational, which comes to the fore in numerous interactions within each sporting event.

SPORT: IGRALIŠTE ZA *HOMO LUDENSA*

Sport je kompleksan historijski, društveni i kulturni fenomen koji je nastao iz igre, ali ga karakterizira i hiperregulacija: jasno definirana pravila svakog sporta, ali i pravila ponašanja sportaša bez obzira o kojem je sportu riječ. Prak-

tično to znači da je jasno koje je ponašanje »sportsko«, a koje »nesportsko«, koji sportaš poštuje *fair play*, a koji ne, koji sportaši jesu uzori i idoli zbog svog ponašanja i sistema vrijednosti, a koji to nisu, itd. Često su na meti osude javnosti oni sportaši koji su u određenom trenutku sportskog događaja zapravo ono što jest *homo ludens* (»čovjek koji se igra«). Uzmimo kao primjer nogomet, gdje se od »Božje ruke« Diega Armanda Maradone, preko »šorpion-ske« obrane Renéa Higuita, pa sve do ludorija Maria Balotellija, *homo ludens* javlja, ruši barijere hiperrgulacije i ozbiljnosti koja se sportu uporno nameće. Konačno, na vrhuncu Svjetskog prvenstva u Kataru 2022. godine, na ceremoniji dodjele pehara, Emiliano Martínez, golman reprezentacije Argentine koja je osvojila prvo mjesto, proslavio je osvajanje Zlatne rukavice, individualne nagrade, na vrlo interesantan način: stavio je rukavicu na međunožje i okrenuo se prema tribinama. Ova gesta, točnije, način proslave, u svjetskoj je javnosti jednoglasno ocijenjena kao prostačka, nekulturna, primitivna itd. Autori smatraju da je riječ o specifičnom, lucidnom trenutku u kojem *homo ludens* dolazi do svog izražaja. Točnije, sport je u biti, usprkos hiperregulaciji, u sferi iracionalnog, što dolazi do izražaja u brojnim interakcijama u okviru svakog sportskog događaja.

IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR

Medicinski fakultet & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /

Faculty of Medicine & Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia

BIOETIČKA TOPOGRAFIJA ILI KAKO JE SJEME POTTERIJANSTVA RASTURENO ASTURIJOM

U skladu s dugogodišnjim istraživanjima bioetičkih trendova na Sredozemlju i u Europi, autori se ovoga puta fokusiraju na proplamsaj Potterove globalne bioetike u španjolskoj Asturiji, koji već desetljećima održava skupina oko kirurga i zastupnika u Parlamentu Marcela Palacios, navedenoga i kao člana »mreže« Vana Rensselaera Pottera. U izlaganju se polazi od opisa kruga Potterovih posljednjih suradnika, među kojima se izdvajaju, osim Palacios, i Ivan Šegota i Brunetto Chiarelli, a potom se pokušava locirati širi kontekst Palaciosove inicijative u Asturiji (Gijón i Oviedo) te se ukratko osvrnuti na njena najznačajnija postignuća (društvo SIBI, međunarodni kongresi, Nagrada i dr.).

BIOETHICAL TOPOGRAPHY OR HOW THE SEEDS OF POTTERIANISM HAVE BEEN SCATTERED OVER ASTURIAS

In accordance with long-term research into bioethical trends in the Mediterranean and Europe, this time the authors focus on the outbreak of Potter's global bioethics in Asturias, Spain, which has been maintained for decades by a group around surgeon and member of Parliament Marcelo Palacios, also mentioned as a member of Van Rensselaer Potter's "network". The presentation begins with a description of the circle of Potter's last collaborators, among whom, in addition to Palacios, Ivan Šegota and Brunetto Chiarelli stand out, and then tries to locate the broader context of Palacios' initiative in Asturias (Gijón and Oviedo) and briefly review its most significant achievements (SIBI society, international congresses, the Award, etc.).

IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR

Medicinski fakultet & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /

Faculty of Medicine & Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia

PRILOG (BIO)ETICI PROSTORA: STUDIJA SLUČAJA UVALE MRTVAŠKA

U najšire shvaćenom tumačenju, disciplina bioetika podrazumijeva etičan odnos prema živim bićima (ljudi, životinje, biljke). Iako se rijetko spominju i drugi pojmovi (voda, zrak, zemlja, svemir itd.), truda vrijednim čini se izazov koji bi i te, uvjetno rečene ne-žive objekte nametnuo kao trajne kategorije bioetičkog razmatranja. U ovom izlaganju autori polaze od nužnosti promišljanja *prostora* kao etičke kategorije. U dosadašnjim bavljenjima, riječ je uglavnom bila o urbanom prostoru, dok u ovom naglasak stavljaju na suštinu samog prostora. Kao prilog uspostavi (bio)etike prostora odabran je i analiziran nedavni i još uvijek aktualni slučaj uvale Mrtvaška na jugu otoka Lošinja. U izlaganju će se prikazati glavni elementi ovog projekta te analizirati uključene perspektive (pravna, politička, demografska, kulturološka, okolišna itd.), uz zaključak o opravdanosti, važnosti i odgovornosti bioetike prostora.

A PLEA FOR THE (BIO)ETHICS OF SPACE: A CASE STUDY OF THE MRTVAŠKA BAY

In the most widely understood interpretation, the discipline of bioethics implies an ethical attitude towards living beings (humans, animals, plants). Although other notions (water, air, earth, outer space, etc.) are rarely mentioned, the challenge that would impose these, conditionally called non-living objects, as permanent categories of bioethical consideration seems worthwhile. In this presentation, the authors start from the necessity of thinking about space as an ethical category. In our previous research, our focus was on urban space, while in this one the emphasis is on the essence of the space itself. As a contribution to the establishment of (bio)ethics of space, the recent and still current case of Mrtvaška bay in the south of the island of Lošinj was selected and analysed. In the presentation, we will present the main elements of this project, and analyse the involved perspectives (legal, political, demographic, cultural, environmental, etc.), with a conclusion on the justification, importance and responsibility of the bioethics of space.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

*Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia /*

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

TRAUMA, BODY AND DANCE

In this lecture I analyse dance as a heterotopia, a “space” in which hegemonic discourses and foundations of power are (re)negotiated. I try to elucidate how dance, albeit in different forms, can sometimes function as a space and a practice that resists hegemonic discourses, thus contesting the very systems of power within which it is born. In that sense, Foucauldian concept of heterotopia can be used to help deconstruct hegemonic discourses in different ways. Thus dance can be interpreted as heterotopia, and I claim that, although it cannot be seen as a “spatial concept”, dance is, nevertheless, a discursive practice that creates a space to (re)negotiate and (re)construct meaning. I provide an analysis of dance as a practice and an “other” space; a counter-hegemonic “space” which is affected by the existing social order, while simultaneously resisting it. I am using Foucault’s notion of *heterotopia* to analyse dance as an other space that can disrupt the the existing power relations and order of things. Analogously, we can discuss that stories and memories of trauma are some form of hegemonic discourses and system of power, in the Foucauldian sense, imprinted in the body and imposed from outside as narratives of shame and guilt.

TRAUMA, TIJELO I PLES

U ovom predavanju analiziram ples kao heterotopiju, »prostor« u kojem se (ponovno) pregovara o hegemonističkim diskursima i temeljima moći. Pokušavam razjasniti kako ples, iako u različitim oblicima, ponekad može funkcionirati kao prostor i praksa koja se suprotstavlja hegemonističkim diskursima, osporavajući tako same sustave moći unutar kojih se rađa. U tom smislu, Foucaultov koncept heterotopije može se koristiti za pomoć u dekonstrukciji hegemonističkih diskursa na različite načine. Stoga se ples može tumačiti kao heterotopija, a ja tvrdim da, iako se ne može promatrati isključivo kao »prostorni koncept«, ples ipak predstavlja diskurzivnu praksu koja stvara prostor za pregovaranje i (re)konstruiranje značenja. U izlaganju nudim analizu plesa

kao prakse i »drugog« prostora; protuhegemonijski »prostor« koji je pod utjecajem postojećeg društvenog poretka, dok mu se istodobno opire. Koristim se Foucaultovim pojmom *heterotopije* za analizu plesa kao drugog prostora koji može poremetiti i uzdrmati postojeće odnose moći i poredak stvari. Analogno tome, možemo razmatrati kako su priče i narativi traumatičnih događaja neka vrsta hegemonijskog diskursa, nametnuta i utisnuta u tijelo kao narativi stida i krivnje.

WALTER SCHWEIDLER

Philosophisch-Pädagogische Fakultät, Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Deutschland /

Filozofsko-pedagoški fakultet, Katoličko sveučilište u Eichstättu i Ingolstadtu, Njemačka

GABE UND GEMEINWOHL: INTERKULTURELLE PERSPEKTIVEN

Der Begriff der Gabe ist im 20. Jahrhundert zu einer fundamentalen Kategorie der Kulturanthropologie geworden (Mauss, Bourdieu, Godbout, Hénaff). Mit dem phänomenologischen Ansatz von Jean-Luc Marion ist er nunmehr ins Zentrum der praktischen Philosophie und damit auch der Bioethik getreten. Es gibt einen Überschuss der Gabe gegenüber dem Tausch, ohne den gesellschaftlicher Zusammenhalt nicht möglich wäre. Mitglieder einer Gesellschaft müssen in einer Grundanschauung hinsichtlich dessen übereinstimmen, was ein gelungenes, erfülltes Leben ausmacht, wofür also das Leben es wert ist, gelebt zu werden. In der westlichen Kultur steht seit Jahrtausenden der Begriff des Gemeinwohls im Zentrum der philosophischen Reflexion über dieses Thema. In den östlichen Kulturen, insbesondere im Konfuzianismus und Buddhismus, gibt es zu diesem Begriff kein unmittelbares Pendant, wohl hingegen zum Begriff der Gabe. Schuld und Dankbarkeit werden als die eigentlichen Fundamente des Zusammenlebens betrachtet. Es gilt, die Gabe, die der Mensch mit seiner sozialen Existenz erhalten hat, in diejenige zu überführen, die er ihr zu geben und in welcher er sich selbst zu finden vermag. Hier liegt ein wesentlicher interkultureller Anknüpfungspunkt an den Begriff der Person in der westlich-christlichen Kultur.

DAR I ZAJEDNIČKO DOBRO: INTERKULTURNE PERSPEKTIVE

Pojam dara u dvadesetom je stoljeću postao temeljna kategorija kulturne antropologije (Mauss, Bourdieu, Godbout, Hénaff). S fenomenološkim pristupom Jean-Luca Mariona on se sada preselio u središte praktičke filozofije, a time i bioetike. Postoji višak dara nad razmjenom, višak bez kojega društvena kohezija ne bi bila moguća. Članovi društva moraju se složiti oko osnovnog stajališta o tome što čini uspješan, ispunjen život, odnosno zašto je život vrijed-

dan življenja. U zapadnjačkoj je kulturi tisućama godina koncept zajedničkoga dobra bio u središtu filozofskog promišljanja ove teme. U istočnjačkim kulturama, posebice u konfucijanizmu i budizmu, ne postoji izravan pandan ovom pojmu, ali postoji pandan pojmu dara. Krivnja i zahvalnost smatrane su pravim temeljima zajedničkoga života. Važno je dar, koji je čovjek primio sa svojom društvenom egzistencijom, pretvoriti u darove koje joj on može dati i u kojima može pronaći sebe sama. U tome leži bitna interkulturalna dodirna točka s pojmom osobe u zapadnjačkoj kršćanskoj kulturi.

MARIJA SELAK RASPUDIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

UČINKOVITIJA ZAŠTITA OKOLIŠA: MOŽE LI HRVATSKA DIKTIRATI TRENDOVE ILI JE OSUĐENA ČEKATI EUROPSKE PROPISE?

U ovom izlaganju predstaviti će se inovativan zakonski prijedlog uvrštenja pojma ‘ekocid’ u kazнено zakonodavstvo Republike Hrvatske, s ciljem učinkovitije zaštite okoliša, što je jedan od proklamiranih prioriteta u zaštiti strateških nacionalnih interesa. Na tom tragu razmotrit će se i Vladin odgovor na navedenu zakonsku inovaciju, u kojem se, umjesto proaktivnog pristupa, sugerira čekanje europske legislative po navedenom pitanju. U tom smislu, u raspravi će se otvoriti pitanje što je to ekocid, treba li Hrvatska snažnije zaštititi prostor kao svoj ključni, ali i najranjiviji resurs te imamo li šanse postati europski prvaci u odgovornom pristupu općem dobru.

MORE EFFECTIVE ENVIRONMENTAL PROTECTION: CAN CROATIA DICTATE TRENDS OR IS IT DOOMED TO WAIT FOR EUROPEAN REGULATIONS?

This presentation will expose an innovative legal proposal to include the term ‘ecocide’ in the Criminal Code of the Republic of Croatia with the aim of more effective environmental protection, which is one of the proclaimed priorities in the protection of strategic national interests. Following that ground, the Government’s response to this legal innovation will be considered, in which, instead of a proactive approach, it is suggested to wait for the European legislation. Therefore, the debate will address the question of what ecocide is, whether Croatia should protect space more strongly as its key, but also the most vulnerable resource, and whether we have a chance to become European champions in a responsible approach to the common good.

**HRVOJE SERTIĆ¹, ANITA DUČKIĆ SERTIĆ²,
IVAN SEGEDI¹, MARIJAN JOZIĆ³**

*¹ Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, Croatia*

*² Centar za promicanje dobrobiti ranjivih osoba, Hrvatsko katoličko
sveučilište, Zagreb, Hrvatska /*

*Centre for the Promotion of the Welfare of Vulnerable Persons, Croatian
Catholic University, Zagreb, Croatia*

*³ Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Ministarstvo unutarnjih
poslova Republike Hrvatske, Zagreb, Hrvatska /*

*University of Applied Sciences in Criminal Investigation and Public Security,
Ministry of the Interior of Republic of Croatia, Zagreb, Croatia*

JE LI ETIČNO BAVITI SE BORILAČKIM SPORTOM?

Suvremeno postmoderno društvo, obilježeno globalizacijom i razvojem informacijskih tehnologija, koje je pod utjecajem masovnih medija koji promiču materijalizam i konzumerizam, rezultira dubokim i brzim promjenama u etičkoj svijesti i moralnom životu čovjeka. S jedne strane, takav moderni zapadni svijet odlikuje se krizom vrijednosti, što se podudara s krizom kolektivnih odnosa, dok s druge strane, kada se govori o tjelesnoj aktivnosti kao procesu odgoja za sport, u sportu i kroz sport, ona treba biti sastavni dio oblikovanja morala mladih. Pod tim vidom, glavni cilj treninga nije samo ovladavanje tjelesnom spremnošću, već primarno duhovni razvoj i podizanje vlastite etičke razine. U borilačkim sportovima najviše se cijeni etički kodeks, čija je središnja vrijednost vezana uz dobrobit drugog pojedinca, a među kardinalnim su vrlinama odanost, poštenje, sloboda i prava pojedinca te pomaganje drugima. Važno je istaknuti da je u mnogim znanstvenim i stručnim studijama zabilježeno da velika većina judaša pokazuje prosocijalan, moralno prihvaćen i vrijedan stav.

IS IT ETHICAL TO PRACTICE COMBAT SPORTS?

Contemporary postmodern society, characterized by globalization and development of information technologies, which is under the influence of mass media that promote materialism and consumerism, results in deep and rapid changes in the ethical consciousness and moral life of man. On the one hand,

such a modern Western world represents a crisis of values, which coincides with a crisis of collective relations, while on the other hand, when talking about physical activity as a process of education for sports, in and through sports, it should be an integral part of shaping the morals of young people. Under this aspect, the main goal of training is not only mastering physical fitness, but primarily spiritual development and raising one's own ethical level. In combat sports, the code of ethics is most valued, the central value of which is related to the well-being of another individual, and among the cardinal virtues are loyalty, honesty, individual freedom and rights, and helping others. It is important to point out that it has been recorded in many scientific and professional studies that the vast majority of judokas show a pro-social, morally accepted and valuable attitude.

INES SKELAC, LUKA JANEŠ

*Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia /
Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

WITTGENSTEIN'S LANGUAGE GAMES IN THE CONTEXT OF THE END OF LIFE

This presentation aims to discuss some aspects of Wittgenstein's philosophy that can be useful in dealing with different bioethical topics, especially regarding the end of life. Wittgenstein argues that there are limits to what can be expressed in language, particularly when it comes to experiences and emotions that are difficult to express verbally, if it is even possible. According to Wittgenstein's concept of "language games", language is embedded in particular social practices and its meaning is shaped by these practices, which is also the case in the situation that occurs at the end of life. In the context of bioethics, this idea can be relevant to end-of-life care and the ethical implications of medical interventions that prolong life, but do not improve its quality. The experience of suffering at the end of life is difficult to articulate in language, and this poses a challenge to the use of ethical frameworks that rely on language-based rules.

WITTGENSTEINOVE JEZIČNE IGRE U KONTEKSTU KRAJA ŽIVOTA

Cilj je ovoga izlaganja predstaviti određene aspekte Wittgensteinove filozofije koji mogu biti korisni pri bavljenju različitim bioetičkim temama, pogotovo vezano za kraj života. Wittgenstein tvrdi da postoje granice onoga što može biti jezično izraženo, posebno kada se radi o iskustvima i osjećajima koji se teško mogu verbalno izraziti, ako je to uopće i moguće. U skladu s Wittgensteinovim pojmom »jezičnih igara«, jezik je ugrađen u pojedine društvene prakse, koje ujedno oblikuju značenje, a to je prisutno i u situaciji koja se javlja na kraju života. U kontekstu bioetike ova ideja može biti relevantna za skrb na kraju života i etičke implikacije medicinskih intervencija koje produljuju život, ali ne unaprjeđuju njegovu kvalitetu. Iskustvo patnje na kraju života teško je jezično artikulirati, a to predstavlja izazov za korištenje etičkog okvira koji počiva na pravilima temeljenim na jeziku.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

*Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia /
Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

WHY THERE IS SO LITTLE DISCUSSION ON THE ANIMALS IN THE PHILOSOPHY OF SPORT?

I will start with the literature overview in which I will show that W. J. Morgan was the only author that was including animals as a separate field in the ethics of sport. The only topic that was pursued in a significant amount was animal hunting, and building the ethics of animals in sport. Secondly, I will make a claim that animal issues in sport deserve significant attention, just within the proper area which is – bioethics of sport. Here, connections should be made with the bioethics literature on animals and its authorities such as Peter Singer and Tom Regan. Finally, I will propose three possible ways to consider animals in the philosophy of sport: (1) foundational issues such as: what are “animals or interspecies sports” and how to build “animal ethics of sport”; (2) specific and/or recent issues and cases such as cloning horses; and (3) making connections to the general literature and concepts of/in philosophy of sport.

ZAŠTO JE TAKO MALO DISKUSIJE O ŽIVOTINJAMA U FILOZOFIJI SPORTA?

Započet ću s pregledom literature u kojem ću pokazati da je W. J. Morgan jedini autor koji je razmatrao uključivanje životinja kao zasebnog područja etike sporta. Jedina tema koja je značajnije obrađena jest problematika lova, a uz nju i životinjska etika sporta. U drugom ću dijelu iznijeti stav da pitanja životinja u sportu zaslužuju signifikantniju pozornost u literaturi, ali trebaju biti razmatrana u propisnom kontekstu – onom bioetike sporta. Ovdje bi bilo potrebno izvršiti povezivanje problematike s bioetičkom literaturom o životinjama, prije svega s autoritetima poput Petera Singera i Toma Regana. U završnom ću dijelu predstaviti tri moguća puta za razmatranje životinja u filozofiji sporta: (1) razmatranje fundamentalnih pitanja poput sljedećih: što su to »sportovi sa životinjama« i kako izgraditi »životinjsku etiku sporta«; (2) razmatranje specifičnih problema i slučajeva poput kloniranja konja; i na kraju (3) stvaranje veza s općom literaturom i konceptima sporta u literaturi filozofije sporta.

LIDIJA ŠTIMAC

*Osnovna škola Popovac, Hrvatska /
Primary School Popovac, Croatia*

VAŽNOST EMPATIJSKE UZNEMIRENOSTI UČITELJA RAZREDNE NASTAVE U PROCESU SOCIJALIZACIJE UČENIKA

Primarna socijalizacija djece započinje u obiteljskom okruženju, gdje ona stječu osnovne socijalne kompetencije za interakciju s vršnjacima i odraslim osobama. Socijalna znanja, uostalom, podrazumijevaju sposobnosti socijalnog razumijevanja tuđih emocionalnih stanja i reakcija te pozicioniranja sebe u odnosu na situaciju u kojoj se nalaze. U skladu s tim, važan motivacijski čimbenik prosocijalnosti jest upravo empatijska uznemirenost koja kod učenika mlađe životne dobi nadilazi rudimentarne, kinestetičke oblike empatije, usporedno s verbalnim razvojem djeteta. Socijalni se razvoj, nadalje, odvija dolaskom djeteta u školu. Važnu ulogu u suvremenom pristupu aktivnog i suradničkog učenja igra suvremeni učitelj, empatijski kompetentan za stvaranje povoljnog, ugodnog, socijalnog ozračja u razredu. Pod teretom usklađivanja očekivanih ishoda u nastavi i empatijske uznemirenosti kao prosocijalnog motiva, dovođi se u pitanje spremnost i empatijske kompetencije učitelja za kompleksnost moralnog odgoja kao prediktora uspješne socijalizacije. Cilj je rada prikazati važnost emocionalne stabilnosti i empatijske kompetentnosti učitelja, kao važnog motivatora u procesu socijalizacije učenika, temeljeno na pojmovnom određenju empatijske uznemirenosti, kongruentnosti empatije i indukcije te suodnosa empatije, morala i socijalizacije učenika.

THE IMPORTANCE OF EMPATHIC DISTRESS OF CLASSROOM TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDENT SOCIALIZATION

Primary socialization of children begins in the family environment, where they acquire basic social competencies for interaction with peers and adults. Social knowledge, after all, implies the ability to (socially) understand emotional states and reactions of others and to position oneself in relation to the situation in which they find themselves. Accordingly, an important motivational factor of prosociality is precisely empathic distress, which in younger

students surpasses rudimentary, kinaesthetic forms of empathy, in comparison with the child's verbal development. Social development continues with the child's arrival at school. An important role in the modern approach to active and collaborative learning is played by the contemporary teacher, who is empathically competent to create a favourable, pleasant, social atmosphere in the class. Under the burden of harmonizing expected outcomes in teaching and empathic anxiety as a prosocial motive, the readiness and empathic competence of teachers for the complexity of moral education as a predictor of successful socialization is called into question. The aim of this paper is to show the importance of emotional stability and empathic competence of the teacher as an important motivator in the process of student socialization, based on the conceptual definition of empathic distress, the congruence of empathy and induction, and the correlation between empathy, morality and socialization of students.

VELIMIR TERZIĆ¹, MARIA MAGDALENA TERZIĆ²

*¹ Opća županijska bolnica Vinkovci, Hrvatska /
County General Hospital Vinkovci, Croatia*

*² Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Psychology, University of Zadar, Croatia*

PERKUTANA CISTOSTOMA IZ KUTA BIOETIKE

Perkutana cistostoma u pojedinim je slučajevima jedina mogućnost evakuacije urina iz pacijenta. Postupkom se formira komunikacija (stoma) izvana kroz kožu u srednjem dijelu donjeg trbuha (suprapubično), omogućujući izlazak urina u kolektorsku vrećicu koju pacijenti u pravilu nose ispod mjesta stome. Kao kod svih invazivnih zahvata u medicini, i u ovom slučaju postoje indikacije i kontraindikacije, apsolutne i relativne. Unatoč nužnosti samoga zahvata, pacijenti ga ponekad teško prihvaćaju. Naime, zahtjevno je pacijenta, koji je do jučer smatrao da mokri dobro, sada uvjeriti u potrebu da mu »iz trbuha ide cijev kojom urin odlazi u vrećicu«. Informirani pristanak pacijenta za planirani medicinski postupak standard je koji se uvijek mora poštovati i do kojega često nije jednostavno doći, posebice kod pojedinih zahvata kojih su posljedice kasnije vidljive pacijentovoj okolini – što perkutana cistostomija doista i jest.

PERCUTANEOUS CYSTOSTOMY FROM THE ANGLE OF BIOETHICS

In some cases, percutaneous cystostomy is the only possible way to evacuate urine from the patient. With the procedure, a communication (stoma) is formed from the outside through the skin in the middle area of the lower abdomen (suprapubic), allowing urine to exit into a collection bag that patients usually wear under the stoma. In this case, as with all invasive medical procedures, there are indications and contraindications, absolute and relative. It is sometimes difficult for patients to accept the intervention despite its necessity. Namely, it is challenging to convince a patient, who until yesterday thought he was urinating well, of the need to “have a tube coming out of his stomach through which the urine goes into a bag”. The patient’s informed consent for the planned medical procedure is a standard that must be respected and which is not always easy to achieve, especially with certain interventions which include consequences later visible to the patient’s social environment – which is what percutaneous cystostomy actually is.

**TIJANA TRAKO POLJAK, VLADIMIR IVANOVIĆ,
BRUNO ŠIMAC**

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

APPLYING THE SOCIAL-ECOLOGICAL SYSTEMS APPROACH TO ASSESSING THE QUALITY OF LIFE IN RURAL AREAS: THE EXAMPLE OF CROATIAN RSESs

The social-ecological systems (SES) approach has become prominent in the social sciences over the past few decades. It understands societies as complex and dynamic systems comprised of interacting social, economic, and environmental components. Originating in the natural sciences, concepts such as resilience, adaptability, and vulnerability have been adapted to examine the responses of social systems to various social-ecological challenges. We rely on the SES approach in assessing the quality of life in Croatia's rural areas in light of global and local social, economic and ecological changes. We will present the results from deep semi-structured interviews conducted in 2022 among the Croatian rural population (N=50) on their evaluation of objective and subjective aspects of their quality of life. The results confirmed the applicability of the SES approach to rural quality of life assessment. This research was conducted as part of the project SECRRURAL funded by the Croatian National Science Foundation (UIP-2019-04-5257).

PRIMJENA PRISTUPA SOCIJALNO-EKOLOŠKIH SUSTAVA U ISTRAŽIVANJU KVALITETE ŽIVOTA U RURALNIM PODRUČJIMA: PRIMJER HRVATSKIH RSES-OVA

Pristup socijalno-ekoloških sustava (SES) posljednjih je nekoliko desetljeća sve zastupljeniji u društvenim znanostima. Taj pristup društva razumijeva kao složene i dinamične sustave koji se sastoje od međusobno povezane društvene, ekonomske i ekološke dimenzije. Izvorno preuzeti iz prirodnih znanosti, pojmovi kao što su otpornost, prilagodljivost i ranjivost prilagođavaju se kako u istraživanju odgovora društvenih sustava na različite društveno-ekološke izazove. U izlaganju se oslanjamo na SES-pristup u izučavanju kvalitete života u hrvatskim ruralnim područjima Hrvatske u svjetlu globalnih i lokalnih društvenih, ekonomskih i ekoloških promjena i izazova. Prikazat ćemo rezultate

dubinskih polustrukturiranih intervjua provedenih 2022. godine među hrvatskim ruralnim stanovništvom (N=50) o njihovoj procjeni objektivnih i subjektivnih aspekata kvalitete vlastitog života. Rezultati su potvrdili primjenjivost SES-pristupa u istraživanju kvalitete života u ruralnim područjima. Istraživanje je provedeno u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta SECRURAL koji financira Hrvatska zaklada za znanost (UIP-2019-04-5257).

IVANA TUČAK, ANITA BLAGOJEVIĆ, LAURA VILIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

BUDUĆNOST POBAČAJNOG ZAKONODAVSTVA

Od sedamdesetih godina 20. stoljeća svjedoci smo liberalizacije pobačajnog zakonodavstva u Europi i Sjevernoj Americi. Većina država u tom je razdoblju legalizirala pobačaj na zahtjev trudnice, dok su ustavni, odnosno vrhovnih sudovi, potvrdili ustavnost takvih zakona. No 24. lipnja 2022. godine dogodio se veliki preokret. Američki Vrhovni sud napustio je prijašnje presedane te ukinuo ustavnu zaštitu prava na pobačaj, koju je prvi ustanovio u glasovitoj odluci *Roe protiv Wade* iz 1973. godine. Postavlja se pitanje mogućih utjecaja te odluke na suvremene pravne trendove. U tom kontekstu, cilj je ovog rada odgovoriti na navedeno pitanje na temelju analize komparativnih zakonskih rješenja i ustavnosudske prakse te prakse Europskog suda za ljudska prava. Posebna pozornost bit će posvećena hrvatskom pravnom sustavu jer još uvijek čekamo ostvarenje rješenja hrvatskog Ustavnog suda iz 2017., kada je Sud naložio Hrvatskom saboru da u roku od dvije godine donese novo pobačajno zakonodavstvo.

THE FUTURE OF ABORTION ACCESS

Since the 1970s, we have witnessed the liberalization of abortion legislation in Europe and North America. During this period, the vast majority of countries legalized abortion upon request of a pregnant woman, with the constitutional and supreme courts affirming the constitutionality of such laws. However, on June 24, 2022, a major turning point occurred. The US Supreme Court departed from previous precedents and overruled the constitutional protection of the right to abortion, which had been established in the landmark *Roe v. Wade* decision from 1973. This development raises questions about the potential impact of this new decision on contemporary legal trends. In this context, the aim of this paper is to answer this question based on the comparative analysis of legal regulations, the practice of various constitutional courts and the jurisprudence of the European Convention on Human Rights. Particular attention will be given to the legal system of Croatia, as the country awaits the implementation of a 2017 decision by the Croatian Constitutional Court, which directed the Croatian Parliament to pass new abortion legislation within a two-year timeframe.

MATIJA VIGATO

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

EXISTENCE AS THE CRITERIA OF MORAL CONSIDERABILITY

Humans, animals, an ecosphere, stones? Where should we put the boundary of our moral consideration? Saint Francis of Assisi, whom Ivana Zagorac in her book *Bioethical Sensibility* lists as one of the precursors of bioethics, sets existence as the criteria of moral considerability. Anthropocentrism, biocentrism, ecocentrism, they are all too narrow compared to his view. He addresses fire and water, Sun and Moon as sensible beings that should not be treated differently because they receive the same amount of God's love. But does this view depend on the assumption of the existence of God and the personification of all of God's beings? In this presentation, an attempt will be made to critically evaluate existence as the criteria of moral considerability and to discuss the dependence of that principle on theism, animism, and panpsychism.

EGZISTENCIJA KAO KRITERIJ MORALNOG RAZMATRANJA

Ljudi, životinje, ekosfera, kamenje? Gdje bismo trebali staviti granicu našeg moralnog obzira? Sveti Franjo Asiški, kojeg Ivana Zagorac u svojoj knjizi *Bioetički senzibilitet* navodi kao jednog od preteča bioetike, postavlja egzistenciju kao kriterij moralnog razmatranja. Antropocentrizam, biocentrizam, ekocentrizam, sve su to preuska stajališta u odnosu na njegovo. On se obraća vatri i vodi, Suncu i Mjesecu kao senzibilnim bićima prema kojima se ne bi trebalo odnositi drukčije jer primaju jednaku količinu Božje ljubavi. Ali ovisi li ovo stajalište o pretpostavci Božje egzistencije i personifikaciji Božjih bića? U ovom izlaganju pokušat će se kritički ocijeniti egzistenciju kao kriterij moralnog razmatranja i raspraviti ovisnost tog principa o teizmu, animizmu i pansihizmu.

JELENA ZADRO

Centar za promicanje dobrobiti ranjivih osoba, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /

Centre for the Promotion of the Welfare of Vulnerable Persons, Croatian Catholic University, Zagreb, Croatia

TJELESNI DISMORFNI POREMEĆAJ – KONTRAINDIKACIJA ZA ESTETSKU KIRURGIJU?

Tjelesni dismorfni poremećaj (BDD) predstavlja poremećaj slike tijela karakteriziran preokupiranošću jednom ili više nepravilnosti u tjelesnom izgledu, pri čemu su nepravilnosti blage ili neuočljive. Kako bi izmijenili nepravilnosti, oboljeli često vjeruju da je podvrgavanje estetskoj kirurgiji rješenje za njihove nepravilnosti. Rezultati većine istraživanja navode da estetska kirurgija kod svih oboljelih ne dovodi do pozitivne promjene simptoma, ne poboljšava ishod te su oboljeli nezadovoljni rezultatima operacije. Prema tome, stvoreno je uvriježeno mišljenje da je BDD kontraindikacija za estetsku kirurgiju. No novije studije pokazuju da pojedini oboljeli mogu imati koristi od estetske kirurgije, odnosno mogu biti zadovoljni ishodom te imati potpunu remisiju simptoma. U skladu s trenutnom polemikom oko statusa BDD-a kao kontraindikacije za estetsku kirurgiju, ovim će se izlaganjem prikazati dosadašnje relevantne spoznaje o tjelesnom dismorfnom poremećaju i prikladnosti podvrgavanju estetskoj kirurgiji kod oboljelih od ovog poremećaja.

BODY DYSMORPHIC DISORDER – CONTRAINDICATION FOR COSMETIC SURGERY?

Body dysmorphic disorder (BDD) is a body image disorder characterized by a preoccupation with one or more irregularities in physical appearance, where the irregularities are mild or unnoticeable. Patients often believe that undergoing cosmetic surgery is the solution to their irregularities. The results of most research indicate that cosmetic surgery in all patients does not lead to a positive change in symptoms or improve the outcome, and patients are dissatisfied with the results of the operation. Consequently, it has been commonly accepted that BDD is a contraindication for cosmetic surgery. However, recent studies show that some patients can benefit from cosmetic surgery; that is, they can be satisfied with the outcome and have a complete remission of

symptoms. In light of the ongoing discussion concerning the status of BDD as a contraindication for cosmetic surgery, this presentation will point out the current relevant knowledge about body dysmorphic disorder and the suitability of undertaking cosmetic surgery in patients with this disorder.

IVANA ZAGORAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

SIROMAŠTVO, DEHUMANIZACIJSKE PRAKSE I OSJEĆAJ SRAMA

U prvome dijelu rada razmatraju se faktori koji utječu na »nevidljivost« siromaštva. Između ostalih, oni uključuju i namjerno ignoriranje ili previđanje siromaštva, ali i neprikladnu metodologiju birokratskog određivanja siromaštva. U drugome dijelu rada razmatraju se uzroci i posljedice dehumanizacijskih praksi koje su usmjerene ka ljudima koji žive u siromaštvu. U radu ćemo se posebno usmjeriti na povezanost srama i siromaštva. U završnome dijelu ukratko će se tematizirati način funkcioniranja službenih mjera za pomoć siromašnima.

POVERTY, DEHUMANIZING PRACTICES, AND SHAME

In the first part of the paper, the factors influencing the “invisibility” of poverty are considered. Among others, they include the deliberate ignoring or overlooking of poverty as well as the inappropriate methodology of bureaucratic determination of poverty. In the second part of the paper, the causes and consequences of dehumanizing practices directed at people living in poverty are considered. We will focus especially on the connection between shame and poverty. In the final part, we will briefly discuss the way in which official measures aimed at alleviating poverty function.

SAŠA ZAVRTNIK¹, JELENA LOBOREC¹, DAMIR ŽUBČIĆ²

¹ *Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska / Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb, Croatia*

² *Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska / Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia*

VELIKE KLIMATSKE PROMJENE I MALENE MEDONOSNE PČELE

Klimatske su promjene stvarne i aktualne bez obzira na to kako tumačimo njihovo porijeklo. One su vidljive i na globalnoj i na lokalnoj razini. Ništa nije odjelito od njihova utjecaja pa tako ni sasvim malena ne-ljudska živa bića. Medonosnu pčelu (*Apis mellifera* L.), koja je vrlo važan biološki pokazatelj stanja i zbivanja u okolišu i prirodi, također ne zaobilaze promjene u klimi diljem svijeta pa tako ni u nas na određenim mikrolokacijama. Klimatske promjene odražavaju se na biologiju pčelinjih zajednica, na njihovu produktivnost i na njihovo preživljavanje. Ovi mali, ali po značaju itekako važni kukci, bore se s promjenama, a s obzirom na povezanost njihova opstanka s opstankom ljudske vrste, nikako ih ne bismo smjeli zanemariti ili olako shvaćati. U višedimenzionalnoj mreži tkanja života, pčele predstavljaju važan čimbenik i poveznicu u zbivanjima unutar biosfere čijim se ugrožavanjem stvara teško ili nikako popravljiv gubitak.

BIG CLIMATE CHANGES AND TINY HONEY BEES

Climate change is real and current, no matter how we interpret its origin. It is visible on the global and local level. Nothing is separate from its influence, not even very small non-human living beings. The honey bee (*Apis mellifera* L.), which is a very important biological indicator of the condition and occurrences in the environment and nature, is also not omitted by changes in the climate around the world, even in our country in certain microlocations. Climate change affects the biology of bee colonies, their productivity and their survival. These small but very important insects struggle with changes, and given the connection between their survival and the survival of the human species, they should by no means be ignored or taken lightly. In the multidi-

mensional network of the weaving of life, bees represent an important factor and link in the events within the biosphere, the threat of which creates a loss that is difficult or impossible to repair.

Studentska bioetička radionica
BIOETIKA, OKOLIŠ I NE-LJUDSKA ŽIVA BIĆA
Plenarno predavanje

Student Bioethics Workshop
BIOETHICS, ENVIRONMENT AND
NON-HUMAN LIVING BEINGS
Plenary lecture

IGOR ETEROVIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

**BIOETIČKA NERAZDRUŽIVOST ČOVJEKA I PRIRODE –
PRIMJER: PLANINARENJE**

Da je čovjek dio prirode, i to nerazdruživo povezan s njome, čini se bje-lodanom činjenicom. S druge pak strane prečesto se ističe kako je riječ o ro-mantičarskoj tlapnji, a ne činjeničnom stanju. Štoviše, govori se o utopijskim nastojanjima »povratka prirodi« u vremenu kad se čini da se čovjek od svog prirodnog okoliša posve udaljio i tim udaljavanjem ušao u opasan oblik »eko-loške alijenacije«. U ovom ću predavanju pokazati da prirodni sportovi na ču-desan način pokazuju da ta nerazdruživost i dalje egzistira i to na svim razina-ma. Konkretno, na primjeru planinarenja ukazujem da postoji: (1) *ontološka nerazdruživost* s obzirom na specifičan oblik interakcije planinara s prirodnom značajkom (u prvom redu planinskim okolišem); (2) *epistemološka nerazdru-živost* s obzirom na presudnost širenja iskustava kao osnovice za planinarski rast i sazrijevanje na putu prema višim stupnjevima ovog prirodnog sporta (prema alpinizmu kao svojevrsnom planinarskom idealu); (3) *etička nerazdru-živost* pri čemu se u prvom redu misli na normativne zahtjeve planinarenja koje podrazumijeva iznimno visok i zahtjevan stupanj normativnosti koji osim drugih ljudskih i neljudskih živih bića, u obzir uzima i cjelokupni planinski krajolik, tj. neživu prirodu kao predmet zaštite, (po)štovanja i brige. Planinare-nje se nameće time ne samo kao prirodni sport već kao složeni etos koji u sebi nužno sadrži bioetički svjetonazor.

BIOETHICAL INSEPARABILITY OF HUMAN BEING AND NATURE – EXAMPLE: MOUNTAINEERING

That man is a part of nature, and inseparably connected with it, seems to be a self-evident fact. On the other hand, it is too often pointed out that it is a matter of romanticism and not the factual situation. Moreover, there is talk of utopian efforts to “return to nature” at a time when it seems that man has completely distanced himself from his natural environment and, with that distance, entered a dangerous form of “ecological alienation”. In this lecture, I will show that natural sports marvelously show that this inseparability still exists at all levels. Specifically, using the example of mountaineering, I point out that there is: (1) *ontological inseparability* with regard to the specific form of interaction of mountaineers with a natural feature (primarily the mountain environment); (2) *epistemological inseparability* with regard to the cruciality of expanding experiences as a basis for mountaineering growth and maturation on the way to higher levels of this natural sport (toward alpinism as a kind of mountaineering ideal); (3) *ethical inseparability*, which primarily refers to the normative requirements of mountaineering, which implies an extremely high and demanding degree of normativity which, in addition to other human and non-human living beings, also takes into account the entire mountain landscape, i.e. inanimate nature as an object of protection, worship/esteem and care. Mountaineering is thus imposed not only as a natural sport but as a complex ethos that necessarily contains a bioethical worldview.

**Studentska bioetička radionica
BIOETIKA, OKOLIŠ I NE-LJUDSKA ŽIVA BIĆA**

**Student Bioethics Workshop
BIOETHICS, ENVIRONMENT AND
NON-HUMAN LIVING BEINGS**

LOVRO BILIĆ

*Prehrambeno-biotehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Food Technology and Biotechnology, University of Zagreb,
Croatia*

**OTPADNE VODE I ULOGA PROČIŠĆAVANJA
OTPADNIH VODA U ZAŠTITI OKOLIŠA**

Utjecaj otpadnih voda na okoliš jedan je od aspekata kojemu se ne pridaje dovoljno pažnje u raspravi o zaštiti okoliša. Flora i fauna ne samo vodenih biotopa nego i onih koji okružuju razne vodene površine pod utjecajem su otpadnih voda koje se otpuštaju u različite ekosustave. Dok najveću štetu uglavnom čine industrijske otpadne vode, koje se u javnim raspravama gotovo pa ne spominju, odgovornost za prouzrokovano zagađenje najčešće snose pojedinci, a ne industrija kao takva. U ovom izlaganju govorit će se o ulozi otpadnih voda u zaštiti okoliša, načinima njihova pročišćavanja i etičkoj raspravi koja se vodi oko pitanja: treba li se aktivno boriti protiv industrije i/ili bi pojedinac trebao svaliti krivnju na sebe, fokusirajući se na vlastiti utjecaj na okoliš?

**WASTEWATER AND THE ROLE OF WASTEWATER
TREATMENT IN ENVIRONMENTAL PROTECTION**

The impact of wastewater on the environment is one of the aspects that is not given enough attention in the debate on environmental protection. The flora and fauna not only of aquatic biotopes but also of those surrounding various

water bodies are influenced by wastewater that is released into various ecosystems. While the greatest damage is mostly caused by industrial wastewater, which is hardly mentioned in public discussions, the responsibility for the caused pollution is usually borne by individuals, not the industry as such. This presentation will discuss the role of wastewater in environmental protection, ways to treat it, and the ethical debate surrounding the question: should the industry be actively fought against and/or should the individual blame himself, focusing on his own impact on the environment?

JURAJ BOBANOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

CIRKUSKE ŽIVOTINJE KAO JEFTINA ZABAVA

Iskorištavanje životinja u svrhu ljudske zabave veliki je problem i razlog za brigu. Cirkusi, zoološki vrtovi i vodeni parkovi samo su neki od primjera u kojima je moguće razabrati nemoralno ophođenje prema životinjama, a sve s ciljem »jeftine zabave«. Tome se svakako opravdano mogu pribrojiti i razni »tradicionalni rituali«, poput onih u Indiji – kada posjetioci raznim bojama oslikavaju slonove koje će kasnije jahati za određenu svotu novaca. Međutim, nerijetko se upravo za vrijeme tih »performansa« i »jeftinih zabava« dogodi incident u kojemu netko nastrada. U tim se slučajevima gotovo isključivo svaljuje krivnja na životinje, a ne na ljude koji su ih – nepravilnim i nemoralnim držanjem u neprikladnim životnim uvjetima – doveli do stanja samoobrane i stresa. To su samo neki od problema o kojima ću govoriti u okviru ovog izlaganja, s ciljem podizanja svijesti o životinjskim pravima i njihovom moralnom statusu.

CIRCUS ANIMALS AS CHEAP ENTERTAINMENT

The exploitation of animals for human entertainment is a big problem and cause for concern. Circuses, zoos, and water parks are just some of the examples in which it is possible to discern the immoral treatment of animals, all with the aim of “cheap entertainment”. Various “traditional rituals” can certainly be also added to this, such as those in India – when visitors paint elephants with various colors that they will later ride for a certain amount of money. However, quite often an incident occurs during these “performances” and “cheap entertainments” in which someone gets hurt. In these cases, the blame is almost exclusively placed on the animals, and not on the people who – by improper and immoral handling in inappropriate living conditions – brought them to a state of self-defence and stress. These are just some of the problems that I will talk about in this presentation, with the aim of raising awareness about animal rights and their moral status.

ANA DARIA BOKAN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

EKOFEMINIZAM – IZMEĐU PRIRODE I DRUŠTVA

U jeku sve češćih i ekstremnih prirodnih promjena koje upućuju na propadanje okoliša i hiperaktivno iskorištavanje prirodnih resursa, pojavljuju se mnoge teorije i studiji koji pokušavaju objasniti uzroke klimatskih promjena te ponuditi moguća rješenja. Tako, primjerice, 1970-ih godina posebno važan postaje ekofeminizam, koji sjedinjava potrebu za razumijevanjem promjena u okolišu i potrebu za feminističkom kritikom procesa u društvu. Ekofeminizam jest grana feminizma koja odnos muškarca prema ženi u suvremenom društvu uspoređuje s odnosom muškarca prema prirodi. Oba odnosa temelje se na hijerarhiji moći, dominaciji, manipulaciji i zlostavljanju. Cilj je izlaganja predstaviti osnovne postavke ekofeminističke kritike te mogućnosti i prednosti suradnje zelenih i feminističkih studija.

ECOFEMINISM – BETWEEN NATURE AND SOCIETY

In the wake of increasingly frequent and extreme natural changes that point to environmental degradation and hyperactive exploitation of natural resources, many theories and studies are emerging that try to explain the causes of climate change and offer possible solutions. Thus, for example, in the 1970s, ecofeminism became especially important, which combines the need to understand changes in the environment and the need for feminist criticism of processes in society. Ecofeminism is a branch of feminism that compares the relationship of men to women in modern society with the relationship of men to nature. The aim of the presentation is to present the basic tenets of ecofeminist criticism and the possibilities and advantages of cooperation between green and feminist studies.

DORA BUKOVAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

OKOLIŠ I ZDRAVLJE

Ljudsko zdravlje i zdravlje ekosustava nerazdvojivo su povezani i isprepleteni. Za rast, razvoj i zdravlje svakog čovjeka potreban je čist i nezagađen okoliš koji osigurava osnovne životne uvjete. Budući da klimatske promjene, među ostalim, ugrožavaju i osnovne uvjeta za život, one ujedno predstavljaju i egzistencijalnu prijetnju. Primjerice, onečišćenje zraka uzrokuje kardiovaskularne, respiratorne i neurološke bolesti, karcinome i dijabetes, dok Svjetska zdravstvena organizacija pokazuje da utjecaj ekoloških čimbenika na ljudsko zdravlje najviše pogađa najranjivije društvene skupine, što povratno dodatno povećava i postojeće zdravstvene nejednakosti. Stoga je sprječavanje onečišćenja i zagađenja prirode ujedno i mjera zaštite javnog zdravlja. Adekvatnom edukacijom i obrazovanjem trebali bismo što prije osvijestiti posljedice zagađenja okoliša – kako na ljudsko zdravlje, tako i na život u cjelini. Jedino brigom za okoliš možemo osigurati uistinu zdrav život i vlastiti opstanak.

ENVIRONMENT AND HEALTH

Human health and ecosystem health are inextricably linked and intertwined. The growth, development, and health of every human being require a clean and unpolluted environment that provides basic living conditions. Since climate change, among other things, threatens the basic conditions for life, it also represents an existential threat. For example, air pollution causes cardiovascular, respiratory and neurological diseases, cancers, and diabetes, while the World Health Organization shows that the impact of environmental factors on human health mostly affects the most vulnerable social groups, which increases the existing health inequalities. Therefore, the prevention of pollution and contamination of nature is also a measure of public health protection. With adequate education and training, we should raise awareness of the consequences of environmental pollution as soon as possible – both on human health and on life as a whole. Only by caring for the environment can we ensure a truly healthy life and our own survival.

ELEONORA BURŠIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PRIMJENA UMJETNE INTELIGENCIJE U MEDICINSKIM ISTRAŽIVANJIMA I NJEZIN UTJECAJ NA POBOLJŠANJE PRAVA ŽIVOTINJA

U ovom izlaganju bit će predstavljena određena etička razmatranja o korištenju životinja u biomedicinskim istraživanjima, s ciljem propitivanja: (1) moralnog statusa životinja, (2) opravdanosti njihova korištenja u istraživanjima i (3) etike testiranja na životinjama. U tom će kontekstu biti razmotrena i umjetna inteligencija koja sa sobom donosi i mogućnost simulacije bioloških sustava, kao i predviđanje učinaka lijekova i kemijskih preparata na žive organizme, predstavljajući tako svojevrsnu alternativu testiranju na životinjama. Budući da bi kombinacija umjetne inteligencije i alternativnih metoda testiranja u budućnosti zaista mogla pomoći u smanjenju testiranja na životinjama te dovesti do etičnijih i održivijih istraživačkih praksi, važno je već sada probati osigurati da se svaka upotreba umjetne inteligencije provodi etički i transparentno.

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MEDICAL RESEARCH AND ITS INFLUENCE ON THE IMPROVEMENT OF ANIMAL RIGHTS

In this presentation, certain ethical considerations about the use of animals in biomedical research will be presented, with the aim of questioning: (1) moral status of animals, (2) justification of their use in research, and (3) ethics of animal testing. In this context, artificial intelligence will be discussed as well, which brings with it the possibility of simulating biological systems, as well as predicting the effects of drugs and chemical preparations on living organisms, thus representing a kind of alternative to animal testing. Since the combination of artificial intelligence and alternative testing methods could indeed help reduce animal testing in the future and lead to more ethical and sustainable research practices, it is important to try now to ensure that any use of artificial intelligence is conducted ethically and transparently.

LUKA DRAGANIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia*

LJUDSKA PRAVA U DOBA ANDROIDA

U ovom izlaganju bit će predstavljen »scenarij budućnosti« kako je prikazan u filmovima *Blade Runner* (Ridley Scott, 1982.) i *Blade Runner 2049* (Denis Villeneuve, 2017.), te u knjizi *Sanjaju li androidi električne ovce?* (Philip K. Dick, 1968.). Potonji filmovi i knjiga poslužit će za istraživanje i interpretiranje pravne i moralne problematike sadašnjosti i budućnosti. Tako će se, primjerice, otvoriti sljedeća pitanja: (1) mogu li androidi uživati ljudska ili uopće ikakva prava, (2) koje su pretpostavke pravne (ne)opravdanosti androidskih prava, (3) može li se pravno prepoznati partnerska zajednica među ljudima i androidima te koji bi status imali potomci takve zajednice? Nadalje, tematizirat će se i utjecaj »distopijske vizije svijeta« na društvo, život u uvjetima ekološke katastrofe – kao posljedice nuklearnog svjetskog rata i istovremene visoke tehnološke razvijenosti – te što u takvim okolnostima znači *biti* i *ostati* čovjekom.

HUMAN RIGHTS IN THE AGE OF ANDROIDS

This presentation will present the “scenario of the future” as shown in the films *Blade Runner* (Ridley Scott, 1982) and *Blade Runner 2049* (Denis Villeneuve, 2017), and in the book *Do Androids Dream of Electric Sheep?* (Philip K. Dick, 1968). The latter films and book will be used for research and interpretation of legal and moral issues of the present and future. Thus, for example, the following question will be raised: (1) can androids enjoy human rights or any rights at all, (2) what are the assumptions for the legal (un)justification of android rights, (3) can a partnership community be legally recognized between humans and androids, and what status would the descendants of such a union have? Furthermore, the impact of a “dystopian vision of the world” on society, life in the conditions of an ecological disaster – as a consequence of a nuclear world war and simultaneous high technological development – and what it means to *be* and *remain* human in such circumstances will also be discussed.

ANDREJ DUBIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

MESOŽDER VEGETARIJANAC

Kao rezultat vjerovanja da životinje ne zaslužuju biti utamničene u nehumanim uvjetima životinjskih farmi (a potom i ubijene), ljudi sve više postaju vegetarijanci. Osnova etičkog vegetarijanstva pronalazi se u spoznaji da su životinje živa bića s vlastitim osjećajima i moralnim statusom. Mnogi bi vjerojatno prestali jesti meso kada bi sami trebali ubiti životinju za jelo, pa stoga nerijetko plaćaju druge da to učine umjesto njih. Međutim, oslobađa li ih to moralne odgovornosti? S jedne strane, meso sadržava određene nutrijente (poput vitamina B 12) koje ljudsko tijelo ne može ni na koji drugi način sintetizirati, a koji su posebno važni kod rasta i razvoja djece. S druge strane, za dovoljan energetske unos biljnom prehranom potrebno je obraditi znatno veću površinu zemlje, a što posljedično može imati negativan utjecaj na okoliš i zdravlje životinja koje žive na tim prostorima. Kroz ovo izlaganje pokušat će se doći do kompromisa ističući različite aspekte optimalne prehrane.

CARNIVORE VEGETARIAN

As a result of the belief that animals do not deserve to be imprisoned in the inhumane conditions of animal farms (and then killed), people are increasingly becoming vegetarians. The basis of ethical vegetarianism is found in the knowledge that animals are living beings with their own feelings and moral status. Many would probably stop eating meat if they had to kill an animal for food themselves, so they often pay others to do it for them. However, does this relieve them of moral responsibility? On the one hand, meat contains certain nutrients (such as vitamin B 12) that the human body cannot synthesize in any other way, and which are especially important for the growth and development of children. On the other hand, for sufficient energy intake through plant-based nutrition, it is necessary to cultivate a significantly larger area of land, which can consequently have a negative impact on the environment and the health of animals that live in those areas. Through this presentation, an attempt will be made to reach a compromise by emphasizing various aspects of optimal nutrition.

PATRICIA DUTKOVIĆ

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

EKOLOGIJA UMA: INTEGRACIJA FILOZOFIJE, DUHOVNOSTI I HOLIZMA ZA BOLJU BUDUĆNOST

Ekologija uma predstavlja integraciju filozofije, duhovnosti i holističkog pristupa za očuvanje okoliša i stvaranje bolje budućnosti za sva živa bića, ponajviše za ne-ljudska živa bića. Navedena interdisciplinarna perspektiva prepoznaje međusobnu povezanost svih živih bića naglašavajući važnost očuvanja ekosustava kako bismo osigurali održivu budućnost. Ekologija uma obraća pozornost na unutarnju transformaciju čovjeka i razvijanje svijesti o vlastitom utjecaju na okoliš, kao i na način življenja. Integracija filozofije, duhovnosti i holizma može dovesti do osvještavanja važnosti odgovornog i održivog djelovanja u skladu s prirodom. Kroz spajanje znanstvenih otkrića i duhovnih uvida, ekologija uma pruža uvid u složenost ekosustava te nas potiče na promjenu vlastitog djelovanja očvršćivanjem moralnih načela koja trebaju biti osnova na kojoj gradimo održivu budućnost za naš planet.

ECOLOGY OF THE MIND: INTEGRATION OF PHILOSOPHY, SPIRITUALITY, AND HOLISM FOR A BETTER FUTURE

Ecology of mind represents the integration of philosophy, spirituality, and a holistic approach to preserving the environment and creating a better future for all living beings, especially non-human living beings. The aforementioned interdisciplinary perspective recognizes the interconnectedness of all living beings, emphasizing the importance of preserving the ecosystem in order to ensure a sustainable future. Ecology of mind pays attention to the inner transformation of humans and the development of awareness of one's own influence on the environment, as well as on the way of living. The integration of philosophy, spirituality, and holism can lead to awareness of the importance of responsible and sustainable action in harmony with nature. By combining scientific discoveries and spiritual insights, the ecology of the mind provides insight into the complexity of ecosystems and encourages us to change our own actions by strengthening the moral principles that should be the basis on which we build a sustainable future for our planet.

KARLO EKMEČIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

»SLATKOĆA« KAO MJERILO

U ovom izlaganju komentirat ću nepisano pravilo prema kojem su životinje koje se obično smatraju »slatkima« (prema ljudskim standardima) bolje moralno i pravno zaštićene od drugih, onih koje se obično smatra »ružnim«, »opasnim« i sl. U tom ću kontekstu govoriti i o zoološkim vrtovima, a koji nisu ništa drugo nego životinjske tamnice, koje ljudi posjećuju u svrhu vlastite razonode i zabave. Smatram da su oba primjera izrazito moralno problematična uzme li se u obzir životinjski svijet. Ljudi si ne bi smjeli uzimati za pravo da se nedolično ponašanje prema životinjskom svijetu, kao što ga ne bi smjeli iskorištavati i koristiti kao estetičku zanimaciju.

“CUTENESS” AS A MEASUREMENT

In this presentation, I will comment on the unwritten rule according to which animals that are usually considered “cute” (according to human standards) are better morally and legally protected than others, those that are usually considered “ugly”, “dangerous”, etc. In this context, I will also talk about zoos, which are nothing more than animal jails, which people visit for their own leisure and entertainment. I believe that both examples are extremely morally problematic if the animal world is taken into account. People should not take it as their right to misbehave with the animal world, just as they should not exploit it and use it as aesthetic entertainment.

DOMINICA FIRŠT

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

GRAĐANSKI PRISTUP PRAVIMA ŽIVOTINJA

Dok su klasični teoretičari prava životinja najveći naglasak stavljali na tzv. »negativna prava« – pravo na život, slobodu, tjelesni integritet – i zastupali abolicionistički stav prema svakom obliku među-vrsne interakcije (tzv. »hands off« model), građanski pristup, iako prihvaća neumitnost negativnih prava, kao polaznu pretpostavku ipak uzima neizbježnost susreta i suživota ljudi i drugih životinja. Potonji pristup naglašava neadekvatnost binarne podjele životinja na one pripitomljene i divlje – kako u dijagnostičkom, tako i u oslobodilačkom pothvatu. S obzirom na to da nužno izravno i/ili neizravno utječemo (tj. štetimo) svakoj kategorizaciji životinja, potrebno je u političko-pravnu sferu uklopiti i životinje kao »su-stanare« ili »su-građane« koji na temelju činjenice da imaju staništa, obitelji, (ne)pogodne uvjete egzistencije i preferencije zavjeđuju pravnu zaštitu i identitet.

CIVIL APPROACH TO ANIMAL RIGHTS

While classical theoreticians of animal rights put the greatest emphasis on the so-called “negative rights” – the right to life, freedom, bodily integrity – and advocated an abolitionist attitude towards every form of inter-gender interaction (the so-called “hands off” model), the civil approach, although it accepts the inevitability of negative rights, takes the inevitability of the meeting and coexistence of humans and other animals as a starting point. The latter approach emphasizes the inadequacy of the binary division of animals into domesticated and wild ones – both in the diagnostic and in the liberating endeavour. Given that we necessarily directly and/or indirectly affect (i.e. harm) every categorization of animals, it is necessary to include animals in the political-legal sphere as “co-tenants” or “co-citizens” who, based on the fact that they have habitats, families, (un)favourable conditions of existence and preferences deserve legal protection and identity.

IVANA GAŠPARIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

GREENWASHED: PRAVA BOJA »ODRŽIVE« PROIZVODNJE

Pojam *greenwashing* označava praksu koju koriste razne tvrtke kako bi predstavile vlastite proizvode kao ekološki održive, dok u stvarnosti zapravo koriste ekološki štetne prakse koje nerijetko rezultiraju degradacijom okoliša i gubitkom bioraznolikosti. Kako bi doista promovirale ekološku održivost, tvrtke moraju biti transparentne i u svojoj proizvodnji poduzeti proaktivne korake za smanjenje štetnog utjecaja na okoliš (npr. nabavljanje prirodnih materijala iz odgovornih izvora, minimiziranje upotrebe štetnih kemikalija i smanjenje otpada). Uz veće povjerenje u namjere tvrtki koje podržavaju, potrošači su spremniji konzumirati i druge ekološki održive proizvode i tako nastaviti ciklus »odgovornih građana«. Međutim, istinska ekološka održivost zahtijeva rješavanje sustavnih problema – poput pitanja klimatskih promjena, prekomjerne potrošnje i promicanja politika koje daju prioritet održivosti u odnosu na kratkoročnu dobit. Kako bismo zaštitili prirodne ekosustave, moramo zahtijevati transparentnost tvrtki i prepoznati šire implikacije ekoloških problema.

GREENWASHED: THE TRUE COLOUR OF “SUSTAINABLE” PRODUCTION

The term *greenwashing* refers to a practice used by various companies to present their products as environmentally sustainable, while in reality they actually use environmentally harmful practices that often result in environmental degradation and loss of biodiversity. In order to truly promote environmental sustainability, companies must be transparent and take proactive steps in their production to reduce the harmful impact on the environment (e.g. buying natural materials from responsible sources, minimizing the use of harmful chemicals, and reducing waste). With greater trust in the intentions of the companies they support, consumers are more willing to consume other ecologically sustainable products and thus continue the cycle of “responsible citizens”. However, true environmental sustainability requires addressing systemic issues – such as addressing climate change, overconsumption, and promoting policies that prioritize sustainability over short-term profit. To protect natural

ecosystems, we must demand transparency from companies and recognize the broader implications of environmental issues.

HRVOJE GREĐIČAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PROBLEM ZVUČNOG ZAGAĐENJA

U današnjem svijetu susrećemo se s različitim vrstama ekološkog zagađenja. Često se govori o zagađenju mora, tla i zraka, čije su posljedice najvidljivije. U ovom izlaganju želim se osvrnuti na problematiku zvučnog zagađenja. Zbog efekata urbanizacije, ljudi su izloženi zvučnom zagađenju više nego ikada prije u povijesti. Ova vrsta zagađenja nije vidljiva, ali je itekako aktualna. Iako ima ogroman utjecaj na ljudsko zdravlje i kvalitetu života, o toj se vrsti zagađenja u javnosti gotovo pa i ne govori. Stoga ću ovim izlaganjem pokušati potaknuti raspravu o zvučnom zagađenju kako bi što veći broj ljudi razvilo svijest o ovom sve prisutnijem ekološkom problemu.

PROBLEM OF SOUND POLLUTION

In today's world, we encounter different types of environmental pollution. Pollution of the sea, soil, and air is often discussed, and the consequences of which are the most visible. In this presentation, I would like to refer to the issue of sound pollution. Due to the effects of urbanization, people are exposed to more noise pollution than ever before in history. This type of pollution is not visible, but it is very much ongoing. Although it has a huge impact on human health and quality of life, this type of pollution is hardly ever discussed in public. Therefore, with this presentation, I will try to encourage a discussion about sound pollution so that as many people as possible develop an awareness of this ever-present environmental problem.

SEBASTIJAN HLEB

*Fakultet prometnih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Transport and Traffic Sciences, University of Zagreb, Croatia*

UTJECAJ BICIKLISTIČKOG PROMETA NA OKOLIŠ

Proširenjem demokratskog sustava na države svijeta, osobna sloboda postala je jedan od ljudskih prioriteta, a shodno tome i sloboda kretanja. Na tome je tragu upravo automobil predstavljao ideju slobode, dok se njegovi štetni utjecaji na okoliš nisu počeli uzimati u obzir. Današnje doba donosi nam vrhunac problema uzrokovanog sve većim stupnjem motorizacije stanovništva. Posjedovanje više od jednog motornog vozila po kućanstvu smatra se prihvatljivim, a ponegdje i nužnim. Zbog svih negativnih učinaka, stvorila se potreba za alternativnim vrstama prijevoza, a upravo je bicikl sredstvo koje se pokazalo kao najbolje rješenje. Ovo izlaganje predstaviti će načine kako biciklistički promet smanjuje i neutralizira negativne učinke motoriziranog prometa na okoliš.

THE IMPACT OF BICYCLE TRAFFIC ON THE ENVIRONMENT

With the expansion of the democratic system to the countries of the world, personal freedom became one of the human priorities, and accordingly freedom of movement. On that note, the car represented the idea of freedom, until its harmful effects on the environment began to be considered. Today's era brings us to the peak of the problems caused by the ever-increasing degree of motorization of the population. Owning more than one motor vehicle per household is considered acceptable, and in some cases even necessary. Due to all the negative effects, the need for alternative types of transportation has arisen, and the bicycle is the means that has proven to be the best solution. This presentation will present the ways in which bicycle traffic reduces and neutralizes the negative effects of motorized traffic on the environment.

NIKŠA JANKOVIĆ

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

**BIOETIKA – VREMENSKI PUTNIK POPULARNE KULTURE:
PITANJA O ČOVJEKU I OKOLIŠU U CRTANOM ROMANU
SHANGRI-LA MATHIEUA BABLETA**

U ovom izlaganju polazim od crtanog romana *Shangri-La* Mathieua Bableta (2016.), mladog francuskog strip autora, koji me potaknuo da bioetiku promišljam kao »vremenskog putnika«, proroka koji dolazi iz budućnosti i nameće upozoravajuća pitanja. Naime, svojom crtačkom vještinom i zanimljivim dijalozima, Mathieu Bablet daje jedan novi uvid u strip. Njegov crtani roman pruža novu dimenziju literarnog djela kojom se naglašava problematika etike, konzumerizma, okoliša, nedostataka radne snage i znanosti. S obzirom na to da počinje nova »era znanstvene fantastike« – za koju vrijedi da više nije »fantastika« već gruba »realnost« – valja se pitati i o budućnosti bioetike, koja je sve više prisutna i u popularnoj kulturi. U tom kontekstu, cilj je izlaganja propitati mogućnosti i granice »bioetičkog stripa« – kao moćnog izražajnog medija budućnosti.

**BIOETHICS – TIME TRAVELER OF POPULAR CULTURE:
QUESTIONS ABOUT MAN AND THE ENVIRONMENT IN
THE GRAPHIC NOVEL SHANGRI-LA BY MATHIEU BABLET**

In this presentation, I will start with the graphic novel *Shangri-La* by Mathieu Bablet (2016), a young French comic author, who encouraged me to think about bioethics as a “time traveller”, a prophet who comes from the future and imposes warning questions. Namely, with his drawing skills and interesting dialogues, Mathieu Bablet gives a new insight into comics. His graphic novel provides a new dimension of literary work that emphasizes the issues of ethics, consumerism, environment, labor shortages, and science. Given that a new “era of science fiction” is beginning – which is no longer “fantasy” but a harsh “reality” – one should also ask about the future of bioethics, which is increasingly present in popular culture as well. In that context, the aim of this presentation is to question the possibilities and limits of “bioethical comics” – as a powerful expressive medium of the future.

MIA KEVO

*Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb,
Croatia*

REIMAGINACIJA LJUDSKIH I NE-LJUDSKIH ODNOSA KROZ PRIZMU POSTHUMANIZMA I KRITIČKE TEORIJE INVALIDITETA

Antropocentrizam postavlja ljude ispred drugih ne-ljudskih živih bića (i okoliša) te ih tako pretvara u vrstu koja zauzima suverenu poziciju. Naime, humanistički je čovjek sposoban, zdrav, autonoman, racionalan i samoodređen. Međutim, posthumanistički zaokret koji danas živimo osporava takvu vrstu elitizma, podsjećajući nas da je vrhunski ljudski ideal zapravo »utopijski«. S druge strane, invaliditet zahtijeva ne-normativne načine življenja jer je uvijek u sukobu s idejom ideala, priznajući potrebu za drugim ljudima, ne-ljudskim entitetima i tehnologijom. Autori iz područja kritičkih studija invaliditeta promiču vrijednost invaliditeta i različitosti – kao zajedničke ranjivosti i iskustva koja opovrgavaju mitove o životinjama i osobama s invaliditetom – potičući na brigu, zajedništvo i afirmaciju odnosa između ljudskih i ne-ljudskih živih bića.

REIMAGINING HUMAN AND NON-HUMAN RELATIONS THROUGH THE PRISM OF POSTHUMANISM AND CRITICAL DISABILITY THEORY

Anthropocentrism places humans before other non-human living beings (and the environment) and thus turns them into a species that has a sovereign position. Namely, a humanist person is capable, healthy, autonomous, rational and self-determined. However, the post-humanist turn that we are living today challenges that kind of elitism, reminding us that the supreme human ideal is actually “utopian”. On the other hand, disability requires non-normative ways of living because it is always in conflict with the idea of the ideal, acknowledging the need for other people, non-human entities and technology. Authors from the field of critical disability studies promote the value of disability and diversity – as shared vulnerabilities and experiences that disprove myths about animals and people with disabilities – encouraging care, togetherness, and affirmation of the relationship between human and non-human living beings.

ANA KLASNIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PROBLEMI S AKTIVISTIČKIM ORGANIZACIJAMA – PRIMJER: PETA

Razne organizacije i udruge bore se za zaštitu i prava životinja koje nemaju »vlastiti glas«. Jedna od najvećih i najnotornijih organizacija takve vrste svakako je *PETA* (engl. *People for the Ethical Treatment of Animals*). Gotovo pa da nema osobe koja nije vidjela barem jednu njezinu reklamu, odnosno koja nije upoznata s barem jednim vizualnim sadržajem njezinih kampanja, koje često prikazuju ono što se događa »iza zavjesa« eksploatirajuće industrija. Cilj je ovog izlaganja prikazati ne samo opravdanu potrebu za takvim organizacijama i dobre strane takvih inicijativa nego i razne probleme koji su s time povezani (npr. potencijalni dvostruki standardi i problemi s transparentnošću), a koje je važno uvažiti želimo li nastaviti borbu za prava životinja.

PROBLEMS WITH ACTIVIST ORGANIZATIONS – EXAMPLE: PETA

Various organizations and associations are fighting for the protection and rights of animals that do not have their “own voice”. One of the largest and most notorious organizations of its kind is certainly *PETA* (*People for the Ethical Treatment of Animals*). There is almost no person who has not seen at least one of its commercials, that is, who is not familiar with at least one visual content of its campaigns, which often show what happens “behind the curtains” of the exploitative industry. The aim of this presentation is to show not only the justified need for such organizations and the good sides of such initiatives but also the various problems associated with it (e.g. potential double standards and problems with transparency), which are important to consider if we want to continue the fight for animal rights.

ČARNA-SENKA KOLAR, MARIJANA MIJIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

NAPREDAN U KONTEKSTU OKOLIŠA

Unatoč znanstvenom i tehnološkom napretku, pitanje zaštite okoliša pokazuje se važnijim nego ikad prije. Kompleksnost problematike napretka u svezi s okolišem očituje se na primjeru pesticida i umjetnih gnojiva čija prisutnost i učestala upotreba, s jedne strane, uvećavaju poljoprivredni unos, dok s druge strane, narušavaju blagostanje ekosustava. Takvo inovativno znanstveno rješenje može označavati napredak koji se u određenoj mjeri pokazuje i kao svojevrsno nazadovanje. Upravo zbog toga suvremena znanost zahtjeva svoje proširenje u vidu etičke dimenzije. Naše izlaganje smjera na osvještavanje (1) regresivnog momenta koji je nastupio s idejom napretka i (2) odgovornosti koju ljudi imaju prema okoliša. Pored naših vlastitih razmatranja, izlaganje će se oslanjati i na autore kao što su Edgar Morin, Milan Polić i Hans Jonas.

ADVANCED IN THE CONTEXT OF THE ENVIRONMENT

Despite scientific and technological progress, the issue of environmental protection is proving to be more important than ever before. The complexity regarding the issue of progress in relation to the environment is reflected in the example of pesticides and artificial fertilizers, the presence and frequent use of which, on the one hand, increase agricultural earnings, while on the other hand, disrupt the well-being of the ecosystem. Such an innovative scientific solution can mark the progress that to a certain extent also shows itself as a kind of regression. This is exactly why modern science requires its expansion in the form of an ethical dimension. Our presentation aims to raise awareness of (1) the regressive moment that occurred with the idea of progress and (2) the responsibility that people have towards the environment. In addition to our own considerations, the presentation will rely on authors such as Edgar Morin, Milan Polić, and Hans Jonas.

MIRNA KRASNIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

FITOTERAPIJA – IZMEĐU ZNANOSTI, DUHOVNOSTI I FILOZOFIJE

Pojam *fitoterapija* označava upotrebu biljaka u svrhu prevencije i liječenja tjelesnih i duhovnih stanja. Riječ je o medicinskoj praksi utemeljenoj na znanstvenim istraživanjima i filozofsko-duhovnom pristupu biljnom liječenju. Opravdanost i učinkovitost fitoterapije u najvećoj se mjeri prepoznaje u tome što korištenje bilja mijenja način i kvalitetu ljudskog života. Primjerice, aromaterapija (kao dio fitoterapije) podrazumijeva »low tox« način života, a što u praksi znači upotreba eteričnih ulja u kućanstvu, medicini i njezi, čime se u znatnoj mjeri smanjuje upotreba toksičnih supstanci. Biljni se pripravci također koriste pri mijenjanju svijesti i percepcije, što upućuje na duhovnim i filozofski aspekt primjene biljaka. U ovom izlaganju govorit ću o primjeni biljaka u navedenim aspektima života, pojasniti kako fitoterapija pridonosi ekološkom pokretu i navesti određene probleme koji proizlaze iz opisane prakse.

PHYTOTHERAPY – BETWEEN SCIENCE, SPIRITUALITY AND PHILOSOPHY

The term *phytotherapy* designates the use of plants for the purpose of prevention and treatment of physical and spiritual conditions. It is a medical practice based on scientific research and a philosophical-spiritual approach to herbal treatment. The justification and effectiveness of phytotherapy are recognized to the greatest extent in the fact that the use of herbs changes the way and quality of human life. For example, aromatherapy (as part of phytotherapy) implies a “low tox” way of life, which in practice means the use of essential oils in the household, medicine, and care, which significantly reduces the use of toxic substances. Herbal preparations are also used to alter consciousness and perception, which points to the spiritual and philosophical aspects of the use of herbs. In this presentation, I will talk about the application of plants in the above-mentioned aspects of life, explain how phytotherapy contributes to the ecological movement and state certain problems arising from the described practice.

STJEPAN KROVINOVIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

SPOSOBNOST UMJETNE INTELIGENCIJE ZA MORALNU ODGOVORNOST

Ovim će se izlaganjem istražiti potencijalna sposobnost umjetne inteligencije (UI) za moralnu odgovornost. Ukratko će se ispitati različiti filozofski okviri koji oblikuju ljudsko razumijevanje moralne odgovornosti, s posebnim osvrtom na umjetnu inteligenciju. Razmatrat će se koncepti poput: *slobodna volja, determinizam, utjelovljenost, svjesnost i moralno rezoniranje*, te kako se oni primjenjuju na UI. Posebna će pažnja biti posvećena pitanju: kako se potencijali i izazovi UI u razvoju autonomije, svjesnosti i fizičkog utjelovljenja (doživljaja emocija i boli) odražavaju na moralnu odgovornost UI-a? Naposljetku, razmotrit će se i šire implikacije suvremenih izazova koje donosi UI za društvo u cijelosti.

THE CAPACITY OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR MORAL RESPONSIBILITY

This presentation will explore the potential capacity of artificial intelligence (AI) for moral responsibility. Various philosophical frameworks that shape the human understanding of moral responsibility will be briefly examined, with particular reference to artificial intelligence. Concepts such as: *free will, determinism, embodiment, consciousness, and moral reasoning* will be discussed, and how they apply to AI. Special attention will be paid to the question: how do the potentials and challenges of AI in the development of autonomy, awareness, and physical embodiment (experience of emotions and pain) reflect on the moral responsibility of AI? Finally, the wider implications of contemporary challenges brought by AI for society as a whole will be considered.

KLARA KUNDICH

*Akademija likovnih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Academy of Fine Arts, University of Zagreb, Croatia*

UMJETNOST I RECIKLIRANJE

U ovom izlaganju govorit ću o umjetnosti kao mogućem rezultatu recikliranja. Korištenje »smeća« i/ili »otpada« za izradu umjetničkih djela predstavlja ne samo umjetnički pokret nego i ekološko osvješćivanje problema današnjice. Prenamjenom otpada dajemo novu svrhu već postojećim predmetima, s porukom opasnosti gomilanja smeća i negativnih posljedica istog (npr. spaljivanje otpada). Također, u ovom izlaganju spomenut ću i značajne umjetnike koji su se vodili potonjim principima, različite primjere iz moderne umjetnosti i razne alternativne načine na koje čovjek može djelovati i stvarati.

ART AND RECYCLING

In this presentation, I will talk about art as a possible result of recycling. The use of “garbage” and/or “waste” to create works of art represents not only an artistic movement but also environmental awareness of today’s problems. By converting waste, we give a new purpose to already existing items, with the message of the danger of accumulating garbage and its negative consequences (e.g. burning waste). In this presentation, I will also mention significant artists who were guided by the latter principles, various modern art examples, and various alternative ways in which a person can act and create.

KLARA KUNDICH¹, ANA KLASNIĆ²

*¹ Akademija likovnih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Academy of Fine Arts, University of Zagreb, Croatia*

² Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

Studentska radionica »TRASH & ART«

Program studentske likovne radionice »Trash & Art« podijeljen je u dva dijela. U prvom dijelu bit će prikazana kratka prezentacija studentskih radova s prethodne radionice (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 5. travnja 2023.), dok će u drugom dijelu polaznici radionice imati priliku izraditi vlastite radove. Cilj je radionice promicanje ne samo etičnog raspolaganja otpadom nego i osvješćavanje zabrinjavajuće količine otpada u suvremenom životu ljudskih i ne-ljudskih živih bića.

Student Workshop “TRASH & ART”

The program of the student art workshop “Trash & Art” is divided into two parts. In the first part, a short presentation of student artworks from the previous workshop (Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, April 5, 2023) will be presented, while in the second part, workshop participants will have the opportunity to create their own artworks. The aim of the workshop is to promote not only the ethical disposal of waste but also to raise awareness of the worrying amount of waste in the modern life of human and non-human living beings.

FRAN KUŠAN MUNJIN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PROZOR U PROŠLOST – KAKO SU NAŠI PRECI VIDJELI PRIRODU?

U ovom izlaganju pokušat ću uspostaviti vezu između književnosti i ekologije. S tim u vidu, posebnu pažnju posvetit ću sljedećim pitanjima: (1) možemo li kroz prizmu povijesti književnosti promatrati razvojni put čovjekova odnosa prema prirodi, (2) kako je došlo do toga da je priroda prestala biti percipirana kao zastrašujuća sila, kolijevka i dom čovječanstva, (3) možemo li uopće pouzdano utvrditi (pra)izvor »slike svijeta« u kojoj čovjek svojom snagom (ne)opravdano mijenjati i uništavati prirodu? Budući da je povijest književnosti ujedno i »praćenje ljudske misli« kroz stoljeća, vjerujem da nam upravo ona može pružiti odgovor na potonja pitanja. Naime, ljudi u svojim precima mogu tražiti krivce, ali i moguća rješenja za trenutno ekološko stanje, dok književnost može poslužiti kao svojevrsna komunikacijska veza – uspostavljena »telefonska linija« među generacijama.

A WINDOW TO THE PAST – HOW DID OUR ANCESTORS SEE NATURE?

In this presentation, I will try to establish a connection between literature and ecology. With that in mind, I will pay special attention to the following questions: (1) can we observe the development path of man's relationship to nature through the prism of the history of literature, (2) how did it come about that nature ceased to be perceived as a terrifying force, the cradle and home of humanity, (3) can we even reliably determine the (primordial) source of the "world image" in which man (un)justifiably changes and destroys nature with his power? Since the history of literature is at the same time "following human thought" through the centuries, I believe that it can provide us with the answer to the latter questions. Namely, people can look for culprits in their ancestors, but also possible solutions for the current ecological situation, while literature can serve as a kind of communication link – an established "telephone line" between generations.

KRISTINA LOVRENOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

BIOETIČKI PRISTUP ŽIVOTINJAMA

Bioetički pristup životinjama podrazumijeva jednako uvažavanje ljudi i životinja, kao i uklanjanje diskriminirajućeg poretka koji priznaje interese isključivo ljudskoj vrsti. Ovo izlaganje temeljit će se na djelu *Vječna Treblinka. Naše postupanje prema životinjama i Holokaust* Charlesa Pattersona (2002.), čija je glavna ideja povezivanje Holokausta s odnosom ljudi i životinja. Naime, upravo se za vrijeme Holokaustu žrtve nazivalo životinjskim imenima stavljajući ih u niži vrijednosno-normativni položaj i čineći ih na taj način moralno i emocionalno obespravljenima. Tekuća vrpca, nemilosrdno ubijanje i oduzimanje slobode samo su neke od sličnosti koje povezuju suvremeni odnos čovjeka prema životinjama i odnos čovjeka prema čovjeku za vrijeme Holokausta.

BIOETHICAL APPROACH TO ANIMALS

A bioethical approach to animals implies equal respect for humans and animals, as well as the removal of a discriminatory order that only recognizes the interests of the human species. This presentation will be based on the work *Eternal Treblinka. Our Treatment of Animals and the Holocaust* by Charles Patterson (2002), whose main idea is to connect the Holocaust with the relationship between humans and animals. Namely, it was during the Holocaust that victims were called animal names, putting them in a lower value-normative position and thereby making them morally and emotionally deprived. The conveyor belt, merciless killing, and deprivation of freedom are just some of the similarities that connect the modern relationship of humans to animals and the relationship of humans to humans during the Holocaust.

MARIJA LUCIN

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

KAKO JE TO (NE) BITI ŠIŠMIŠ: EPISTEMOLOŠKA ANALIZA ŽIVOTINJSKE SVIJEŠTI

Svijest predstavlja koncept koji se u svojem principu univerzalno razumije i doživljava. U filozofiji uma, svjesno, subjektivno iskustvo još je poznato i pod nazivom *kvalija* (engl. *qualia*). Unatoč tisućljetnim raspravama između filozofa i znanstvenika, subjektivno iskustvo i dalje predstavlja koncept koji nije doživio konsenzus. S druge strane, postoji i problem odlučivanja koja bića ispunjavaju nužne kriterije svjesnosti. Drugim riječima, potrebno je pronaći adekvatnu definiciju prema kojoj bi se posljedično moglo odrediti stanje svijesti u ne-ljudskih živih bića. Testiranje (samo)svijesti kod životinja izuzetno je problematično jer zahtijeva određenu vrstu epistemološke analize. Na tom tragu, u ovom izlaganju bit će predstavljena filozofska stajališta Thomasa Nagela i Daniela Dennetta o mogućnosti razumijevanja životinjske svijesti.

WHAT IT'S LIKE (NOT) TO BE A BAT: AN EPISTEMOLOGICAL ANALYSIS OF ANIMAL CONSCIOUSNESS

Consciousness represents a concept that in its principle is universally understood and experienced. In the philosophy of mind, conscious, subjective experience is also known as *qualia*. Despite millennia of debate between philosophers and scientists, subjective experience is still a concept that has not reached a consensus. On the other hand, there is also the problem of deciding which beings meet the necessary criteria of awareness. In other words, it is necessary to find an adequate definition according to which the state of consciousness in non-human living beings could be determined. Testing (self) consciousness in animals is extremely problematic because it requires a certain type of epistemological analysis. On that note, this presentation will present the philosophical views of Thomas Nagel and Daniel Dennett on the possibility of understanding animal consciousness.

LUCIJA LJUBIČIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

UTJECAJ VRIJEDNOSNO-NORMATIVNOG SKLOPA NA DJELOVANJE PREMA OKOLIŠU I NE-LJUDSKIM ŽIVIM BIĆIMA

Djelovanje prema okolišu i ne-ljudskim živim bićima, jednom kada je rasloženo, prestaje biti sporadično pitanje ljudske svakodnevice. U ovom izlaganju pokušat ću ponuditi sistematizaciju i analizu raznih kulturnih i socijalnih vrijednosti i normi koje oblikuju ljudsko djelovanje prema okolišu i ne-ljudskim živim bićima. Osim toga, nastojat ću kritički propitati kontekst u kojem se potonje vrijednosti i norme pojavljuju (npr. s obzirom na mjesto stanovanja, prirodne resurse, odnos prema životinjama i sl.), legitimiraju (npr. kroz kulturne i vjerske tradicije, obrazovanje, politiku, potrošnju i sl.) i povezuju s ključnim aspektima (npr. konceptom specizma, antropocentrizma, održivosti, socijalne konstrukcije prirode, etike i sl.). Budući da će ovaj pokušaj sistematizacije i analize uključiti i različite društvene čimbenike, može ga se shvatiti i kao prvi korak prema dubljem razumijevanju i holističkom sagledavanju su-života svih živih bića.

THE INFLUENCE OF THE VALUE-NORMATIVE SYSTEM ON ACTION TOWARDS THE ENVIRONMENT AND NON-HUMAN LIVING BEINGS

Action towards the environment and non-human living beings, once it is closely analysed, ceases to be a sporadic issue of human everyday life. In this presentation, I will try to offer a systematization and analysis of various cultural and social values and norms that shape human action towards the environment and non-human living beings. In addition, I will try to critically examine the context in which the latter values and norms appear (e.g. with regard to the place of residence, natural resources, attitude towards animals, etc.), legitimize (e.g. through cultural and religious traditions, education, politics, consumption, etc.), and connect with key aspects (e.g. the concept of speciesism, anthropocentrism, sustainability, social construction of nature, ethics, etc.). Since this attempt at systematization and analysis will also include various social factors, it can also be understood as a first step towards a deeper understanding and a holistic view of the co-existence of all living beings.

FRAN MIŠKIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

LJUDSKOST NE-LJUDSKOG I ANTROPOMORFIZACIJA ČOVJEKA

Spoznavati svijet oko sebe jest spoznavati sebe, tj. »spoznavati svijet« jest spoznavati »svoj svijet«. Rasprave o relevantnosti i opravdanosti dihotomije »ne-ljudski i ljudski svijeta« ukazuju na možebitnu potrebitost zauzimanja polazišne pozicije pri nastojanjima da se spozna ono »ne-ljudsko«. U tom su smislu posebno važna pitanja opravdanosti kriterija prema kojima će nešto biti označeno kao »ljudsko« ili »ne-ljudsko«. U ovom izlaganju preispitat će se problematika (ne)održivosti navedene distinkcije, kao i dosezi dotičnih rasprava. Pritom će se razmotriti potencijalna međusobna ne-isključivost nekih naizgled oprečnih stajališta te mogućnost stvaranja njihove sinteze.

HUMANITY OF THE NON-HUMAN AND THE ANTHROPOMORPHIZATION OF THE HUMAN BEING

To get to know the world around you is to get to know yourself, that is, to “get to know the world” is to get to know “your world”. Discussions about the relevance and justification of the dichotomy “non-human and human world” point to the possible necessity of taking a starting position in efforts to understand the “non-human”. In that sense, the questions of the justification of the criteria according to which something will be labeled as “human” or “non-human” are particularly important. In this presentation, the issue of the (un)sustainability of the mentioned distinction will be re-examined, as well as the scope of the discussions in question. In doing so, the potential mutual non-exclusivity of some seemingly contradictory points of view and the possibility of creating their synthesis will be considered.

KARLA NJEGRIC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

POKOLJ ŽIVOTINJA NAKON ČERNOBILSKE KATASTROFE: MILOST ILI GENOCID?

Ljudi u svojem nastojanju da produlje i poboljšaju kvalitetu života djeluju na živi i neživi svijet oko sebe. Tehnološka, tehnička, medicinska i ostala dostignuća nemaju uvijek nužno pozitivan učinak na svijet koji nas okružuje. Kroz povijest, bili smo svjedoci katastrofa koje su imale trajne posljedice ne samo na ljudski nego i na sveukupni život. U kojoj mjeri i na koji način ljudi trebaju snositi odgovornost za posljedice svoga djelovanja te gdje su granice ljudskih prava naspram prava ostalih ne-ljudskih živih bića? Referirajući se na Černobilsku katastrofu i posljedice koje je ona ostavila na živi svijet (a posebno životinjski svijet), nastojat ću ponuditi odgovor na potonje pitanje.

SLAUGHTER OF ANIMALS AFTER THE CHERNOBYL DISASTER: MERCY OR GENOCIDE?

In their effort to prolong and improve the quality of life, people affect the living and non-living world around them. Technological, technical, medical, and other achievements do not always necessarily have a positive effect on the world around us. Throughout history, we have witnessed disasters that had lasting consequences not only on human life but on life as a whole. To what extent and in what way should people bear responsibility for the consequences of their actions and where are the boundaries of human rights versus the rights of other non-human living beings? Referring to the Chernobyl disaster and the consequences it left on the living world (especially the animal world), I will try to offer an answer to the latter question

PETRA PAKLAN

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

OPRAVDANOST UPOTREBE NE-LJUDSKIH ŽIVOTINJA U SPORTU

Cilj ovog izlaganja jest kritički razmotriti opravdanost upotrebe ne-ljudskih životinja u sportu. U kontekstu filozofije sporta, Bernard Suits definira sport kao određenu vrstu igre koja podrazumijeva dobrovoljni pokušaj savladavanja ne-nužnih prepreka. Pored toga, Suits ističe četiri karakteristike sporta: (1) testiranje vještina, (2) tjelesna aktivnost, (3) raširena sljedba i (4) institucionalizacija. Na početku izlaganja postaviti će se sljedeće pitanje: kako se u ovu definiciju sporta uklapa instrumentalizacija ne-ljudskih živih bića, tj. može li se sport u kojem se upotrebljavaju životinje zaista smatrati sportom? U izlaganju će se također preispitati postojanje svijesti i volje kod ne-ljudskih živih bića, kao i čovjekova moralnost u kontekstu ljudske eksploatacije životinja u sportu.

JUSTIFICATION OF THE USE OF NON-HUMAN ANIMALS IN SPORTS

The aim of this presentation is to critically consider the justification of the use of non-human animals in sports. In the context of the philosophy of sport, Bernard Suits defines sport as a certain type of game that implies a voluntary attempt to overcome non-necessary obstacles. In addition, Suits emphasizes four characteristics of sports: (1) skill testing, (2) physical activity, (3) widespread following, and (4) institutionalization. At the beginning of the presentation, the following question will be raised: how does the instrumentalization of non-human living beings fit into this definition of sport, i.e. can a sport in which animals are used really be considered a sport? The presentation will also examine the existence of consciousness and will in non-human living beings, as well as human morality in the context of human exploitation of animals in sports.

FILIP PAVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

ETIKA ZEMLJE: ŽRTVOVANJE OKOLIŠA RADI TEHNOLOŠKOG NAPRETKA

Aldo Leopold, američki ekolog i šumar, autor je djela *Ljetopis Pješčanog okruga* (engl. *A Sound County Almanac*, 1949.), u kojem se zalaže na očuvanje i zaštitu ekosustava. Njegov je djelo ostavilo velik utjecaj na globalni ekološki pokret, pružajući jednu novu ekološku etiku – tzv. »etiku zemlje«. Naime, Leopoldova etika utemeljena je na snažnom osjećaju povezanosti između ljudi i prirode (tj. zemlje), čime se strogo suprotstavlja suvremenom tehnološkom napretku koji vodi »otuđenju od prirode«. Iako tehnološki napredak može donijeti mnoge dobrobiti, potrebno je imati na umu i ekološku dobrobit budućih generacija. Cilj je izlaganja istaknuti negativan utjecaj suvremenog napretka u kontekstu etike zemlje Alda Leopolda.

EARTH ETHICS: SACRIFICING THE ENVIRONMENT FOR TECHNOLOGICAL PROGRESS

Aldo Leopold, American ecologist and forester, is the author of the book *A Sound County Almanac* (1949), in which he advocates for the preservation and protection of the ecosystem. His book had a great impact on the global environmental movement, providing a new environmental ethics – the so-called “land ethic”. Namely, Leopold’s ethics is based on a strong sense of connection between people and nature (i.e. the land), which strictly opposes modern technological progress that leads to “alienation from nature”. Although technological progress can bring many benefits, it is also necessary to keep in mind the ecological well-being of future generations. The aim of this presentation is to emphasize the negative impact of modern progress in the context of Aldo Leopold’s land ethic.

MATE PAVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

O OPRAVDANOSTI INTERVENCIJE U PRIRODNI TIJEK STVARI

S obzirom na to da je dobar dio industrijski razvijenih država svijeta prihvatilo ideju »ljudski prouzrokovanih« klimatskih promjena, ne čudi činjenica da su usvojeni mnogi zakoni o zaštiti okoliša. Brojnost zakona i strogoća njihova provođenja razlikuje se od države do države. Bez obzira govorimo li o posljedicama zakona koji su već stupili na snagu ili o onima koji tek trebaju stupiti, postavlja se pitanje: mogu li zakoni utjecati na promjene koje nastoje spriječiti? Referirajući se na knjigu *Bioetički orijentiri za novu epohu* Vladimira Jelkića (2014.), koja se u velikoj mjeri oslanja na filozofiju Friedricha Nietzschea, u ovom izlaganju tematizirat ću opravdanost ljudske intervencije u prirodni tijek stvari.

ON THE JUSTIFICATION OF INTERVENTION IN THE NATURAL COURSE OF THINGS

Given that a good part of the industrially developed countries of the world has accepted the idea of “human-caused” climate change, it is not surprising that many environmental protection laws have been adopted. The number of laws and the strictness of their implementation varies from country to country. Regardless of whether we are talking about the consequences of laws that have already entered into force or those that have yet to enter, the question arises: can laws affect the changes they seek to prevent? In this presentation, by referring to the book *Bioethical Landmarks for the New Epoch* by Vladimir Jelkić (2014), which relies heavily on the philosophy of Friedrich Nietzsche, I will discuss the justification of human intervention in the natural course of things.

JOSIP PERIŠA

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

Studentska debatna radionica »BIOETIKA, OKOLIŠ I NE-LJUDSKA ŽIVA BIĆA«

Studentska debatna radionica »Bioetika, okoliš i ne-ljudska živa bića« sa-
stojat će se od teorijskog uvoda i interaktivne primijenjene debate (tj. razmjene
argumentacije). Teorijski uvod radionice dat će kratak presjek najvažnijih odred-
nica debate (npr. *argumentacija, ekstenzija i mehanizam argumenta, framing ar-
gumenta i persuazija*). Nakon toga, slijedit će »primijenjeni sukob argumenata«
sudionika debatne radionice. U *ad hoc* pripremi na teze vezane uz glavnu temu
ovogodišnje *Studentske bioetičke radionice*, sudionici debatne radionice bit će
podijeljeni u *afirmaciju* i *negaciju*. Tako će se teze doticati odnosa čovjeka i
ne-ljudskih živih bića, okoliša i prirode, lokalnih i globalnih pokreta za zašti-
tu okoliša, klimatskih promjena, univerzalnih kazni za zlodjela prema prirodi i
okolišu, prava životinja i odnosa industrijskih štetnih kemikalija i prirode.

Student Debate Workshop “BIOETHICS, ENVIRONMENT AND NON-HUMAN LIVING BEINGS”

The student debate workshop “Bioethics, Environment and Non-Human
Living Beings” will consist of a theoretical introduction and an interactive
applied debate (i.e. an exchange of arguments). The theoretical introduction
of the workshop will give a brief overview of the most important baselines of
the debate (e.g. *argumentation, argument extension and mechanism, argument
framing, and persuasion*). After that, the “applied conflict of arguments” by
the participants of the debate workshop will follow. In *ad hoc* preparation for
theses related to the main topic of this year’s *Student Bioethics Workshop*, the
participants of the debate workshop will be divided into *affirmation* and *nega-
tion*. Thus, theses will concern the relationship between human and non-hu-
man living beings, environment and nature, local and global movements for
environmental protection, climate change, universal punishments for crimes
against nature and the environment, animal rights, and the relationship be-
tween industrial harmful chemicals and nature.

TIN POGORELAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ETIČKI PROBLEMI ZOOLOŠKIH VRTOVA

U ovom ću izlaganju predstaviti određene etičke probleme povezane sa zoološkim vrtovima i držanjem životinja u zatvoreništvu, izvan njihovih prirodnih staništa. Posebnu ću pažnju posvetiti problemima neadekvatnih nastambi koje krše životinjska prava na slobodu, što sa sobom povlači i pitanje specizma. Osvrnuti ću se i na to kako zoološki vrtovi ne uspijevaju ispuniti odgovarajuće standarde potrebne za adekvatan život životinja. Iako se u većini zooloških vrtova pokušava što vjernije prikazati prirodno stanište životinja, ono nije ništa drugo nego iluzija za posjetitelje. Upitnost takvih praksi ukazuje na potrebu za radikalnijim promišljanjem zaštite životinja.

ETHICAL PROBLEMS WITH ZOOS

In this presentation, I will present certain ethical issues related to zoos and keeping animals in captivity, outside of their natural habitats. I will pay special attention to the problems of inadequate housing that violates animal rights to freedom, which entails the question of speciesism. I will also discuss how zoos fail to meet the appropriate standards required for the adequate life of animals. Although most zoos try to show the natural habitat of animals as faithfully as possible, it is nothing more than an illusion for visitors. The questionability of such practices indicates the need for a more radical rethinking of animal protection.

LUCIJA PUŠONJIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

BIOETIČKA RAZMATRANJA O KORIŠTENJU BILJAKA U KOMPLEMENTARNOJ I ALTERNATIVNOJ MEDICINI NASPRAM TRADICIONALNE MEDICINE

Iako su biljke već stoljećima dio medicinske prakse, nedostaju čvrsti znanstveni dokazi koji bi potvrdili njihovu učinkovitost i sigurnost. Homeopatija i travarstvo ne samo da nerijetko rezultiraju gubitkom biološke raznolikosti nego su često i razlog potencijalne ugroze pacijenata. Bioetika pruža okvir za analizu ovih etičkih problema, kao i razvoj smjernica za praksu. To uključuje: (1) procjenu rizika i dobiti tradicionalne, komplementarne i alternativne medicine, (2) osiguravanje informiranog pristanka i (3) odgovornost i poštivanje autonomije pacijenata. Prekomjerna žetva biljaka u svrhu izrade različitih preparata također pripada među probleme komplementarne i alternativne medicine. U tom smislu, cilj je izlaganja skrenuti pozornost na pouzdane, održive i ekološki prihvatljive prakse u zdravstvenoj industriji.

BIOETHICAL CONSIDERATIONS ON THE USE OF PLANTS IN COMPLEMENTARY AND ALTERNATIVE MEDICINE VERSUS TRADITIONAL MEDICINE

Although plants have been part of medical practice for centuries, there is a lack of solid scientific evidence to confirm their effectiveness and safety. Homeopathy and herbalism not only often result in the loss of biological diversity, but are also often the cause of potential danger to patients. Bioethics provides a framework for analyzing these ethical issues, as well as for developing guidelines for practice. These include: (1) assessing the risks and benefits of traditional, complementary, and alternative medicine, (2) ensuring informed consent, and (3) responsibility and respect for the autonomy of patients. Excessive harvesting of plants for the purpose of making various preparations also belongs to the problems of complementary and alternative medicine. In that sense, the goal of this presentation is to draw attention to reliable, sustainable, and environmentally friendly practices in the healthcare industry.

LENA RAJIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ETIČKA PROBLEMATIKA GENETSKE MODIFIKACIJE ŽIVOTINJA

U ovom ću izlaganju predstaviti određene probleme genetske modifikacije životinja. Za početak, pojasnit ću što to genetska modifikacija životinja uopće jest, na koje sve načine može biti provedena i u koje se sve svrhe provodi. Zatim ću dati kratki povijesni pregled genetske modifikacije životinja, opisati njezine začetke i razvojne stadije do danas. Zadnji, najduži i najrelevantniji dio mog izlaganja ticat će se etičke problematike genetske modifikacije životinja. U tom ću se dijelu dotaknuti teme izobličjenih životinja koje provode svoje živote nezasluženo pateći, upitnosti korištenja živih bića za poboljšanje kvalitete ljudskog života i jednog od najrelevantnijih bioetičkih pitanja: bi li se čovjek trebao »igrati boga«?

ETHICAL ISSUES REGARDING GENETIC MODIFICATION OF ANIMALS

In this presentation, I will present certain problems of genetic modification of animals. To begin with, I will explain what genetic modification of animals is, in what ways it can be carried out, and for what purposes it is carried out. Then I will give a brief historical overview of the genetic modification of animals, and describe its beginnings and development stages until today. The last, longest, and most relevant part of my presentation will concern the ethical issue of the genetic modification of animals. In this part, I will touch on the topic of deformed animals that spend their lives suffering undeservedly, the questionability of using living beings to improve the quality of human life, and one of the most relevant bioethical questions: should man “play god”?

TILIJASIMON

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

VAŽNOST FILOZOFIJE U EKOLOŠKOJ KRIZI

Suvremeno doba suočava se sa sve gorom ekološkom situacijom. Razne znanosti – od biologije i kemije, preko fizike i matematike do sociologije i politologije – nastojale su riješiti goruće probleme ekološke krize. Međutim, mnogi ovoj skupini znanosti nikako ne bi pribrojili i filozofiju. Ovim izlaganjem pokušat ću to promijeniti. Naime, ekološka kriza, kako ističe Vittorio Hösle, kroz nekoliko će godina doseći stanje katastrofe. On smatra da je u ekološkoj krizi potrebno razvijati filozofsku misao upravo zato što ekološka kriza predstavlja »kolektivno samoubojstvo«, ona nije tek neka puka katastrofa, već »čovjekova odgovornost«. S tim u vidu, postavljaju se dva pitanja: (1) koji je razlog ovakvog ljudskog ponašanja i (2) koja je uloga Apsoluta kojemu se ljudi povjeravaju?

IMPORTANCE OF PHILOSOPHY IN THE ENVIRONMENTAL CRISIS

The modern era is facing an increasingly worse environmental situation. Various sciences – from biology and chemistry, physics and mathematics to sociology and political science – tried to solve the pressing problems of the ecological crisis. However, many would not include philosophy in this group of sciences. With this presentation, I will try to change that. Namely, the ecological crisis, as Vittorio Hösle points out, will reach a state of catastrophe in a few years. He believes that in the ecological crisis, it is necessary to develop philosophical thought precisely because the ecological crisis represents “collective suicide”, it is not just a simple disaster, but “human responsibility”. With this in mind, two questions arise: (1) what is the reason for this kind of human behaviour, and (2) what is the role of the Absolute to whom people entrust themselves?

DORA ŠAJNIĆ

*Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

ODNOS PREMA NE-LJUDSKIM ŽIVIM BIĆIMA U ISLAMU I KRŠĆANSTVU S NAGLASKOM NA ODNOS PREMA ŽIVOTINJAMA

U Svetim spisima islama i kršćanstva, kao i u službenim dokumentima navedenih religija, nailazimo na niz uredbi, prijedloga, zakona i propisa koji se tiču odnosa čovjeka prema ne-ljudskim živim bićima. Potonji dokumenti nude nam smjernice kako i na koji način postupati s njima te kako se postaviti u odnosu na ne-ljudska živa bića. Pored Kur'ana i Biblije, u našoj smo se analizi poslužili i nizom članaka, službenih vjerskih dokumenata i izvora koji se bave pitanjem ophođenja prema ne-ljudskim živim bićima, prvenstveno životinjama. Iako je naglasak izlaganja na ljudskom odnosu prema životinjama, osvrnut ćemo se i na ljudsko ophođenje prema prirodi i čitavom ekosustavu.

RELATION TOWARDS NON-HUMAN LIVING BEINGS IN ISLAM AND CHRISTIANITY WITH AN EMPHASIS ON THE RELATION TOWARDS ANIMALS

In the Holy Scriptures of Islam and Christianity, as well as in the official documents of the above-mentioned religions, we come across a series of decrees, proposals, laws, and regulations concerning the human relation towards non-human living beings. The latter documents offer us guidelines on how and in what way to deal with them and how to position ourselves in relation to non-human living beings. In addition to the Qur'an and the Bible, in our analysis, we used a number of articles, official religious documents, and sources that deal with the issue of the treatment of non-human living beings, primarily animals. Although the focus of this presentation is on the human relation towards animals, we will also look at the human treatment of nature and the entire ecosystem.

ANTON TIPURA

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

DRUŠTVENE MREŽE I ZAŠTITA OKOLIŠA

U ovom izlaganju govorit ću o društvenim mrežama i njihovom utjecaj na ljudsku percepciju. Krenut ću od pojma *greenwashing*, koji je ključan za razumijevanje načina prenošenja poruka o zaštiti okoliša putem društvenih mreža. Naime, velika rasprostranjenost i uporaba društvenih mreža u suvremenom društvu omogućuje brže širenje informacija (npr. informacije o zaštiti okoliša). Ipak, velika rasprostranjenost i doseg društvenih mreža može imati i negativan utjecaj u prenošenju (dez)informacija o temama vezanim za zaštitu okoliša. Svrha je ovog izlaganja istaknuti nekoliko aktivističkih pokreta koji su se razvili na društvenim mrežama s naglaskom na promicanje ekološke osviještenosti.

SOCIAL NETWORKS AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

In this presentation, I will talk about social networks and their influence on human perception. I will start with the concept of *greenwashing*, which is key to understanding how environmental messages are conveyed through social networks. Namely, the widespread and use of social networks in modern society enables faster dissemination of information (e.g. information about environmental protection). However, the widespread and reach of social networks can also have a negative impact on the transmission of (dis)information on topics related to environmental protection. The purpose of this presentation is to highlight several activist movements that have developed on social media with an emphasis on promoting environmental awareness.

JOSIP TIŠLAR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ŽIVOT ŠUME

Ovo se izlaganje najvećim dijelom oslanja na kontroverznu knjigu *The Hidden Life of Trees: What They Feel, How They Communicate. Discoveries from a Secret World* Petera Wohllebena [*Skriveni život drveća: što osjećaju, kako komuniciraju. Otkrića iz tajnog svijeta*, 2015.], u kojoj autor prikazuje: (1) kako drveća »komuniciraju«, (2) kako se prilagođavaju na promjene u okolišu, (3) kako »uče« i (4) kakav utjecaj ljudska aktivnost i klimatske promjene imaju na njihov život. Bazirajući se na znanstvenom istraživanju šumara i zaštitnika prirode, knjiga nudi fascinantnu perspektivu u okviru koje je moguće pronaći i bioetičku problematiku, pokazujući kako čovjek može pomoći, ali i odmoći drveću i njihovom ekosustavu.

THE LIFE OF THE FOREST

This presentation is largely based on the controversial book *The Hidden Life of Trees: What They Feel, How They Communicate. Discoveries from a Secret World* by Peter Wohlleben (2015), in which the author shows: (1) how trees “communicate”, (2) how they adapt to changes in the environment, (3) how they “learn”, and (4) what influence human activity and climate change have on their life. Based on the scientific research of foresters and nature conservationists, the book offers a fascinating perspective within which it is possible to find bioethical issues, showing how man can help, but also harm trees and their ecosystem.

LUCIJA VERŠIĆ

*Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb,
Croatia*

VAŽNOST RODITELJSKE ULOGE U OSTVARIVANJU DJETETOVA (LJUDSKOG) ODNOSA PREMA OKOLIŠU I NE-LJUDSKIM ŽIVIM BIĆIMA

Ljudski je odnos prema okolišu i svim živim bićima uvelike determiniran neposrednim okruženjem i odgojem. U ovom ću izlaganju donijeti kratak pregled važnosti uloge roditelja i odgoja u ostvarivanju djetetova (ljudskog) odnosa prema okolišu i ne-ljudskim živim bićima. Prikazat ću razne primjere i osnove za uspostavu intervencija usmjerenih na roditelje u ostvarivanju ciljeva održivog razvitka, kao i ulogu stručnjaka koji rade s djecom i odraslima u osvještavanju važnosti ove teme.

THE IMPORTANCE OF THE ROLE OF PARENTS IN ACHIEVING CHILD'S (HUMAN) RELATION TO THE ENVIRONMENT AND NON-HUMAN LIVING BEINGS

The human relationship towards the environment and all living beings is largely determined by the immediate environment and upbringing. In this presentation, I will provide a brief overview of the importance of the role of parents and upbringing in achieving child's (human) relation to the environment and non-human living beings. I will present various examples and bases for establishing interventions aimed at parents in achieving the goals of sustainable development, as well as the role of experts who work with children and adults in raising awareness of the importance of this topic.

MIHAEL VRBANC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ODNOS POLJOPRIVREDNIH DJELATNOSTI I KULTURE U ANTIČKOJ GRČKOJ

Poljodjelstvo i agrokultura osnovne su ljudske djelatnosti te nezaobilazni dio funkcioniranja svakog društva. U antičkoj Grčkoj, kao i u svim ranim civilizacijama, razvitak tehnologije u poljodjelstvu bio je i pokazatelj ljudskog razvitka toga vremena. Također, u antičkoj Grčkoj napose, određene sezonske agrikulturne djelatnosti koreliraju s kulturnim i religijskim događanjima, tako poljoprivredni ciklusi određuju ceremonije i društvene svečanosti. Kulturni život i poljoprivredni ciklusi toliko su usko isprepleteni da se razumijevanje svijeta i prirode, prirodnih nepogoda i zemljine plodnosti pripisuju nadnaravnim silama i pripadnim božanstvima. Cilj je izlaganja prikazati izrazito zanimljivu ulogu i isprepleten odnos agrokulture u životu starih Grka.

RELATIONSHIP BETWEEN AGRICULTURAL ACTIVITIES AND CULTURE IN ANCIENT GREECE

Farming and agriculture are basic human activities and an indispensable part of the functioning of every society. In ancient Greece, as in all early civilizations, the development of technology in agriculture was also an indicator of the human development of that time. Also, in ancient Greece in particular, certain seasonal agricultural activities correlate with cultural and religious events, thus agricultural cycles determine ceremonies and social festivities. Cultural life and agricultural cycles are so closely intertwined that the understanding of the world and nature, natural disasters and the earth's fertility are attributed to supernatural forces and associated deities. The aim of this presentation is to show the extremely interesting role and intertwined relationship of agriculture in the life of the ancient Greeks.

ANA MARIJA ZAGODE, JAN POSPIHALJ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

ETIČKI ASPEKTI UZGOJA PASA U LOKALNOM I GLOBALNOM KONTEKSTU

Brojne se pasmine životinja, najčešće pasa, uzgajaju unatoč zdravstvenim problemima koji umanjuju kvalitetu njihova života. Taj fenomen ocrta razne bioetičke dileme: ukazuje na ljudsku potrebu dominiranja prirodom, upozorava da u odnosu prema ne-ljudskim živim bićima vlada želja za profitom te oslikava činjenicu da ljudi žrtvuju zdravlje i kvalitetu života pasa zbog estetike. Genetska manipulacija i selektivni uzgoj pasa otvaraju sljedeća pitanja: (1) treba li se uzgoj pasa vršiti samo zato što je moguće, (2) kakva je opravdanost uzgoja pasa sa zdravstvenim problemima, (3) koje su zakonske i etičke implikacije ove prakse u Hrvatskoj i svijetu, (4) postoje li mogućnosti regulacije ovih procesa, (5) koji su bio-sociološki učinci ove prakse na okoliš? Izlaganjem želimo istaknuti određene probleme uzgoja pasa, licemjernost čovjeka u navedenim praksama te zakonske i socijalne okvire ove teme u Hrvatskoj i svijetu.

ETHICAL ASPECTS OF DOG BREEDING IN THE LOCAL AND GLOBAL CONTEXT

Numerous breeds of animals, mostly dogs, are bred despite health problems that reduce their quality of life. This phenomenon outlines various bio-ethical dilemmas: it points to the human need to dominate nature, warns that there is a desire for profit in relation to non-human living beings, and depicts the fact that people sacrifice the health and quality of dog lives for the sake of aesthetics. Genetic manipulation and selective breeding of dogs raise the following questions: (1) should dog breeding be done only because it is possible, (2) what is the justification for breeding dogs with health problems, (3) what are the legal and ethical implications of this practices in Croatia and the world, (4) are there possibilities to regulate these processes, (5) what are the bio-sociological effects of this practice on the environment? With the presentation, we want to emphasize certain problems of dog breeding, human hypocrisy in the mentioned practices, and the legal and social framework of this topic in Croatia and the world.

ALISA ZVIAGINA

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

TEHNOLOŠKI UTJECAJ NA ODNOS »ČOVJEK – PRIRODA«

Pozivi na buđenje bio- i eko-osviještenosti svakim su danom sve glasniji. Interdisciplinarne ideje i principi, budući da su filozofski utemeljeni u znanstvenoj slici svijeta, dobivaju metodološki status i određuju promjene u svjetonazoru. Dakle, Protagorino »čovjek je mjera svih stvari« trebalo bi zamijeniti s »djeluj tako da posljedice tvojih postupaka odgovaraju cilju kontinuiteta istinski ljudskog života na Zemlji«. Međutim, uočavamo polaritet u svijesti suvremenog čovjeka koji se izražava u dihotomiji »čovjek – priroda« i transformira u praktičnu suprotnost između antropocentrizma i biocentrizma. Tehnološka sfera mijenja recepciju stvarajući stav »ja – stroj – svijet«. Kako robot dobiva ljudske osobine, tako se nastavljaju pokušaji prilagođavanja svijeta vlastitom izgledu. Je li, dakle, moguća perspektiva dijaloga čovjeka s prirodom (i vanjskom – fizičkom i unutarnjom – biološkom) i koja je u svemu tome uloga tehnologije?

TECHNOLOGICAL IMPACT ON THE “HUMAN – NATURE” RELATION

Calls for the awakening of bio- and eco-awareness are getting louder every day. Interdisciplinary ideas and principles, being philosophically grounded in the scientific picture of the world, acquire methodological status and determine changes in the world outlook. Thus, Protagoras' "man is the measure of all things" should be replaced by "act so that the consequences of your actions correspond to the goal of continuity of truly human life on Earth". However, we can observe polarity in the consciousness of modern man, which is expressed in the dichotomy "human – nature", and transformed into a practical opposition between anthropocentrism and biocentrism. The technological sphere changes the reception, creating the attitude of "I – machine – world". As the robot gains human traits, so continue the attempts to adjust the world to our own appearance. So, is the prospect of man's dialogue with nature possible (both external – physical and internal – biological), and what is the role of technology in all of this?

Okrugli stol
UMJETNA INTELIGENCIJA I
BUDUĆNOST ČOVJEČANSTVA

Round Table
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND
THE FUTURE OF HUMANITY

LUKA FOTAK

*Opća bolnica Varaždin – Služba za plućne bolesti i TBC, Klenovnik, Hrvatska /
Varaždin General Hospital – Hospital for Pulmonary Diseases and TBC,
Klenovnik, Croatia*

UMJETNA INTELIGENCIJA U MEDICINI – *QUO VADIS?*

Uporaba umjetne inteligencije (UI) u medicini nije novost i već se duže vrijeme u redovitoj dijagnostici koristi kao pomoć kliničaru kod slikovnih metoda (radiologija, patologija) te se svojom točnošću praktički približila ili izjednačila sa rezultatima iskusnog kliničara, a volumen informacija koji takav sustav može procesuirati u kratkom vremenskom roku već je nadmašio sposobnosti čovjeka. Posljednjih godinu dana veliku su buku podigli sustavi GPT (*Generative Pre-Trained Transformer*), koji svakom novom iteracijom daju naizgled nevjerovatne rezultate, imajući pristup enormnim bazama teksto-va na temelju kojih daju pisani odgovor na upit postavljen prirodnim jezikom (*natural language*). Stvarna UI još je uvijek daleko (*AGI – Artificial General Intelligence*), ali će nas iznenaditi svojom brzom pojavom i još bržom integracijom u svakodnevni život. Trenutni problem svih sustava UI jest to što niti njihovi kreatori ne mogu u potpunosti objasniti njihov način funkcioniranja, što otvara mogućnost grešaka koje možda neće biti otkrivene – je li točnost od 90 % prihvatljiva u medicini? Je li 99 % ili 99,99 %? Tko je odgovoran za pogreške sustava UI?

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MEDICINE – *QUO VADIS?*

The usage of artificial intelligence (AI) in medicine is not new and it is already being used in regular diagnostics for some time (radiology, pathology), and its accuracy is close to or equal to that of an experienced clinician, and the volume of information an AI system can process in a short period of time has already surpassed that of a human. Last year, a lot of noise has been made around GPT (*Generative Pre-Trained Transformer*) systems that give seemingly incredible results with each new iteration, having access to enormous text libraries based on which they give written answers to queries given in natural language. True AI is still far away (*AGI – Artificial General Intelligence*), but the speed of its arrival and integration in our daily lives will surprise us. The current problem of AI systems is that not even their creators can fully explain the way they work, which opens possibilities for errors which could remain undiscovered - is an accuracy of 90% acceptable in medicine? How about 99% or 99.99%? Who is responsible for AI system mistakes?

DOMINIK MIKIĆ

*University of Hagen, Germany & University of Zagreb, Croatia /
Sveučilište u Hageni, Njemačka & Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE ROLE OF BIOETHICS IN HUMAN–AI INTERACTION

Based on the start of the OpenAI language model ChatGPT, the effects of artificial intelligence on human–AI interaction will be examined and the role of integrative bioethics will be considered. While some countries are already working on a ban on ChatGPT, others welcome the work simplification and process acceleration associated with the new technology. What are the benefits of ChatGPT and other AIs for our society? What dangers are there? Where should we be careful and set boundaries? This and more questions are waiting to be answered, while time is running short.

ULOGA BIOETIKE U ODNOSU ČOVJEKA I UMJETNE INTELIGENCIJE

S obzirom na početak OpenAI jezičnog modela ChatGPT, ispitat će se učinci umjetne inteligencije na odnos čovjeka i umjetne inteligencije te će se razmotriti uloga integrativne bioetike. Dok neke zemlje već rade na zabrani ChatGPT-a, druge pozdravljaju pojednostavljenje rada i ubrzanje procesa povezanog s novom tehnologijom. Koje su prednosti ChatGPT-a i drugih oblika umjetne inteligencije za naše društvo? Koje opasnosti prijete? Gdje trebamo biti oprezniji i postaviti granice? Ova i mnoga druga pitanja čekaju odgovore, a vremena je sve manje.

IVAN PERKOV, STJEPAN KROVINOVIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PAMETNI GRADOVI: PUT PREMA UTOPIJI ILI DISTOPIJI?

Koncept pametnog grada sve je prisutniji u znanstvenim i stručnim radovima, ali i u javnoj sferi. U najširem smislu, radi se o konceptu koji uključuje primjenu suvremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija u svrhu poboljšanja kvalitete života građana. Još se uvijek radi o tzv. teorijskom kišobran-konceptu pod kojim se skriva niz raznovrsnih i heterogenih odrednica i rješenja među koje se najčešće uključuju pametno stanovanje, pametan transport, pametna energetika i pametno upravljanje. Pametni gradovi podrazumijevaju i razmjenu i obradu ogromnih količina podataka u svrhu optimizacije korištenja resursa. Uz potencijalne dobrobiti za građane, realizacija koncepta pametnog grada nosi i određene rizike, u prvom redu vezane uz kontrolu, sigurnost podataka i povredu privatnosti građana. U izlaganju će se kritički analizirati koncept pametnog grada, prikazat će se primjeri realizacije u praksi i pokušati dati odgovor na naslovno pitanje: jesu li pametni gradovi put prema utopijskom ili distopijskom životu?

SMART CITIES: THE ROAD TO UTOPIA OR DYSTOPIA?

The concept of the smart city is increasingly present in academic and professional works, but also in the public sphere. In its broadest sense, it is a concept that involves the application of modern information and communication technologies to improve the quality of life of citizens. It is still the so-called theoretical umbrella concept, under which a number of diverse and heterogeneous determinants and solutions are hidden, mostly including smart housing, smart transport, smart energy, and smart management. Smart cities also mean sharing and processing huge amounts of data to optimise the use of resources. Besides the potential benefits for citizens, the implementation of the smart city concept also carries certain risks, especially in terms of control, data security and violation of citizens' privacy. The lecture will critically analyse the smart city concept, show examples of implementation in practise and try to answer the title question: Are smart cities the way to a utopian or dystopian life?

LUKA PERUŠIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

BIOETHICAL COMPLEXITY OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

In the presentation, the complex structure of artificial intelligence as sociodisruptive practice emboldening biotic stratification will be demonstrated briefly for the purpose of giving insight into (1) the depth of its potential impact on life, and (2) the degree of moral reflexivity it requires for the achievement of humane orientation in its unavoidable global implementation.

BIOETIČKA KOMPLEKSNOŠT UMJETNE INTELIGENCIJE

U izlaganju će se ukratko demonstrirati složena struktura umjetne inteligencije kao sociodisrupcijske prakse koja potiče biotičku stratifikaciju. Svrha je izlaganja davanje uvida u (1) dubine potencijalnog utjecaja umjetne inteligencije na život i (2) stupanj moralne refleksije koju izazov umjetne inteligencije zahtijeva za postizanje čovječne orijentacije u njenoj neizbježnoj globalnoj primjeni.

LUKA POSLON

*Laboratorij za etiku digitalnih tehnologija u zdravstvu (Digit-HeaL),
Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Digital Healthcare Ethics Laboratory (Digit-HeaL), Croatian Catholic
University, Zagreb, Croatia*

OSTVARIVANJE PUNOG POTENCIJALA ChatGPT-a POMOĆU OBJAŠNJIVE UMJETNE INTELIGENCIJE

ChatGPT kao veliki jezični model posjeduje snažan potencijal koji se pokazao impresivnim u brojnim znanstvenim područjima uključujući medicinu, ali i zdravstvenu skrb. Potencijal ChatGPT-a posebno se može ostvariti u posredovanju komunikacije između zdravstvenih djelatnika ili pacijenata u svrhu unapređenja razumijevanja medicinskih postupaka ili terapije. No, usprkos snažnom potencijalu ChatGPT-a, izazov objašnjivosti u umjetnoj inteligenciji (AI) ostaje neriješen. Izazov objašnjivosti očituje se u odgovoru na pitanje koje će uvelike pomoći u razumijevanju rada velikih jezičnih modela: »Zašto model dolazi do određene odluke?« Objasnjiva umjetna inteligencija (xAI) pruža mogućnost praćenja čimbenika koji uzrokuju netočne podatke i razumijevanja podataka do kojih je došao određeni model AI, kako bi se putem posredovanja unaprijedila komunikacija te odnos između liječnika i pacijenta.

USING EXPLAINABLE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO REACH ChatGPT'S FULL POTENTIAL

LLM like ChatGPT have enormous potential and have been used in a variety of scientific domains including medicine and healthcare. ChatGPT's potential can be notably appreciated when it facilitates communication between healthcare professionals or patients in order to enhance understanding of medical treatments or procedures. Despite ChatGPT's significant potential, the problem of explainability in artificial intelligence (AI) has not been resolved. The answer to the question "Why does the model come to a certain decision?" will go a long way toward explaining the work of LLMs, and it will also reveal the difficulties of explainability. Explainable artificial intelligence (xAI) enables the ability to identify the causes of erroneous data and comprehend the conclusions drawn by a specific AI model in order to help foster better communication and stronger physician–patient relationships.

MAJA VEJIĆ

*Journal "Medix", Zagreb, Croatia /
Časopis »Medix«, Zagreb, Hrvatska*

DOCTOR – THE LAST HUMAN IN MODERN MEDICINE?

The rapid development of modern technology in the 21st century, and especially the development of the intelligent softwares capable of "learning" based on collecting and analyzing enormous amounts of data, has caused the changes in the role of humans in many professions. The machines are becoming faster, more precise and less prone to mistakes than humans, making the humans "less effective" in comparison. This technological progress has already made an impact in the field of medicine, especially when it comes to diagnostics and care for the chronic patients. This opens the question whether the sophisticated machine can completely replace the human in medicine (be it a nurse or a doctor), what is the role of a doctor in medicine today, and what will the role of a doctor look like in the future. The aim of this paper is to take a look at the role of a doctor in the care for the patient from an ethical, and primarily humane perspective, as to show that machines aside, it is still the doctor–patient relationship that is the main basis for a quality treatment of the patient and the main ground for the most effective care for the palliative patients.

LIJEČNIK – ZADNI ČOVJEK U MODERNOJ MEDICINI?

Rapidnim razvojem tehnologije u 21. stoljeću, a naročito razvojem »inteligentnih« *softwarea* koji skupljanjem i kategoriziranjem velikih količina podataka »uče«, usavršavaju se i postižu brze i precizne analitičke rezultate, uloga se ljudi u mnogim profesijama mijenja. Strojevi i programi postaju sve precizniji, pa i efikasniji od ljudi, s manjim postotcima grešaka i značajno većom brzinom obrade podataka. Ovaj se tehnološki napredak već sad ozbiljno odražava na medicinu, osobito u pitanju dijagnostike te skrbi o kroničnim pacijentima. Nameću se pitanja mogu li sofisticirani strojevi u potpunosti zamijeniti zdravstvene djelatnike (od medicinskih sestara do liječnika), koja je funkcija liječnika u medicini danas, a koja će biti u bližoj budućnosti. Cilj je izlaganja iz etičke, primarno humane perspektive promotriti širu funkciju liječnika u brizi o pacijentu te važnost odnosa liječnik–pacijent kao glavne baze za kvalitetno i uspješno liječenje pacijenta, kao i za adekvatnu i humanu skrb o palijativnim pacijentima.

PREDRAG ZIMA

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

KROČENJE JEDNOROGA: GRANICE KORIŠTENJA INFORMATIČKE TEHNOLOGIJE I UMJETNE INTELIGENCIJE

Informatička tehnologija (IT), a sa njom i tzv. umjetna inteligencija (UI), postala je dio svakodnevice velikog dijela ljudi. Kao i svaka tehnologija, i ova je neutralna i ovisi o nama kako ćemo ju koristiti, u koje ćemo ju okvire smjestiti, kako ćemo »ukrotiti jednoroga«. Razvoj ove tehnologije, a u posljednje vrijeme i tzv. UI, otvara mnoga etička i pravna pitanja. Europska unija i pojedine države članice pokušavaju odgovoriti na ta pitanja uvođenjem određenih pravnih ograničenja koja se često nazivaju etičkima, primjerice, *Vodič EU o etici u korištenju UI: kontekst i primjena* (2019.) te *Etički okvir za UI, robotsku i druge tehnologije* (2020.). Tu se postavlja i pitanje: postaju li etička pravila iskazana kroz pravnu nomu, zapravo pravna pravila, kakve su mogućnosti pravne regulacije etičkih normi i može li se uopće ograničiti razvoj u tome smislu. Stvaranje, distribucija i konzumiranje informacija mijenjaju se dramatično, što utječe na postojeću regulaciju medija, kako klasičnih, tako i elektroničkih. Razvoj IT i UI bez odgovarajuće regulacije nosi sa sobom rizike, kako za postignutu razinu prava i sloboda, tako i za određene etičke vrijednosti. Moderna društva moraju biti usmjerena na određivanje pravnih i etičkih okvira da bi prevenirala moguće zloporabe i minimizirala rizike od mogućih negativnih posljedica razvoja IT.

TAMING THE UNICORN: THE LIMITS OF USING INFORMATION TECHNOLOGY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Information technology (IT), as well as so-called artificial intelligence (AI), has become part of everyday life for a large part of people. Like any technology, this one is neutral and it depends on us how we will use it, in which frameworks we will place it, how we will “tame the unicorn”. The development of this technology and recently the so-called AI raises many ethical and legal issues. The European Union and individual member states try to

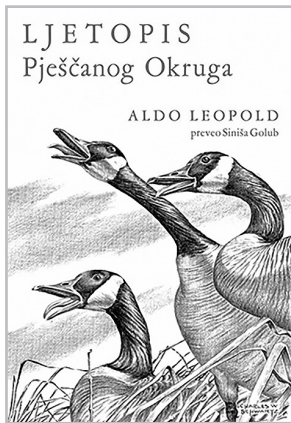
answer these questions by introducing certain legal restrictions that are often called ethical, for example: *EU Guide on Ethics in the Use of AI: Context and Application* (2019) and *An Ethical Framework for AI, Robotics and Other Technologies* (2020). The question arises here: Do the ethical rules expressed through legal regulations become, in fact, legal rules, what are the possibilities of legal regulation of ethical norms and whether development in this sense can be limited at all. The creation, distribution and consumption of information is changing dramatically, which affects the existing regulation of media, both classical and electronic. The development of IT and AI, without proper regulation, carries with it risks, both for the achieved level of rights and freedoms, and for certain ethical values. Modern societies must be focused on defining legal and ethical frameworks in order to prevent possible abuses and minimize the risks of possible negative consequences of IT development.

**predstavljanje
recentnih
bioetičkih
izdanja**

**presentation of
recent bioethical
publications**

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja održat će se u ponedjeljak, 15. svibnja 2023., u Malom Lošinj (hotel *Aurora*, dvorana A), s početkom u 21 sat. Bit će predstavljena sljedeća izdanja:

Presentation of recent bioethical publications will be held on Monday, May 15, 2023, in Mali Lošinj (*Aurora Hotel*, Hall A), at 9:00 p.m. The following publications will be presented:

Aldo Leopold:

Ljetopis Pješčanog okruga

[Croatian translation of *A Sand County Almanac* by Aldo Leopold]

Sveti Martin na Muri: SmartWay, 2021

Predstavljачica / Presenter: Dora Bukovac

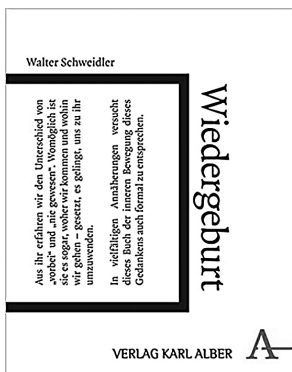
Hans Blumenberg – Hans Jonas:

Briefwechsel

[*Correspondence*]

Berlin: Suhrkamp Verlag, 2022

Predstavljач / Presenter: Marcus Knaup

Walter Schweidler:

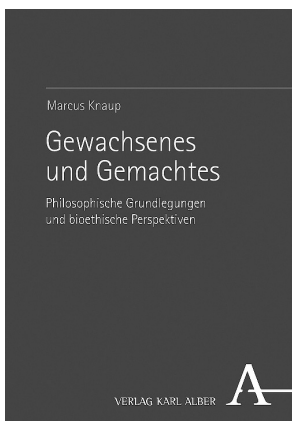
Wiedergeburt

[*Rebirth*]

Freiburg, München:

Verlag Karl Alber, 2020–2022

Predstavljatelj / Presenter: Walter Schweidler

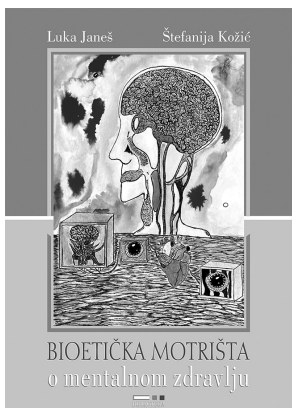
Marcus Knaup:

Gewachsenes und Gemachtes: Philosophische Grundlegungen und bioethische Perspektiven

[*The Grown and the Made: Philosophical Foundations and Bioethical Prospects*]

Baden-Baden: Verlag Karl Alber, 2023

Predstavljatelj / Presenter: Ante Čović

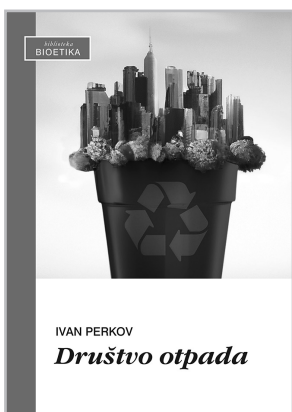

Luka Janeš, Štefanija Kožić (ur./eds.):

Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju
[*Bioethical Views on Mental Health*]

Zagreb: Centar za bioetiku Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2023

Predstavljачica / Presenter: Ines Skelac

Ivan Perkov:

Društvo otpada
[*Waste Society*]

Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2022

Predstavljач / Presenter: Luka Janeš

IGOR
ETEROVIĆ

FILOZOFIJA
I BIOETIKA
PLANINA-
RENJA

BIBLIOTEKA
FILOZOFSKIH ISTRAŽIVANJA

Igor Eterović:

Filozofija i bioetika planinarenja
[*Philosophy and Bioethics of Mountaineering*]
Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2023

Predstavljatelj / Presenter: Jan Defrančeski

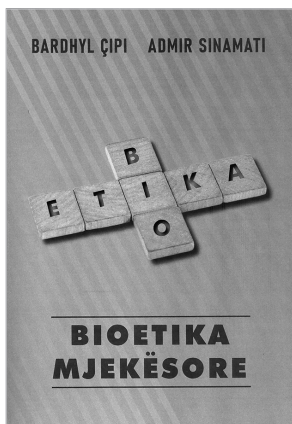
Odgovori za životinje

Bruno Ćurko | Josip Guć

Bruno Ćurko, Josip Guć:

Odgovori za životinje: razvoj kritičke misli i bioetičkog senzibiliteta kod djece
[*Education for Animals: Development of Critical Thinking and Bioethical Sensibility in Children*]
Zadar: Udruga Mala filozofija, 2022

Predstavljatelj / Presenter: Tomislav Krznar

Bardhyl Çipi, Admir Sinamati:

Bioetika mjekësore

[*Medical Bioethics*]

Tirana: Flamuri, 2023

Predstavljач / Presenter: Hrvoje Jurić

Eva D. Bahovec:

Foucaultova kraljevska pot med filozofijo, zgodovino in psihoanalizo

[*Foucault's Royal Road between Philosophy, History and Psychoanalysis*]

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2023

Predstavljач / Presenter: Hrvoje Jurić

ČASOPIS *NOVA PRISUTNOST* –
 prvih dvadeset godina
 [JOURNAL *NOVA PRISUTNOST* (*New Presence*) –
 first twenty years]
 Zagreb: Kršćanski akademski krug

Predstavljajući / Presenter: Katica Knezović

ČASOPIS *MEDIX* – noviji brojevi
 [JOURNAL *MEDIX* – recent issues]
 Zagreb: C. T. – Poslovne informacije d.o.o.

Predstavljajući / Presenter: Maja Vejić

ČASOPIS *FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA* –
temati »Bioetička misao u pravnom okviru«
[JOURNAL *FILOZOFSKA ISTRAŽIVANJA*
(*Philosophical Investigations*) – issues on
“Bioethical Thought in Legal Framework”]
Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo

Predstavljač / Presenter: Luka Perušić

**izložba
fotografija**

**photo
exhibition**

IZLOŽBA FOTOGRAFIJA
Betonski spavači:
»brutalna« utopija, etika i estetika
zgrada u Osijeku
(Ivan Kelam Rupčić i Fran Andrić)

Hotel *Aurora*, Mali Lošinj
14.–17. svibnja 2023.

Autori izložbe *Betonski spavači: »brutalna utopija, etika i estetika zgrada u Osijeku* dvojica su mladića iz Osijeka, Ivan Kelam Rupčić i Fran Andrić. Osim prijateljstva, spaja ih zajednička ljubav prema fotografiji i arhitekturi. Autori svojom strašću i entuzijazmom prema fotografiji, arhitekturi, gradu, putujući gradskim trgovima, ulicama i parkovima, prikazuju maleni djelić ljepota koje otkrivaju u svojem gradu. Njihova fascinacija arhitektonskim stilom poznatim pod nazivom *brutalizam*, koji odlikuju masivnost, neobrađene grube površine, neobični oblici i ekspresija strukture jasnih, minimalističkih ploha i linija, govori o monumentalnoj ljepoti, o utiscima strahopoštovanja koje ostavljaju na promatrača i o ideji pokoravanja betona i isticanju njegove čvrste i masivne sive linije u totalnom kontrastu s mekom eteričnošću nježnih, zelenih oaza u osmišljenom urbanističkom planu.

Ivan Kelam Rupčić ima 17 godina i učenik je drugog razreda II. (jezične) gimnazije u Osijeku. Svoju ljubav prema fotografiji otkrio je još kao maleni dječak i ona je prerasla u strast. Tako je polako povezoao svoje interese za arhitekturom i fotografijom u jedno te je, otkrivajući ljubav prema građevinama, gradu i fotografiji, spojio sve u zanimljive fotografske priče i prikaze uspavanih *betonskih spavača* pomalo zaboravljenog arhitektonskog stila pod nazivom *brutalizam*.

Fran Andrić ima 17 godina i učenik je drugog razreda II. (jezične) gimnazije u Osijeku. Strastveni je košarkaš i ljubitelj pokreta. Ljubav prema fotografiji otkrio je putujući krajolicima Hrvatske. Živeći i sam u jednom od *betonskih spavača* u osječkom naselju Sjenjak, otkriva ljepote osmišljenih urbanih sjecišta i planova te fotografijom oslikava i priča priču o *betonskim spavačima* grada.

Fotografije Ivana Rupčića Kelama i Frana Andrića možete pronaći na njihovom Instagram-profilu: https://instagram.com/socialist_architecture_croatia?igshid=YmMyMTA2M2Y=

PHOTO EXHIBITION
Concrete Sleepers:
“Brutal” Utopia, Ethics and Aesthetics of
Buildings in Osijek
(Ivan Kelam Rupčić and Fran Andrić)

Aurora Hotel, Mali Lošinj
May 14–17, 2023

The authors of the exhibition *Concrete Sleepers: “Brutal utopia, Ethics and Aesthetics of Buildings in Osijek* are two young men from Osijek, Ivan Kelam Rupčić and Fran Andrić. In addition to friendship, they share a common love for photography and architecture. With their passion and enthusiasm for photography, architecture, and the city, the authors, traveling through city squares, streets and parks, show a small part of the beauty they discover in their city. Their fascination with the architectural style known as *brutalism*, which is characterized by massiveness, untreated rough surfaces, unusual shapes and the expression of the structure of clear, minimalist surfaces and lines, speaks of monumental beauty, of the awe-inspiring impressions they leave on the observer and of the idea of subduing concrete and highlighting its solid and massive gray lines in total contrast with the soft ethereality of gentle, green oases in a designed urban plan.

Ivan Kelam Rupčić is 17 years old and a second grade student in the Second (Language) Gymnasium in Osijek. He discovered his love for photography as a small boy and it grew into a passion. So he slowly combined his interests in architecture and photography into one and, discovering his love for buildings, the city and photography, combined everything into interesting photographic stories and depictions of *concrete sleepers* of a somewhat forgotten architectural style called *brutalism*.

Fran Andrić is 17 years old and a second grade student in the Second (Language) Gymnasium in Osijek. He is a passionate basketball player and a fan of movement. He discovered his love for photography while traveling through the landscapes of Croatia. Living himself in one of the *concrete sleepers* in the Osijek neighborhood of Sjenjak, he discovers the beauty of designed urban intersections and plans, and with his photographs depicts and tells the story of the city’s *concrete sleepers*.

Photos by Ivan Rupčić Kelam and Fran Andrić you can find on their Instagram profile: https://instagram.com/socialist_architecture_croatia?igshid=YmMyMTA2M2Y=

**adresar
sudionika**

**addresses of the
participants**

SIMPOZIJ i OKRUGLI STOL

SYMPOSIUM and ROUND TABLE

Sead Alić

Petrovogorska 16a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: sealic@unin.hr

Suzanne Babich

Indiana University
Richard M. Fairbanks School
of Public Health
Health Sciences Building (RG)
1050 Wishard Blvd.
Floor 6
Indianapolis, IN 46202-2872
USA
e-mail: smbabich@iu.edu

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Frano Barbir

Sveučilište u Splitu
Fakultet elektrotehnike, strojarstva
i brodogradnje
Ruđera Boškovića 32
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: fbarbir@fesb.hr

Anita Blagojević

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: ablagoje@pravos.hr

Jelena Boneta

Nastavni zavod za javno zdravstvo
»Dr. Andrija Štampar«
Mirogojska 16
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jelena.boneta@gmail.com

Iris Broman

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: ibroman@mefos.hr

Ivana Buljan

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za indologiju i
dalekoistočne studije
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ibuljan2@ffzg.unizg.hr

Christian Byk

19 rue Carpeaux
FR-75018 Paris
France
e-mail: christian.byk@gmail.com

Igor Čatić

Fancevljev prilaz 9
HR-10010 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Ante Čović

Poljička 6
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ante.covic1@zg.t-com.hr

Jan Defrančeski

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za
integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jdefranceski@gmail.com

Danijela De Micheli Vitturi

Nazorov prilaz 20
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: danijela.dmv@gmail.com

Nevena Divac

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića 1
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: nevena.divac@med.bg.ac.rs

Anita Dučkić Sertić

Hrvatsko katoličko sveučilište
Centar za promicanje dobrobiti
ranjivih osoba
Ilica 242
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anitaduckic@gmail.com

Ivo Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: idzinic@hrstud.hr

Dragan Đurić

Nacional
Maksimirska 120
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: duricdragan58@gmail.com

Jakov Erdeljac

Karlovačka cesta 5
HR-47280 Ozalj
Croatia
e-mail: jerdeljac@hrstud.hr

Igor Eterović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR-51000 Rijeka
Croatia
e-mail: igor.eterovic@uniri.hr

Luka Fotak

Opća bolnica Varaždin
Služba za plućne bolesti i TBC Klenovnik
Klenovnik 1
HR-42244 Klenovnik
Croatia
e-mail: fotak.luka@gmail.com

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
51 Dineen Drive
Fredericton, New Brunswick E3B 5G3
Canada
e-mail: mgeorge@stu.ca

Roman Globokar

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: roman.globokar@teof.uni-lj.si

Josip Guć

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Poljička cesta 35
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: jguc@ffst.hr

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.janes@ffrz.unizg.hr

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.unizg.hr

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: kelamivica@gmail.com

Marcus Knaup

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za
integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marcus.knaup@fernuni-hagen.de

Katica Knezović

Jagodnjak 17
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: katica.knezovic2@gmail.com

Marijana Kolednjak

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marijana.kolednjak@ffrz.unizg.hr

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Damjan Kovač

Hrvatsko katoličko sveučilište
Centar za promicanje dobrobiti
ranjivih osoba
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: kovac94@gmail.com

Stjepan Krovinović

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: skrovinov@hrstud.hr

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomlislav.krznar@ufzg.hr

Tamara Kunić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tkunic@hrstud.hr

Stijepo Letunić

Sveučilište u Dubrovniku
Lapadska obala 7
HR–20000 Dubrovnik
Croatia
e-mail: sletunic@unidu.hr

Mira Lulić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: miral@pravos.hr

Marica Marinović Golubić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mmarinovi@hrstud.hr

Nikola Mijatov

Institut za savremenu istoriju
Trg Nikole Pašića 11
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: nikolamijatov@gmail.com

Dominik Mikić

Gospodska ulica 2
HR–10434 Orešje, Sveta Nedelja
Croatia
e-mail: dom.mikic@googlemail.com

Fran Miškić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: fmiskic@hrstud.hr

Davor Muhvić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: dmuhvic@pravos.hr

Amir Muzur

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: amir.muzur@medri.uniri.hr

Björn Nejadavaz

FernUniversität in Hagen
Universitätsstraße 33
DE–58097 Hagen
Germany
e-mail: nejadavaz@gmail.com

Teodora Not

Centar za rehabilitaciju Zagreb
Orlovac 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tea_not@yahoo.com

Silvana Pavlinović

Hotel *Sveti Križ*
Cesta domovinske zahvalnosti 1
HR–21224 Arbanija (Čiovo)
Croatia
e-mail: hotel@hotel-svetikriz.hr

Gordana Pelčić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: gordana.pelcic@medri.uniri.hr

Josip Periša

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: perisa.josip2@gmail.com

Ivan Perkov

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: iperkov@hrstud.hr

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Vesna Pešić

Dobriše Cesarića 1
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: epavlovic@gmail.com

Luka Poslon

Hrvatsko katoličko sveučilište
Laboratorij za etiku
digitalnih tehnologija
u zdravstvu (Digit-Heal)
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.poslon@unicath.hr

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: aracz@zv.u.hr

Tara Beata Racz

Centar za rehabilitaciju Zagreb
Orlovac 2
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tara.beata.racz@gmail.com

Sandra Radenović

Univerzitet u Beogradu
Fakultet sporta i
fizičkog vaspitanja
Blagoja Parovića 156
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: sandra.radenovic@fsfv.bg.ac.rs

Iva Rinčić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: iva.rincic@uniri.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Nikola Samardžić

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: nikola.samardzic@f.bg.ac.rs

Walter Schweidler

Katholische Universität
Eichstätt-Ingolstadt
Philosophisch-Pädagogische Fakultät
Lehrstuhl für Philosophie
Ostenstr. 26
D–85072 Eichstätt
Germany
e-mail: walter.schweidler@ku.de

Marija Selak Raspudić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

Hrvoje Sertić

Sveučilište u Zagrebu
Kineziološki fakultet
Horvaćanski zavoj 15
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hrvoje.sertic@kif.unizg.hr

Ines Skelac

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ines.skelac@ffrz.unizg.hr

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mskerbic@hrstud.hr

Lidija Štimac

Zagorska 34, Branjina
HR–31303 Popovac
Croatia
e-mail: stimaclidija80@gmail.com

Velimir Terzić

Opća županijska bolnica Vinkovci
Zvonarska 57
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: velter4@gmail.com

Tijana Trako Poljak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ttrako@ffzg.unizg.hr

Ivana Tucak

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: itucak@pravos.hr

Maja Vejić

Antuna Branka Šimića 68
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: vejic.maja.n@gmail.com

Matija Vigato

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: matijavigato@gmail.com

Laura Vilić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: viliclaura@gmail.com

Jelena Zadro

Hrvatsko katoličko sveučilište
Centar za promicanje dobrobiti
ranjivih osoba
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jelena.zadro@unicath.hr

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: izagorac@ffzg.unizg.hr

Saša Zavrtnik

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: zasada_life@hotmail.com

Predrag Zima

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Pravni fakultet
Ulica Stjepana Radića 13
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: pzima@pravos.hr

**Studentska bioetička radionica
BIOETIKA, OKOLIŠ I NE-LJUDSKA ŽIVA BIĆA**

**Student Bioethics Workshop
BIOETHICS, ENVIRONMENT AND
NON-HUMAN LIVING BEINGS**

Lovro Bilić

Dubrava 116
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: lovro.pinko.bilic@gmail.com

Juraj Bobanović

Nikole Škrleca 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: juraj.bobanovic@gmail.com

Ana Daria Bokan

Kuti 2
HR-10253 Zagreb
Croatia
e-mail: anadariabokan@gmail.com

Dora Bukovac

Čakovečka ulica 33
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dorabora8@gmail.com

Eleonora Buršić

Rudarska 17
HR-52215 Vodnjan
Croatia
e-mail: eleonorabursic@gmail.com

Luka Draganić

Lastovska ulica 36
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.draganic95@gmail.com

Andrej Dubić

Sveti Petar 10
HR-47300 Ogulin
Croatia
e-mail: andrej.dubic@gmail.com

Patricia Dutković

Lužnička 22a
HR-10290 Zaprešić
Croatia
e-mail: ticijaemail@gmail.com

Karlo Ekmečić

Natka Nodila 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: karloe6@gmail.com

Dominica Firšt

Vinka Jeđuta 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: first.dominica@gmail.com

Ivana Gašparić

Stubička 7
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivngasparic@gmail.com

Hrvoje Gredičak

Slatinska 1
HR-49243 Oroslavje
Croatia
e-mail: hg.greda@gmail.com

Sebastijan Hleb

Miroslava Milića 10
HR-10090 Zagreb
Croatia
e-mail: sebastijanhleb@outlook.com

Nikša Janković

Jordanovac 110
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: niksa.jankovic.a1@gmail.com

Mia Kevo

Sarajevska 20
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: chamelimia3@gmail.com

Ana Klasnić

Sopnička 65
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: anaklasnic123@gmail.com

Črna-Senka Kolar

Dr. Ante Starčevića 50
HR-32000 Vukovar
Croatia
e-mail: carnasenkakolar@gmail.com

Mirna Krasnić

Ivana Adamovića 86
HR-31431 Čepin
Croatia
e-mail: mirna.krasnic1@gmail.com

Stjepan Krovinić

Barutanski jarak 114
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: skrovinov@hrstud.hr

Klara Kundich

Sopnička 17a
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: klarakundich99@gmail.com

Fran Kušan Munjin

Vrhovec 26
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: frankusan7@gmail.com

Kristina Lovrenović

Kralja Petra Svačića 1c
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: kristinalovrgg@gmail.com

Marija Lucin

Ludbreška ulica 6
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.lucin1234@gmail.com

Lucija Ljubičić

Božidara Magovca 77
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lucija.ljubicic1@gmail.com

Marijana Mijić

Zvečevska 3
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: marijanamijic99@gmail.com

Fran Miškić

Božidara Magovca 20
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: fran.miskic@gmail.com

Karla Njgrić

Mate Balote 18b
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: karlaschuh@gmail.com

Petra Paklan

Mali Potočec 13
HR-48260 Križevci
Croatia
e-mail: ppaklan@hrstud.hr

Filip Pavić

Biljske satnije 18
HR-31327 Bilje
Croatia
e-mail: filippavic199@gmail.com

Mate Pavić

Josipa Kozarca 7
HR-10361 Sesvete
Croatia
e-mail: mate.pavic16@gmail.com

Josip Periša

Ulica Dragutina Mandla 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: perisa.josip2@gmail.com

Tin Pogorelac

Ljubijška 38a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tin.pogorelac@gmail.com

Jan Pospihalj

Nalješkovićeve 49
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: janpospihalj1@gmail.com

Lucija Pušonjić

Lastovska 31
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lucija.pusonjic@gmail.com

Lena Rajić

Grada Mainza 23
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: rajic325@gmail.com

Tilija Simon

Vodovodna 15a
HR-10299 Marija Gorica
Croatia
e-mail: tilija.simon19@gmail.com

Dora Šajnić

Božidara Magovca 34
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dora.sajnic@gmail.com

Anton Tipura

Ulica grada Chicaga 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: atipura@hrstud.hr

Josip Tišlar

Letinčićevea 66
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zoh1112@gmail.com

Lucija Veršić

Jovići Zapadni 57c
HR-23248 Ražanac
Croatia
e-mail: lucija.versic1999@gmail.com

Mihael Vrbanc

Novi Goljak 29
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mihaelvrbc@gmail.com

Ana Marija Zagode

Ljudevita Gaja 36
HR-10430 Samobor
Croatia
e-mail: anam.zagode@gmail.com

Alisa Zviagina

Sveta Marija Magdalena 1
HR-23244 Stariograd-Paklenica
Croatia
e-mail: az26122000@gmail.com

donatori

donors

**STALNI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
REGULAR DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**OVOGODIŠNJI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
THIS YEAR'S DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Jadranka grupa, Mali Lošinj

Turistička zajednica Grada Malog Lošinja /
Mali Lošinj Tourist Board

Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Union

Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Center

Pergamena d.o.o., Zagreb

Grafomark d.o.o., Zagreb

Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Zagreb

Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb

Institut za filozofiju, Zagreb /
Institute of Philosophy, Zagreb

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo / Croatian Philosophical Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Hrvoje Jurić

UREDNICI / EDITORS

Hrvoje Jurić, Jan Defrančeski

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Jan Defrančeski, Hrvoje Jurić, Mira Matijević

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Bernardić studio, Zagreb

SLIKA NA NASLOVNICI / COVER ILLUSTRATION

Brončani kip antičkog atleta Apoksiomena (iz 4. st. pr. Kr.),
pronađen 1999. godine u lošinjskom akvatoriju

(Fotodokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda, snimio: Vid Barac)

Bronze statue of ancient Greek athlete Apoxyomenos (from 4th century B.C.),
found in 1999 in the seascape of Lošinj

(Photo-documentation of Croatian Conservation Institute,
photograph by Vid Barac)

PRIJELOM TEKSTA I TISAK / LAYOUT AND PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

500